

**KOHESI LEKSIKAL UKARA ING NOVEL JARING KALAMANGGA
ANGGITANIPUN SUPARTA BRATA**

SKRIPSI

Dipunaturaken Dhumateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Minangka Saperangan Prasarat
Kangge Pikantuk Gelar Sarjana Pendidikan

Dening:
Desi Riyani
NIM 09205244028

**JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
2013**

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Kohesi Leksikal Ukara ing Novel Jaring Kalamangga Anggitanipun Suparta Brata* menika sampun pikantuk palilah dening pembimbing kangge dipunujekaken salebeting pendadaran.

Yogyakarta, 3 Juni 2013

Pembimbing I,

Siti Mulyani, M. Hum.

NIP 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 3 Juni 2013

Pembimbing II,

Hardiyanto, M. Hum

NIP 19561130 198411 1 001

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Kohesi Leksikal Ukara Ing Novel Jaring Kalamangga Naggitanipun Suparta Brata* menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *DewanPenguji* ing tanggal 13 Juni 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI			
Asma	Jabatan	TapakAsma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	KetuaPenguji		21/6 13
Hardiyanto, M.Hum	SekretarisPenguji		21/6 13
Mulyana, M.Hum.	Penguji I		21/6 13
SitiMulyani, M.Hum.	Penguji II		21/6 13

Yogyakarta, 21 Juni 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Desi Riyani**

NIM : 09205244028

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

Ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika damelan kula piyambak. Samangertos kula, *karya ilmiah* menika wosipun boten dipunserat dening tiyang sanes, kajawi bab- bab tartamtu ingkang kula pendhet minangka *acuan* kanthi adhedhasar tata cara saha etika nyerat *karya ilmiah* ingkang umum.

Seratan ing wedharan menika kaserat kanthi saestu. Menawi kasunyanipun kabukten bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula pribadi.

Yogyakarta, 3 Juni 2013

Panyerat,

Desi Riyani

SESANTI

Para kanca aja padha lena marang pepaes donya
Mahasiswa menika kedah gadhah *DUIT (Doa Usaha Iman Tawakal)*

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT.

Karya ilmiah menika kula pisungsungaken dhateng :

Bapak kaliyan Ibu ingkang sampun paring panyengkuyung saha pandonga.

PRAWACANA

Alhamdulillah wa Syukurillah konjuk dhumateng Allah SWT ingkang tansah paring lumubering rahmat, barokah, saha hidayah dhateng panyerat, saengga skripsi kanthi irah-irahan “***Kohesi Leksikal Ukara ing Novel Jaring Kalamangga Anggitanipun Suparta Brata***” menika saged kaimpun kanthi nir ing sambekala. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling sarat pikantuk *gelar* sarjana pendidikan.

Skripsi menika saged pungkasan anggenipun nyerat amargia wit sampun dipunsengkuyung saking mapinten-pinten *pihak*. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun kanthi tulus dhateng.

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum. minangka Ketua Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun maringi bimbingan saha pandom salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Ibu Siti Mulyani, M. Hum. Kaliyan Bapak Hardiyanto, M. Hum. Minangka *pembimbing* ingkang tansah kanthi sabar saha tlaten maringi bimbingan tumrap panyerat.
4. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat.
5. *Dewan penguji* sadangunipun Ujian Tugas Akhir Skripsi ingkang sampun paring pitedah saengga anggen kula damel skripsi saha ujian saged katampi.
6. *Para staf Universitas Negeri Yogyakarta* ingkang sampun paring bantuan anggenipun proses panyeratan skripsi menika saengga ndadosaken lancer sadayanipun.
7. Bapak, Ibu, Reni saha para sedulur ingkang sampun paring panyeng kuyung kaliyan donga tumrap panyerat.

8. Para kanca Cantik Ceria Cetar Membahasa (C3M) ingkang sampun dados wadhah kangge numpahaken unek-unek saha tutor baya anggenipun nyerat skripsi.
9. Teman-teman Arroyan, saha PPM ingkang sampun paring donga saha motivasi.
10. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sadaya pihak ingkang boten saged kula sebutaken sadaya ingkang sampun paring donga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sadaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnan ing skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Wasana kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajap mugi-mugi skripsi menika saged murakabi tumrap pamaos sahap anyerat.

Yogyakarta, Juni 2013

Panyerat,

Desi Riyani

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
WEDHARAN	iii
SESANTI	iv
PISUNGSUNG	v
PRAWACANA	vi
WOSING ISI	viii
<i>DAFTAR TABEL</i>	x
<i>DAFTAR GAMBAR</i>	xi
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>	xii
<i>DAFTAR CEKAKAN</i>	xiii
<i>DAFTAR SIMBOL</i>	xiv
SARINING PANALITEN	xv
 BAB I PURWAKA	1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	3
C. Watesaning Perkawis	3
D. Wosing Perkawis	4
E. Ancasing Panaliten	4
F. Paedahing Panaliten	4
G. Pangertosan	5
 BAB II GEGARAN TEORI	
A. Wacana	6
1. Pangertosan Wacana.....	6
2. Jinising Wacana.....	7
B. Kohesi	9
1. Pangertosan Kohesi	9

2. Jinising Kohesi	10
C. Wujud Kohesi	19
D. Panaliten ingkang Jumbuh	25
E. Nalaring Pikir	26
BAB III CARA PANALITEN	
A. Jinising Panaliten	28
B. <i>Data</i> saha Sumber <i>Data</i>	28
C. Caranipun Ngempalaken	29
D. Piranti Panaliten	30
E. Caranipun Nganalisis <i>Data</i>	31
F. <i>Validitas</i> saha <i>Reliabilitas</i>	32
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	
A. Asiling Panaliten	34
B. Pirembagan	48
1. Repetisi.....	48
2. Sinonim	73
3. Antonim	80
4. Kolokasi	90
5. Hiponim	101
6. Ekuivalensi.....	105
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	120
B. Implikasi	122
C. Pamrayogi	122
KAPUSTAKAN	123
LAMPIRAN	125

DHAFTAR *TABEL*

Kaca

*Tabel*1.0 : Jinis saha Wujudipun Kohesi Leksikal ing Salebeting Novel Jaring

Kalamangga	34
------------------	----

DHAFTAR GAMBAR

	Kaca
Gambar1.0 :Wujuding Kertu Data	30

DHAFTAR *LAMPIRAN*

Kaca

<i>Lampiran1: Tabel Analisis</i> Jinis saha Wujudipun Kohesi Leksikal Ukara ing Novel Jaring Kalamangga	124
--	-----

DHAFTAR CEKAKAN

Ekv : Ekuivalensi

Hip : Hiponimi

JK : Novel Jaring Kalamangga

Kol : Kolokasi

No : Nomer

T : Tembung

DHAFTAR SIMBOL

~ : *Sinonim*

>< : *Antonim*

**KOHESI LEKSIKAL UKARA ING NOVEL JARING KALAMANGGA
ANGGITANIPUN SUPARTA BRATA**

Dening Desi Riyani

NIM 09205244028

ABSTRAK

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken jinis saha wujudipun *kohesi leksikal* antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting novel basa Jawi irah-irahaipun Jaring Kalamangga.

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Data ing panaliten menika awujud *morfem*, *tembung*, *frasa*, saha *klausa*. Sumber datanipun inggih menika novel Jaring Kalamangga anggitanipun Suparta Brata. Panaliten menika dipuntliti kanthi *analisis Wacana*. Cara kangge manggihaken data inggih menika kanthi teknik maos saha teknik nyathet. Data dipunanalisis ngangge *teknik deskriptif* inggih menika panaliti ngandharaken jinis saha wujud *kohesi leksikal* antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing novel Jaring Kalamangga. Kangge manggihaken *validitas* data ngginakaken *triangulasi teori*, *validitas semantik*, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas* data ngginakaken *reliabilitas stabilitas*.

Asiling panaliten menika ngandharaken jinising *kohesi leksikal* saha wujudipun *kohesi leksikal*. Jinising *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga inggih menika *repetisi*, *sinonim*, *antonim*, *kolokasi*, *hiponim*, kaliyan *ekuivalensi*. Jinising *repetisi* ingkang dipunpanggihaken ing panaliten menika wonten kalih inggih menika (1) *repetisi penuh* (2) *repetisi saperangan*. Jinising *sinonim* ingkang dipunpanggihaken ing panaliten menika wonten gangsal inggih menika (1) *sinonim morfem bebas* kaliyan *morfem* kaiket (2) *sinonim tembung* kaliyan *tembung* (3) *sinonim tembung* kaliyan *frasa* (4) *sinonim klausa* kaliyan *klausa*. Jinising *antonim* ingkang dipunpanggihaken ing panaliten menika wonten tiga inggih menika (1) *antonim mutlak* (2) *antonim kutub* (3) *antonim hirarkial*. Wujudipun *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga menika werni-werni. Wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggihaken inggih menika *tembung lingga*, *tembung andhahan*, *tembung rangkep*, *dwipurwa mawi wuwuhan*, *frasa saha klausa*. *Tembung rangkep* ingkang dipunpanggihaken menika wonten tiga, inggih menika *tembung dwilingga*, *tembung dwilingga semu*, kaliyan *tembung dwilingga mawi wuwuhan*. *Frasa* ingkang dipunpanggihaken inggih menika *frasa aran*, *frasa katrangan*, *frasa kaanan*, kaliyan *frasa wilangan*.

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Wacana inggih menika perangan basa ingkang strukturipun paling jangkep, amargi menawi dipuntingali wonten ing tataraning basa kalebet perangan ingkang paling inggil. Peranganing basa menawi dipunurutaken saking tataraning basa ingkang paling alit inggih menika fonem, morfem, tembung, frase, klausa, ukara lajeng wacana. Wacana ingkang sae menika kadhapuk saking ukara-ukara ingkang kohesif. Wacana menawi dipuntingali saking wujudipun menika ngemot koherensi kaliyan kohesi ingkang sesambetan saking purwaka dumugi pungkasan.

Ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana boten saged uwal utawi wonten sambet rapetipun. Sambet rapetipun ukara menika saged dipuntingali saking perangan gramatikal lan perangan leksikal. Sambet rapetipun perangan gramatikal ing salebeting wacana saged dipuntingali kanthi panganggening kohesi. Ingkang dipunwastani kohesi inggih menika perangan ingkang ndadosaken larasing perangan-perangan antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana. Kohesi menika dipunperang dados kalih jenis inggih menika kohesi leksikal kaliyan kohesi gramatikal. kohesi gramatikal inggih menika gayuting perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ingkang ndhapuk wacana ngginakaken perangan gramatikal tartamtu . Perangan gramatikal menika saged awujud saged awujud tembung, frasa, klausa, utawi ukara. Kohesi gramatikal dipunginakaken kangge nedahaken gayuting wujud antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting

wacana. *Kohesi leksikal* inggih menika gayuting antawisipun perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ing salebeting wacana kanthi *semantis*. Tegesipun *semantis* menika bilih *kohesi leksikal* nedahaken gayuting teges antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana.

Jinisipun *kohesi leksikal* menika werni-werni, tuladhanipun inggih menika *repetisi*, *sinonim*, *kaliyan antonim*. *Repetisi* inggih menika perangan basa ingkang dipunambali ing salebeting wacana. Ancasing panganggening perangan *repetisi* menika kangge nandhesaken tembung utawi perangan ingkang dipunraos wigatos ing salebeting wacana. Perangan ingkang dipunambali ing salebeting wacana inggih menika menika saged awujud tembung, *frasa*, *klausa* utawi perangan basa ingkang tansah wiyar. *Repetisi* saged dipunperang malih dados *repetisi penuh* kaliyan *repetisi* sakperangan. Perangan *kohesi leksikal repetisi* menika kathah dipunpanggiaken wonten ing novel Jaring Kalamangga. Ing ngandhap menika tuladha *kohesi leksikal repetisi* wonten ing novel Jaring Kalamangga.

Lawang kamar mau padha tutupan. Mung ana ***lawang*** siji sing bukakan, yakuwi jujugan sisih tengen ngarep dhewe.

Saking dhata ing nginggil menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Titikanipun *kohesi leksikal repetisi penuh* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *lawang* ing ukara *lawang kamar mau padha tutupan*. Tembung *lawang* ing ukara sepisan menika dipunambali malih kanthi ganep ing ukara *mung ana lawang siji sing bukakan, yakuwi sisih tengen ngarep dhewe*. Tembung *lawang* ingkang

dipunambali kanthi ganep menika ingkang kalebet *repetisi penuh*. Wujuding tembung *lawang* menika awujud tembung lingga. tembung *lawang* kalebet tembung lingga amrgi dereng dipuncaosi wuwuhan.

Boten namung *kohesi leksikal repetisi* kemawon ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga, taksih kathah jinisipun *kohesi leksikal* ingkang beda ing salebeting novel Jaring Kalamangga. Taksih kathah uga wujudipun *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga. Panaliten babagan *kohesi leksikal* menika gadah ancas supados pamaos novel Jaring Kalamangga langkung gampil anggenipun mangertosi wosing novel Jaring Kalamangga kanthi *kohesi leksikal* ingkang sampun dipunbabar. Wonten ing panaliten menika panaliti badhe ngandharaken jinising *kohesi leksikal* kaliyan wujud *kohesi leksikal* ing novel Jaring kalamangga.

B. Underaning Perkawis

Adhedasar saking dhasaring panaliten saged dipunpendhet underaning perkawis ingkang badhe kaandharaken ing ngandhap menika :

1. jinising *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;
2. wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;
3. makna *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;
4. fungsipun *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga.

C. Watesaning Perkawis

Wonten ing panaliten menika boten sadaya perkawis dipunrembag, dipunwatesi supados panaliten menika saged *fokus* lan saged tuntas pirembaganipun. Adhedhasar saking undheraning perkawis saged dipunpendhet watesaning perkawis inggih menika :

1. jinising *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;
2. wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;

D. Wosing Panaliten :

Panaliten menika dipuntindakaken kanthi ancas ngandharaken perkawis :

1. menapa kemawon jinising *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga?;
2. menapa kemawon wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga?;

E. Ancasing Panaliten

1. Ngandharaken jinising *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;
2. Ngandharaken wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunginakaken ing novel Jaring Kalamangga;

F. Paedah Panaliten

Panaliten menika kaajab suka sumbangan, becik saking teoritis ugi praktisipun.

1. Dipunajeng-ajeng suka sumbangan bab pengkajian wacana *analisis kohesi leksikal*.
2. Panaliten menika kaajab sageg suka sumbangan dhumateng panaliti sanes kangge neliti malih bab analisis wacana *kohesi leksikal*.

G. Pangertosan

1. Wacana inggih menika salah setunggaling perangan basa ingkang paling jangkep ing tataran basa ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan kohesi.
2. *Kohesi* inggih menika perangan ingkang ndadosaken larasing perangan-perangan antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana utawi waosan.
3. *Kohesi leksikal* inggih menika *kohesi* ingkang dipunginakaken kangge nedahaken gayuting teges antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana utawi waosan.
4. Novel Jaring Kalamangga inggih menika novel abasa Jawi anggitanipun Suparta Brata ingkang dipunterbiataken dening Narasi taun 2007

BAB II GEGARAN TEORI

A. Wacana

1. Pangertosan Wacana

Pangertosan wacana menika werni-werni. Miturut Hayon (2007 : 39) tembung wacana menika terjemahan saking basa Inggris *discourse*. Tembung *discourse* menika asalipun saking tembung Latin '*discursus*' ingkang kadhapak saking '*dis*' kaliyan '*curre*' tegesipun '*berlari kesana kemari*'.

Douglas (ing Mulyana, 2005 : 3) ngandharaken bilih 'wacana' menika asalipun saking basa Sansekerta *wac/wak/vak*. Tegesipun tembung *wac/wak/vak* menika '*berkata*', '*berucap*'. Tembung *wac/wak/vak* menika kalebet tembung kriya, angsal panambang 'ana' dados 'wacana. Tembung 'wacana' menika kalebet tembung aran saengga saged dipunsebat 'tuturan'.

Kridalaksana (ing Sumarlam, 2003 : 5) ngandharaken bilih wacana inggih menika peranan ingkang paling jangkep ing tataran *gramatikal*. Miturut Chaer (1994 : 267) wacana inggih menika peranan basa ingkang paling jangkep, saengga wonten ing tataran basa, wacana menika kalebet peranan ingkang paling inggil. Dipunsebat peranan ingkang jangkep amargi wacana menika ngemot gagasan, konsep, utawi pamanggih ingkang jangkep saengga gampang dipunmangertos dening pamaos utawi pamireng. Pamanggihipun Kridalaksana menika laras kaliyan pamanggihipun Chaer bilih wacana menika minangka peranan basa ingkang paling jangkep. Chaer ngandharaken malih wacana menika dipunsebat peranan ingkang jangkep amargi wacana menika ngemot pamanggih

ingkang njalari gampil anggenipun pamaos utawi pamireng mangertos wosing wacana.

Menawi dipuntingali saking wujudipun, wacana kalebet perangan basa ingkang paling jangkep wujudipun. Wacana dipunsebat perangan ingkang jangkep wujudipun amargi wujudipun wacana menika ing nginggilipun ukara utawi klausa. Unsur pokok wacana menika kadhapuk saking sambet rapetipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun. Sambet rapetipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun dipunpangribawa kathi sarana kohesi (Tarigan, 1987 : 26). Saking pamanggihipun Tarigan menika saged dipuntingali bilih wacana menika boten namung perangan ingkang jangkep wujudipun, nanging wacana menika ugi dipundhaphuk dening sambet rapetipun ukara. Sambet rapetipun ukara menika dipundhaphuk kanthi panganggening kohesi.

Adhedhasar pamanggih-pamanggihipun para ahli ing nginggil, saged dipundamel sarining pangertosan bilih wacana inggih menika salah setunggaling perangan basa ingkang paling jangkep ing tataran basa ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan kohesi.

2. Jinising Wacana

Miturut Mulyana (2005 : 54) wacana menawi dipuntingali saking sipatipun saged dipunperang dados kalih jinis inggih menika wacana *fiksi* kaliyan wacana *non fiksi*. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken wosing wacana *fiksi* kaliyan wacana *nonfiksi*.

a. Wacana fiksi

Wacana fiksi inggih menika wacana ingkang wujud saha cariyosipun adhedhasar saking *imajinasi* utawi pamanggihipun pangripta. Wacana *fiksi* ngginakaken basa ingkang *konotatif*, dipunandharaken kanthi basa rinengga. Waosan *fiksi* ugi saged ngemot *fakta* utawi kasunyataan ananging adhedhasar sifatipun karya kados menika dipunsebat karya *fiktif*. Wacana *fiksi* dipunperang dados tigang jenis inggih menika wacana prosa wacana puisi kaliyan wacana drama.

Wacana prosa inggih menika waosan ingkang dipunandharaken utawi dipunserat kanthi wujud gancaran. Tuladha wacana prosa inggih menika cerkak, cerbung, novel kaliyan sanes-sanesipun. Wacana puisi inggih menika jinising waosan ingkang dipunandharaken kanthi wujud puisi. Wacana puisi saged awujud lisan kaliyan seratan. Wacana drama inggih menika jinising wacana ingkang dipunandharaken kanthi wujud tuturan utawi dialog.

b. Wacana Nonfiksi

Wacana *nonfiksi* asring dipunsebat wacana *ilmiah*. Jinising wacana *nonfiksi* dipunandharaken kanthi cara *ilmiah* ingkang saged dipuntanggél jawabaken. Basa ing salebeting wacana *nonfiksi* menika kedah *denotatif* kaliyan jelas. Tuladha wacana *nonfiksi* inggih menika laporan panaliten, buku diktat kuliah, *skripsi* kaliyan *jurnal*.

Novel Jaring Kalamangga menika kalebet wacana *fiksi* awujud gancaran. Novel menika nyariosaken pagesangan tiyang gesang kaasil saking imajinasinipun

pangripta. Novel ugi kalebet wacana prosa utawi gancaran amargi dipunandharaken ing wujud gancaran.

B. *Kohesi*

1. Pangertosan *Kohesi*

Kangge nyerat wacana utawi waosan ingkang *kohesif* saha *koheren* saged ngginakaken werni-werni piranti kangge mujudaken wacana. Piranti kangge mujudaken wacana menika saged awujud perangan *gramatikal* saha perangan *leksikal*. Perangan *gramatikal* saha perangan *leksikal* menika wonten ingkang awujud *kohesi*.

Kohesi inggih menika sarana kangge mujudaken sambet rapetipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana. Wedhawati (2006 : 604) ngandharaken bilih *kohesi* inggih menika gayuting antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana. Miturut Moelinono (ing Sumarlam, 2003 : 173) *kohesi* inggih menika gayuting teges antawisipun perangan-perangan ing salebeting *teks* saengga ndadosaken larasing perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ing salebeting wacana. Wedhawathi saha Moeliono menika sami-sami ngandharaken bilih *kohesi* menika gayuting antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana. Moeliono nambahaken malih bilih *kohesi* menika ndadosaken larasing antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun.

Tarigan (1987 : 62) ngandharaken bilih *kohesi* inggih menika gayuting perangan ingkang awujud tembung kaliyan tembung, *frasa* kaliyan *frasa*, *klausa* kaliyan *klausa*, saha ukara kaliyan ukara ing salebeting wacana.

Saking pamanggih para ahli wonten ing nginggil menika saged dipundamel dudutan bilih *kohesi* inggih menika sarana ingkang ndadosaken larasing ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun saengga ndadosaken wacana ingkang *kohesif*. Dados *kohesi* menika kathah paring pangaribawa ing salebeting wacana utawi waosan. Wacana ingkang kohesif menika njalari pamaos gampil anggenipun mangertos wosing wacana.

2. Jinising *Kohesi*

Kohesi menika wonten werni-werni jinisipun. Miturut Halliday kaliyan Hasan (ing Sumadi, 1995 : 5) *kohesi* dipunperang dados kalih inggih menika *kohesi leksikal* saha *kohesi gramatikal*. *Kohesi gramatikal* kaliyan *kohesi leksikal* taksih dipunperang miturut jinisipun. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken perangan *kohesi gramatikal* kaliyan *kohesi leksikal*.

a. *Kohesi Gramatikal*

Miturut Wedhawati (2010 : 604) *kohesi gramatikal* inggih menika gayuting perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ingkang ndhapuk wacana ngginakaken perangan gramatikal tartamtu . Perangan *gramatikal* menika awujud tembung, *frasa*, *klausa*, utawi perangan ingkang langkung wiyar. *Kohesi gramatikal* dipunginakaken kangge nedahaken gayuting wujud antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana. Miturut Sumarlam

(2003 : 23) *kohesi gramatikal* saged dipunperang dados *referensi* (pengacuan), *subtitusi* (penggantian), *elipsis* (pelepasan), kaliyan *kohesi konjungtif*.

1) *Pengacuan (Referensi)*

Pengacuan utawi *referensi* inggih menika perangan kohesi gramatikal awujud perangan basa tartamtu kangge nedhahaken perangan sanes. Perangan basa ingkang dipuntedahaken menika saged manggen wonten ing sakderengipun utawi sasampunipun *referensi*. Miturut pamanggihipun Sumarlam (2003: 24) jinising *kohesi gramatikal pengacuan* dipunperang dados tiga inggih menika *pengacuan persona*, *pengacuan demonstratif*, kaliyan *pengacuan komparatif*.

Ing kulon ana lintang kang manjila sunare. Lintang mau dituduhake marang Dyah Prihanti. (Sumadi, 1995 : 15)

Saking ukra ing nginggil saged dipuntingali bilih wujudipun referensi menika awujud tembung “*mau*”. Tembung “*mau*” ing ukara “*Lintang mau dituduhake marang Dyah Prihanti*” menika nedahaken “*lintang kang manjila sunare*”. Dadosipun referensi “*mau*” menika nedahaken perangan ing sakderengipun, inggih menika “*lintang kang manjila sunare*”

2) *Penyulihan (Substitusi)*

Penyulihan utawi *substitusi* inggih menika salah setunggaling perangan kohesi gramatikal awujud tembung sesulih. Miturut Sumadi (1995: 16) substitusi dipunperang dados kalih inggih menika *subtitusi pronomina persona* kaliyan *subtitusi pronomina non persona*.

- (a) **Sersan Parta** manthuk-manthuk. Dheweke ngerti lan bisa nampa sing dadi katrangane Letnan Suraja. **Dheweke** uga wis ngerti menyang ngendi keplase Endang Astarini. (Sumadi, 1995 : 17)
- (b) Para widadari sing lagi padha adus ing sendhang **weruh kumlebat tekane Jaka Tarub**. Sawise **mangkono** para widadari age-age mentas banjur nganggo jarit lan klambine. (Sumadi, 1995 : 17)

Tuladha (a) menika salah setunggaling ukara ingkang ngemot *substitusi pronominal persona*. Tembung sesulih awujud “dheweke” menika nggantosaken tembung “Sersan Parta”. Tembung sesulih “dheweke” menika kalebet tembung sesulih *pronominal persona*. Tuladha (b) menika minangka ukara ingkang ngemot *substitusi pronominal nonpersona*, tembung ‘mangkono’ menika nggantosaken klausa “weruh kumlebat tekane Jaka Tarub”. Tembung sesulih “mangkono” menika kalebet tembung sesulih *pronominal non persona*.

3) *Pelesapan (Elipsis)*

Miturut Sumarlam (2003 : 30) *pelesapan (elipsis)* inggih menika salah setunggaling jinis *kohesi gramatikal* awujud perangan basa ingkang dipunicalaken. Perangan basa ingkang dipunicalaken saged awujud tembung, frasa, klausa, utawi ukara. Ing ngandhap menika kalebet tuladha saking *ellipsis*.

Sapungkure bapake, Ratri tetep dheleg-dheleg ing lungguhe. Ø Dheleg-dheleg kaya tugu, nanging ora antara suwe Ø banjur ninggalake papan mau tumuju ing kamare, kamar kang tansah setiya ngancani dheweke ing wektu bungah lan susah. (Sumarlam, 2003 : 30)

Saking ukara ing nginggil katingal bilih tembung “Ratri” ingkang dipunsebat ing ukara setunggal menika dipunicalaken ing ukara kalih kaliyan tiga. Ellipsis ing tuladha menika ngicalaken tembung “Ratri” ing ukara salajengipun.

4) *Perangkaian (Konjungsi)*

Miturut Sumarlam (1995:37) *konjungsi* inggih menika salah setunggaling jinis *kohesi gramatikal* ingkang dipunginakaken kangge nggandheng perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ing salebeting wacana utawi waosan. Perangan ingkang saged dipungandheng menika saged awujud tembung, frasa, klausa, utawi perangan ingkang langkung wiyar malih.

Ngonoa dheweke rumangsa durung nemokake katentreman. Apa maneh pikirane isih kagubel dening rasa aneh kang gawe kisruh lan ati goreh.
(Sumadi, 1995 : 29)

Frasa “apa maneh” ing ukara kalih menika dipunsebat konjungsi, amargi frasa “apa maneh” minangka panggandeng antawisipun kalih ukara ing nginggil. Frasa “apa maneh” menika nandhesaken ukara “pikirane isih kagubel dening rasa aneh kang gawe kisruh lan ati goreh”.

b. *Kohesi Leksikal*

Kohesi leksikal inggih menika gayuting antawisipun perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ing salebeting wacana kanthi *semantis*. Tegesipun *semantis* menika bilih kohesi leksikal nedahaken gayuting teges antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana.

Miturut Sumarlam (2003 : 35) *kohesi leksikal* wonten ing salebeting wacana menika dipunperang dados 6 jenis, inggih menika *repetisi*, *sinonimi*, *kolokasi*, *hiponimi*, *antonimi*, kaliyan *ekuivalensi*. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising *kohesi leksikal*.

1) *Repetisi (Pengulangan)*

Repetisi (Sumarlam, 2003 : 35) inggih menika perangan basa ingkang dipunambali. Perangan ingkang dipunambali saged awujud tembung, frasa, utawi peranganing ukara. Perangan kasebat dipunambali amargi dipunraos wigatos. *Repetisi* saged dipunperang dados kalih inggih menika *repetisi penuh* kaliyan *repetisi sebagian* utawi *repetisi sakperangan* (Rani, Abdul : 2006 : 130).

(a) *Sedheng dhek taun 1949 bae **aku wis umur** pitulas taun. Malah manut simbok **aku wis umur** selikur, dietung nganggo taun jawa.* (Sumadi, 1995 : 69)

(b) *Nalika gendhing talu wiwit ngumandang, ana sawijining wanita kang nglairake **bayi wadon. Bayi mau** banjur kaparingake marang Ki Dhalang Kandhabuwana...* (Wedhawati, 2010 : 610)

Saking tuladha (a) menawi dipuntingali saking jinising *kohesi* menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Saking ukara kasebat saged dipuntingali bilih ukara kasebat ngemot repetisi penuh amargi wonten frasa “aku wis umur” ingkang dipunambali malih ing ukara salajengipun.

Ukara (b) menika ngemot *repetisi sakperangan*. Frasa “bayi wadon” ing ukara “Nalika gendhing talu wiwit ngumandang, ana sawijining wanita kang nglairake bayi wadon” menika gadah perangan inti awujud tembung “bayi”. Lajeng tembung “bayi” dipunambali malih ing ukara salejengipun kanthi dipunraket ing tembung “mau”. Perangan inti awujud tembung “bayi” ingkang dipunambali saengga dipunsebat *repetisi saperangan*.

2) *Sinonim (Padan Kata)*

Miturut Alwasishlah (1990 : 149) *sinonim* inggih menika tembung ingkang wujudipun beda ananging gadhah teges ingkang sami utawi tegesipun. Sumarlam (2003 : 39) ngandharaken bilih sinonim saged dipuperang dados 5 jinis, inggih menika (a) *sinonim antara morfem bebas kaliyan morfem terikat* (b) *sinonim kata dengan kata*, (c) *sinonim kata dengan frasa atau sinonim frasa dengan kata*, (d) *sinonim frasa dengan frasa*, (e) *sinonim klausa/ kalimat dengan sinonim klausa/ kalimat*.

(a) *Sawengi natas Bkti mikir antarane ninggalake kampus lan ngrungkepi **kampus** kang wus ndadekake kaya saiki iki. Saora-orane **almamatere** mujudake wot kang wus kasil nyabrangake dheweke marang gelar dhoktere.*(Indiastini, 2001 : 84)

(b) *.....Miturut tulisane kang asesirah *Mobilitas Pekerjaan dan Penghasilan Program di Surabaya para wanita urban musiman kang nyambut gawe ing sektor informal sawise teka Surabaya wolung puluh lima persen padha dadi **wanita lanyah**. Dheweke uga kelingan marang Warni kang dadi **wanita panggilan**.**(Indiastini, 2001 : 89)

Saking tuladha (a) menika tembung “kampus” ing ukara setunggal menika laras kaliyan tembung “almamatere” ing ukara salajengipun. Tembung “kampus” saha tembung “almamatere” menika gadah wujud ingkang beda ananging ngemu teges ingkang sami, inggih menika panggenan kangge pados kawruh.

Ing tuladha (b) wonten frasa “wanita lanyah” ingkang gadah *sinonim* utawi dasanama “wanita panggilan” ing ukara salajengipun. “Wanita lanyah” saha “wanita panggilan” menika wujudipun beda nanging gadah teges ingkang sami, inggih menika “wanita tuna susila”.

3) *Antonim (Lawan Kata)*

Alwasilah (1990 : 150) ngandharaken bilih antonim inggih menika tetembungan ingkang gadhah makna ingkang kosok balen. Laras kaliyan pamanggihipun Alwasilah, Sumarlam (2003 : 40) ngandharaken antonim inggih menika perangan basa ingkang tegesipun kosok balen. Sumarlam (2003 : 4) ugi ngandharaken bilih antonim dipuntingali saking sipatipun saged dipun perang dados 5 jenis inggih menika (1) *antonim mutlak* (2) *antonim kutub* (3) *antonim hubungan* (4) *antonim hirarkial* saha (5) *antonim majemuk*.

(a) *Tata **lair**, mbudidaya gawe becik marang leluhur kanthi ngupakara utawa ngresiki papan samarene utawa lingkungan. Dene **batin**, yaiku nyuwun marang Gusti Allah amrih leluhure mau diapura kabeh dosa-dosane.*(Wedhawati, 2003 : 611)

(b) *Ki Jaka Wardana ngandharake **bungahe** menawa para penonton mau bisa marem lan tertib. Dene **susahe** menawa penonton mau ana sing gelut lan mabuk.* .(Wedhawati, 2003 :612)

Tuladha (a) menika nedahaken antonim mutlak. Tembung “lair” ing ukara “*Tata lair, mbudidaya gawe becik marang leluhur kanthi ngupakara utawa ngresiki papan samarene utawa lingkungan.*” menika kosok balen kaliyan tembung “*batin*” ing ukara . *Dene batin, yaiku nyuwun marang Gusti Allah amrih leluhure mau diapura kabeh dosa-dosane.*” Saking tuladha (b) wonten gayuting antonim kutub antawisipun tembung “bungahing” ing ukara setunggal kaliyan tembung “susahe” ing ukara salajengipun. Tembung “bungahing” saha “susahe” menika kalebet antonim kutub amargi sifatipun boten *mutlak*.

4) *Kolokasi (Sanding Kata)*

Miturut Sumarlam (2003 : 44) kolokasi inggih menika gayuting tembung ingkang dipunginakaken kanthi sesarengan. Tembung-tembung ingkang kalebet kolokasi inggih menika tembung-tembung ingkang dipunginakaken ing kelompok tartamtu. Ing ngandhap menika tuladha saking kolokasi.

*Wengi iku **rembulan** mbeneri tanggal patbelas, mula, padhang njingglang ora kaya adat sabene. Ora ana kumliwere angin lan **mega** kang padaha jejegodan ing **nggegana**. Langit resik katon biru kadya banyu segara, **lintang** akeh kang padha ndhelik ing paturone merga kalah padhang karo rembulan....(wedhawati, 2010 : 614)*

Saking tuladha ing nginggil, peranan “rembulan”, “mega”, “nggegana”. “lintang” menika kalebet tuladha tetembungan *kohesi leksikal kolokasi*. Dipunsebat tetembungan *kohesi leksikal kolokasi* sebab sadaya peranan wau kalebet kalebet kelompok tembung ingkang sami, inggih menika kalebet barang-barang nggegana (*angkasa*).

5) *Hiponimi (Hubungan Atas-Bawah)*

Miturut Hardiyanto (2008 : 40) saha Wedhawati (2010 : 612) ingkang dipunsebat hiponimi inggih menika gayuting peranan ingkang langkung wiyar kaliyan peranan ingkang nedhaken peranan ingkang wiyar. Peranan ingkang langkung wiyar menika dipunsebat superordinat, bilih peranan ingkang mligi dipunsebat hiponim.

*Mahasiswa-mahasiswa kang budhal lan mulih kuliah pating dlidir, wiwit kang mlaku, **sepedhahan**, **sepedhamontoran** nganti kang **mobilan**. Saka **kendharakan** kang ditumpaki gampang diduga kahanan ekonomine wong tuwane mahasiswa kasebut. (Indiastuti, 2001 : 94)*

Saking ukara ing nginggil saged dipuntingali bilih ukara kasebat ngemot *kohesi leksikal hiponimi*. Tembung ingkang dipuncitak kandel ing ukara setunggal, inggih menika tembung “sepedhahan” “sepedhahmontoran” saha “mobilan” menika minangka hipernim saking tembung “kendharakan”. Tembung “kendharakan” menika minangka superordinat utawi perangan ingkang tegesipun langkung wiyar. Tembung “sepedhahan” “sepedhahmontoran” saha “mobilan” menika kalebet hiponim utawi perangan ingkang mligi.

6) *Ekuivalensi (Kesepadanan)*

Miturut Sumarlan (2003 : 46) ekuivalensi inggih menika gayuting antawisipun perangan basa ingkang laras. Tegesipun perangan ingkang laras inggih menika tetembungan ingkang gadhah tembung lingga ingkang sami. Ing ngandhap menika tuladha saking *ekuivalensi*.

*Fatimah sregep **maos** buku. Buku pelajaran utawi buku **waosan** sanesipun. Dheweke gadhah perpustakaan alit ing griyanipun. Kathah saking buku koleksinipun ingkang sampun **dipunwaos**. Fatimah gadah pepenginan dados **pamaos** berita ing tipi supados kathah tiyang ingkang tepang.*(Sumarlan, 2003 : 46)

Tembung ingkang dipuncithak kandel awujud tembung “maos”, “waosan”, “dipunwaos”, “pamaos” menika tembung-tembung ingkang *ekuivalen* amargi tembung-tembung menika laras utawi dipundhaphuk saking tembung lingga ingkang sami. Tembung-tembung menika kadhapuk saking tembung lingga “maos”.

C. Wujud Kohesi

Ingkang dipunmaksud wujud kohesi inggih menika wujud *lingual kohesi leksikal* antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun. Saben perangan *kohesi leksikal* ing salebeting ukara menika gadah teges. Miturut Muslich (2010 : 2) perangan-perangan tuturan ingkang dipunraketi teges menika dipunsebat wujud linguistik (*linguistic form*). Wujud kohesi leksikal piyambak menika kaperang dados *morfem*, tembung, frasa, klausa saha ukara. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken wujuding kohesi.

a. *Morfem*

Ramlan (1997 : 32) saha Tarigan (1985 : 6) ngandharaken bilih *morfem* inggih menika perangan *gramatik* ingkang paling alit, perangan *gramatik* ingkang boten wonten unsur perangan sanes. Pamanggihipun Ramlan saha Tarigan menika ugi laras kaliyan pamanggihipun Lyons (1995 : 177) ingkang ngandharaken bilih morfem menika perangan ingkang paling alit ing *analisis gramatikal*.

Saking pangertosan ing nginggil saged dipun pendhet sarining pangertosan bilih *morfem* inggih menika perangan ingkang paling alit. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken *morfem bebas* kaliyan *morfem terikat*.

1) *Morfem Bebas kaliyan Morfem terikat*

1.1 *Morfem Bebas*

Mulyana (2007 :14) ngandharaken bilih *morfem bebas* (*free morpheme*) inggih menika *morfem* ingkang saged madeg piyambak.. Madeg piyambak menika tegesipun boten mbetahaken perangan sanes amargi *morfem* menika

sampun ngemu teges. Yasin (1987 : 22) ngandharaken bilih *morfem* bebeas menika awujud tembung lingga.

Saking pamanggihpun Mulyana saha Yasin saged dipunpendhet dudutan bilih *morfem bebas* inggih menika morfem ingkang madeg piyambak ing salebeting tuturan saha gadah teges. Tuladhanipun morfem bebas inggih menika tembung *lunga, lungguh*, saha *туру*

1.2 Morfem terikat

Miturut Nurhayati (2001 : 4) *morfem terikat* inggih menika morfem ingkang mbetahaken peranan sanesipun kangge madeg. *Morfem* kaiket menika saged dipuntegesi bilih *morfem* menika boten saged dipunpisahaken kaliyan peranan sanesipun. *Morfem* kaiket menika *morfem* ingkang manunggal kaliyan peranan sanesipun. Mulyana (2006 : 11) ngandharaken bilih *morfem terikat* menika peranan *gramatikal* ingkang boten saged madeg piyambak dados wujud ingkang wutuh.

Saking pamanggihpun Nurhayati saha Mulyana saged dipunpendhet sarining pangertosan bilih *morfem terikat* inggih menika morfem ingkang boten saged madeg piyambak. Tuladhanipun *morfem terikat* ing basa Jawi inggih menika antawisipun : ke-, sa-, di-, -in-, -an, -a, -en, ana, saha –e.

b. Tembung

Miturut Sasangka (1989 : 28) Tembung inggih menika suwanten ingkang dipunwedhar saking jroning tutuk, saha sampun kasumuruban surasanipun. Miturut Tarigan (1985 : 6) saha Ramlan (1987 : 33) tembung inggih menika

perangan bebas ingkang paling alit. Saking pamanggih para ahli, saged dipunpendhet dudutan bilih tembung inggih menika peranan bebas ingkang paling alit ingkang sampun gadah teges.

Miturut Sasangka (1989 : 28) wujudipun tembung ingkang baku menika wonten sekawan. Wujudipun tembung ingkang baku inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung rangkep, kaliyan tembung camboran. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken wujud ingkang baku.

1. Tembung Lingga

Miturut Sasangka (1989 : 28) tembung lingga utawi tembung asal inggih menika tembung ingkang tasih wutuh, dereng nate kineraketan wuwuhan (ater-ater, seselan, utawi pananmbang). Antunsohono (1960 : 33) kaliyan Setiyanto (2010 : 53) ngandharaken bilih tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun. Tuladhanipun tembung lingga inggih menika amben, pitik, wajan, rabi, padharan, saha mustaka.

2. Tembung Andhahan

Sasangka (1989 :31) ngandharake bilih tembung andhahan menika tembung ingkang sampun owah saking asalipun. Tembung andhahan ugi saged dipunsebat tembung lingga ingkang sampun dipunrimbag.. Tuladhanipun tembung andhahan inggih menika *mbalang, macul, mulang* saha *nyapu*

3. Tembung Dwilingga

Miturut Antunsohono (1960 : 58) kaliyan Setiyanto (2010 : 81) tembung lingga inggih menika tembung ingkang diucapaken ambal kapingkalih. Tembung

ingkang dipunambali menika saged sakperangan utawi sakabehanipun. Sasangka (1989 : 75) ngandharaken tembung dwilingga inggih menika tembung lingga ingkang dipunrangkep. Tuladhanipun tembung dwilingga inggih menika “takon-takon”, “gedhe-gedhe”, “wotak-watuk”, saha “celak-celuk”.

4. Tembung Camboran

Antunsuhono (1960 : 63) kaliyan Setiyanto (2010 :91) ngandharaken bilih tembung camboran inggih menika tembung ingkang cacahipun kalih utawi luwih ingkang dipungandeng dados setunggal. Wujudipun tembung camboran menika wonten ingkang wutuh ugi wonten ingkang cekakan.

Miturut Sasangka (1989 : 79) ingkang dipunsebat tembung camboran inggih menika tembung ingkang cacahipun kalih utawi luwih ingkang dipungandheng dados setunggal saengga ndhapuk tembung ingkang anyar tegesipun. Tembung camboran menika dipunperang dados kalih inggih menika tembung camboran wutuh kaliyan tembung camboran tugel. Tuladhanipun tembung camboran inggih menika : randha royal, semar mendem, wedhak-pupur, naksanak, botrepot kaliyan sanes-sanesipun.

c. Frasa

Miturut Sasangka (1989 : 94) frasa, yen ing basa Indonesia arane kelompok kata. Dene tandha-tandhane yaiku :

- (1) Derajate frasa sandhuwure tembung, lan sangisore klausa.
- (2) Dumadine frasa kedadian saka rong tembung utawa luwih.
- (3) Dhapukane tembung ing frasa, urutan ora ngluwahi wasesa.

Saking pamanggihipun Sasangka saged dipunpendhet dudutan bilih frasa inggih menika perangan basa ing nginggilipun tembung ingkang kadhapuk saking kalih tembung utawi luwih.

Titikanipun mbedakaken frasa menapa boten saged kanthi malik urutaning tembung. Menawi urutan tembung menika ndadosaken owah surasanipun menika mesthi frasa. Naming menawi urutanipun boten owah sasmpunipun dipun walik urutan tembungipun, bebararti menika ukara. Miturut Sasangka (1989: 96) frasa menika dipunperang dados kalih inggih menika frasa Endosentrik kaliyan frasa Eksosentrik.

1) Frasa Endosentrik

Frasa endosentrik inggih menika frasa ingkang nyebataken salah setunggal peranganipun. Perangan ingkang dipunsebataken ing frasa endosentrik menika minangka sesulihipun perangan-perangan sanes. Tuladhanipun frasa endosentrik :

(a) Klambi lurik anyar

- Saged namung dipunandharaken klambi lurik
- Saged ugi dipunandharaken klambi anyar

2) Frasa Eksosentrik

Miturut Sasangka (1989 : 96) frasa eksosentrik inggih menika fasa ingkang salah setunggal saking peranganipun boten dados sesulih perangan sanesipun. Miturut jenisipun, frasa eksosentrik dipunperang dados pitu, inggih menika frasa aran, frasa kriya, frasa, kaanan, frasa wilangan, frasa katrangan, frasa sesulih, kaliyan frasa ancer-ancer. Tuladhanipun frasa eksosentrik ing antawisipun inggih

menika “payung kertas”, “cilik mentes”, “mau esuk”, “lemari kayu jati”, saha “marang anaku” .

d. Klausa

Miturut Ramlan (ing Tarigan, 1985 : 74) klausa inggih menika wujud linguistik ingkang dipundhapak dening jejer saha wasesa. Laras kaliyan pamanggihipun Ramlan, Sasangka (1989 : 99) ngandharaken bilih klausa inggih menika rerangkening tembung ingkang dipundhapak saking jejer kaliyan wasesa, Sasanggah nambahaken bilh klausa menika saged malih dados ukara. Tuladha klausa ing antawisipun, inggih menika “Dheweke dhokter”, “Dheweke dhokter kewan”, “Sedulure simbah kakung mung loro”.

e. Ukara

Miturut Sasangka (1989 : 102) ukara inggih menika wedharing kekajengan ingkang jangkep. Miturut Arifin saha Junaiah (2008 : 54) adhedhasar wujudipun, ukara dipunperag dados sekawan inggih menika ukara tunggal, ukaratunggal saha *perluasan*, kaliyan ukara camboran. Titikanipun ukara wonten sekawan werni, inggih menika :

- (1) Saged madeg piyambak
- (2) Panyeratanipun dipunwiwiti kanthi aksara murda bilih pungkasanipun awujud titik.
- (3) Paling sekedhik dipundhaphuk saking setunggal klausa, setunggal jejer, setunggal wasesa.
- (4) katitik saking laguning pocapan (intonasi).

Ing ngandhap menika ingkang kalebet tuladha saking ukara ing antawisipun, inggih menika : Petruk sing nabuhi, Bukune Gini isih apik, bukune Retna wis remuk.

D. Panaliten Ingkang Jumbuh

Panaliten Priyono Anggono ingkang irah irahanipun “*Analisis Kohesi Antara Kalimat Kolom Tajuk Rencana Harian Suara Merdeka*” menika laras kaliyan panaliten ingkang badhe dipunteliti. Panaliten menika ngandharaken kohesi leksikal kaliyan kohesi gramatikal. Panalitenipun Priyo Anggono menika ngandharaken wujud ing kohesi gramatikal kaliyan kohesi leksikal ing *Kolom Tajuk Rencana Harian Suara Merdeka*.. Panaliten Priyono Anggono ugi ngandharaken prosentasipun kohesi leksikal kaliyan kohesi gramatikal ing salebeting *Kolom Tajuk Rencana Harian Suara Merdeka*.

Panaliten sanesipun ingkang laras inggih menika panalitenipun Haryanto ingkang irah-irahaipun “*Peranti Kohesi Endofora dalam Wacana Tajuk Rencana Disurat Kabar Harian Kedaulatan Rakyat*” panaliten menika ngandharaken jenis peranti kohesi endofora kaliyan peranipun kohesi endofora antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing kolom *Tajuk Rencana SKH Kedaulatan Rakyat*.

Saking kalih panaliten menika paring sumbang sih ing panaliten menika minangka bahan referensi. Asiling panalitenipun Priyono Anggono laras kaliyan panaliten menika ing subjekipun inggih menika sami-sami neleiti babagan kohesi. Bedanipun wonten ing bahan ingkang dipunkaji panaliten Priyono Anggono

neliti *Tajuk Rencana Harian Suara Merdeka* bilih panaliten menika neliti novel Jaring Kalamangga. Panalitenipun Haryanto menika rumusan perkawisipun ngrembag jenising peranti kaliyan peranipun (maknanipun) kohesi endofora antawisipun kalimat setunggal kaliyan sanesipun. Jinising kohesi endofora menika awujud referensi, substitusi, elipsis, konjungsi, kaliyan leksikal. Bilih peran kohesi endofora menika wonten 15, antawisipun (1) peran akibat-alasan (2) peran sarana-hasil (3) peran sarana-tujuan (4) peran kelonggaran-hasil (5) peran generik-spesifik (6) peran latar-kesimpulan (7) peran pemberian contoh (8) peran perbandingan (9) peran ibarat (10) peran paralel (11) peran parafrastis (12) peran amplikatif (13) peran identifikasi (14) peran syarat hasil (15) peran aditif. Wonten ing panaliten ingkang panaliti teliti menika ngandharaken jinising *kohesi leksikal* kaliyan wujudipun *kohesi leksikal* ing salebeting novel Jaring Kalamangga. Jinising *kohesi leksikal* inggih menika *repetisi, sinonim, antonim, kolokasi, hiponimi*, kaliyan *ekuivalensi*. Wujud *kohesi leksikal* inggih menika awujud tembung morfem, tembung, *frasa, klausa*, kaliyan ukara.

E. Nalaring Pikir

Wacana inggih menika salah setunggaling perangan basa ingkang paling jangkep ing tataran basa ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan kohesi saha koherensi. Kohesi menika salahsetunggaling unsur pokok wacana ingkang ndadosaken wacana menika saged koheren. Kohesi menika saged dipunperang dados *kohesi leksikal* kaliyan *kohesi gramatikal*. Ing panaliten menika badhe dipunandharaken babagan *kohesi leksikal* antawisipun ukara setunggal kaliyan

ukara sanesipun. *Kohesi leksikal* inggih menika gayuting antawisipun perangan setunggal kaliyan perangan sanesipun ing salebeting wacana kanthi *semantis*. Tegesipun *semantis* menika bilih *kohesi leksikal* nedahaken gayuting teges antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun ing salebeting wacana. Ingkang kalebet *kohesi leksikal* inggih menika *repetisi, sinonim, antonim, hiponim, kolokasi* kaliyan *ekuivalensi*. Panaliten menika badhe ngandharaken jinising *kohesi leksikal* saha wujudipun *kohesi leksikal* ing novel Jaring Kalamangga.

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika ngginakaken metode deskriptif. Miturut Narbuko kaliyan Achmadi (2004 : 44) ancasing panaliten deskriptif inggih menika ngandharaken sawijining perkawis kanthi *sistematis* kaliyan *faktual*. Panaliten menika gadah ancas kangge ngandharaken jinising kohesi leksikal kaliyan wujud kohesi leksikal ukara wonten ing novel Jaring Kalamangga anggitanipun Suparta Brata.

Panaliten ngginakaken metode deskriptif menika dipunwiwiti kanthi nyamektakaken dhata, inggih menika novel Jaring Kalamangga. Objek panaliten ingkang awujud novel Jaring Kalamangga ing panaliten menika dipunwaos kangge manggihaken dhata-dhata ingkang awujud kohesi leksikal. Sasampunipun ngempalaken dhata kanthi teknik maos saha nyathet lajeng data menika dipunperang miturut jinising *kohesi leksikal*, laras kaliyan teori ingkang dipunginakaken. Ingkang pungkasan inggih menika ndamel dudutan.

B. Data lan Sumbering Data

Data ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga menika jenis saha awujud *morfem*, *tembung*, *frasa*, *klausa* utawi perangan ingkang langkung wiyar. Dhata ingkang sampun dipunpanggihaken lajeng dipunpantha-pantha miturut jinising *kohesi leksikal* saha wujudipun *kohesi leksikal*. Panganggening peranganing basa ing novel Jaring Kalamangga menika kathah dipunpangribawa

dening panganggening kohesi. Kohesi menika perangan ingkang ndamel larasing wacana.

Sumber dhata panaliten inggih menika novel Jaring Kalamangga anggitanipun Suparta Brata. Novel Jaring Kalamangga menika dipunterbitaken dening Narasi taun 2007. Novel Jaring Kalamangga menika kalebet novel *seri* detektif ingkang ngginakaken basa Jawi.

C. Caranipun Ngempalaken Dhata

Anggenipun ngempalaken dhata kanthi maos saha nyathet. Ingkang sepisan, panaliti maos novel Jaring Kalamangga kangge manggihaken jinising *kohesi leksikal* saha wujuding *kohesi leksikal* ingkang awujud morfem, tembung, frasa, klausa utawi perangan ingkang langkung wiyar. Kapingkalih dipuntindakaken teknik nyathet. Teknik nyatet dipuntindakaken dening panaliti kangge nyathet sadaya dhata ingkang dipunkinten-kinten kalebet jinis kohesi leksikal.

Cak-cakanipun nindakaken ngempalaken dhata, inggih menika :

1. nyamektakaken sumbering dhata awujud novel,
2. maos kanthi tliti antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun kangge manggihaken jinising *kohesi leksikal* saha wujuding *kohesi leksikal* ingkang awujud morfem, tembung, frasa, klausa utawi perangan ingkang langkung wiyar.
3. bibaripun maos dipunlajengaken nyathet dhata kohesi leksikal ing kertu dhata,
4. asiling nyathet ing kertu dhata lajeng dipunperang miturut jinising kohesi leksikal saha wujuding kohesi leksikal

Gambar 1.0 : wujuding kartu data

Sumber	: JK.1.5.003
No	: 3
Kaca	: 5
Dhata	: Omah gedhe sing diparani Handaka iku njeganggrang. Wit-witan ing platarane gedhe-gedhe lan singup, nanging meksa katon cilik katandhing karo njenggerenge omah.
Jinising kohesi	: antonim kutub → gedhe >< cilik
Wujud kohesi	: tembung lingga

Katrangan :

Sumber : sumber dhata saking novel Jaring Kalamangga, bagean pertama, kaca nomer gangsal, nomerurut tiga.

No : nomor data.

Kaca : kaca ing novel Jaring Kalamangga.

Dhata : awujud rerangkening ukara ingkang ngemot kohesi leksikal.

Jinis : jinising *kohesi leksikal*.

Wujud : wujud *lingual kohesi leksikal*.

D. Piratining Panaliten

Adhedhasar teknik ngempalaken dhata ing nginggil, pirantining panaliten ingkang dipunginakaken inggih menika panaliti piyambak utawi *human instrument*. Miturut Moloeng (2002: 19) *human instrument* dipunginakaken amargi panaliti menika piranti kangge ngempalaken dhata. Minangka *humant instrument* panaliti menika dipunbantu dening kertu dhata saha tabel analisis dhata.

Kangge manggihaken dhata panaliti menika nyamektakaken dhata awujud novel basa Jawi ingkang irah-irahanipun Jaring Kalamangga. Sasampunipun nyamektakaken dhata, lajeng maos kanthi tliti antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun kangge manggihaken dhata awujud *morfem*, tembung, *frasa*, *klausa* utawi perangan ingkang langkung wiyar. Bibar maos dipunlajengaken nyathet dhata *kohesi leksikal* ing kertu dhata. Panaliti nglebetaken dhata saking kertu dhata ing tabel analisis dhata.

E. Caranipun Nganalisis Data

Analisis dhata ingkang dipunginakaken ing panaliten menika ngginakaen teknik deskriptif. Miturut Arikunto (ing Prastowo, 2011 : 203) panaliten deskriptif menika dipunginakaken kangge ngandharaken *variabel* saha perangan ingkang dipunteliti jumbuh kaliyan kawontenanipun. Ingkang sepisanan panaliti menika nyamektakaken dhata awujud novel basa Jawi ingkang irah-irahanipun Jaring Kalamangga. Sasampunipun nyamektakaken dhata, lajeng maos kanthi tliti antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun kangge manggihaken dhata awujud *morfem*, tembung, *frasa*, *klausa* utawi perangan ingkang langkung wiyar. Bibar maos dipunlajengaken nyathet dhata *kohesi leksikal* ing kertu dhata.

Cara nganalisis dhata menika ingkang sepisan inggih menika dhata dipunpantha-pantha miturut jinising kohesi leksikal lajeng dipunpadosi wujud *kohesi* leksikalipun. Sasampunipun dhata dipunpilah-pilah lajeng nganalisis dhata miturut pamanggihipun panaliti adhedhasar *teori* landesaipun. Ingkang pungkasan

inggih menika ndamel dudutan asiling panaliten adhedhasar panaliten ngengingi jinis dha wujudipun *kohesi leksikal*.

F. Validitas saha Reliabilitas

Cara ingkang dipunginakaken kangge *validitas* data wonten ing panaliten menika kanthi *validitas triangulasi teori*, *validitas semantik* saha tetimbangan ahli. *Validitas* triangulasi teori dipuntindakaken kanthi cara njumbuhaken data kaliyan landhesan teori ingkang dipunginakaken. *Validitas* semantik inggih menika dhata-dhata ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan *kohesi leksikal* ing novel Jaring Kalamangga dipunpadosi jinis saha wujudipun. Tetimbangan ahli dipuntindakaken kanthi *ngonsultasikaken* babagan panalitenipun kaliyan ahli ingkang mangertos babagan ingkang dipuntelili, ahli ing panaliten menika dosen pembimbing.

Tuladha ingkang nedhahaken bilih tembung “mati” saha “murup” menika kalebet jinising *kohesi leksikal antonim mutlak* awujud tembung lingga >< tembung andhahan.

Mau mati. Saiki kok murup! Mangka baneke wong rak ya mung sing pancakara mau? Mesthine ya mung wong-wong kuwi sing melbu omah terus munggah loteng, lan ngurupake lampu. (JK.1.19.018)

Tembung *mati* ing ukara sepisan menika gadhah kosok balen tembung urip ing ukara salajengipun. wujudipun tembung *mati* menika awujud tembung lingga, bilih tembung *nurup* menika aujud tembung andhahan kanthi nasal m-. Tembung *murup* menawi dipunandharaken dados, *murup* = m- + urup.

Reliabilitas ingkang dipunginakaken ing panaliten menika nginakaken uji *reliabilitas stabilitas*. *Reliabilitas* dipuntindkaken kanthi maos novel Jaring Kalamangga kanthi dipunambali, mliginipun dhata panalitenipun. Dhata ingkang sampun dipunpanggihaken menika dipunambali malih, dipunjumbuhaken kaliyan wosing novel Jaring Kalamangga supados dhata ingkang dipunasilaken menika minangka dhata ingkang *valid*.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Asiling panaliten *kohesi leksikal* ing sawijining novel Jaring Kalamangga badhe dipunandharaken ing bab menika saha pirembaganipun. Asiling panaliten menika arupi analisis ingkang dipunandharaken kanthi wujud tabel saha andharanipun. Asiling panaliten badhe dipunrembag ing pirembagan. Asiling panaliten menika arupi jenis *kohesi leksikal* kaliyan wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga. Asiling panaliten *kohesi leksikal* ing salebeting novel Jaring Kalamangga badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Tabel1.0 : Jinis, Wujud saha Indikator Kohesi Leksikal Ingkang dipunpanggiaken ing Novel Jaring Kalamangga

No	Jinising <i>Kohesi Leksikal</i>	Wujudipun <i>Kohesi Leksikal</i>	<i>Indikator</i>
1	2	3	4

1	a. <i>Repetisi penuh</i>	Tembung lingga	<p>Negara iki ala-becik sek ngatur wong politik, wong-wong politik Negara kene bentrok terus padha rebutan kuwasa!kuwasa iku penak, se. Yen wis kuwasa gampang dadi wong sugih.(JK.2.23.032)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung kuwasa ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Tembung kuwasa awujud tembung lingga amargi dereng mawi wuwuhan
---	--------------------------	----------------	--

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung andhahan (ater-ater nasal m)	<p>Handaka maspadakake, weruh tingkah ethese lan krungu omong kemreceke tamu kang lucu-lucu, Pitrin ya dadi kerep mesem. Yen wis mesem satemene Pitrin ya katon manise. (JK.3.47.077)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung mesem ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung mesem awujud tembung andhahan, saking tembung lingga esem dipuncaosi ater-ater nasal m-
		Tembung andhahan (ater-ater nasal ng)	<p>Wong-wong padha ngrungokake kanthi meneng. Ketoke ngrungokake temenan. (JK.3.51.080)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung ngrungokake ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Tembung ngrungokake awujud tembung andhahan, saking tembung lingga rungu

			dipuncaosi ater-ater nasal ng-saha panambang ake-
		Tembung andhahan (ater-ater di-)	<p>Lawang kayune kantor, ora sah ditutup, ben ngeblak ngono sajege wong kantor ora lunga suwe saka wisma kono. Sing ditutup utawa dibukak mung lawange sing kaca separo. (JK.2.27.044)</p> <p>➤ Tembung ditutup ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun</p> <p>➤ Tembung ditutup awujud tembung andhahan, saking tembung lingga tutup dipuncaosi ater-ater tripurusa di-</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung andhahan (ater-ater ka-)	<p>Nanging bab kadurjanan ing Wisma Kalamangga iki, dakira panjenengan perlu bantuanku. Marga wisma iki pancen kaya jarring kalamangga, sakathahing kadurjanan disebar lan dijaring ing Wisma Kalamangga iki (JK.7. 167.193)</p> <p>➤ Tembung kadurjanan ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun</p> <p>➤ Tembung kadurjanan awujud tembung andhahan, saking tembung lingga durjana dipuncaosi ater-ater ka-</p>
		tembung andhahan (ater-ater ke-)	<p>Menawi Tashudin mboten kecepeng, kula inggih lepas. Upami Tashudin kecepeng, ngaken mrejaya margi kengkenan kula, pulisi boten badhe.....</p> <p>(JK..8. 212.220)</p>

			<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung kecepeng ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Tembung kecepeng awujud tembung andhahan, saking tembung lingga cepeng dipuncaosi ater-ater ke-
		Tembung andhahan (ater-ater pa-)	<p>Mung piyambake sing butuh kandhang montor lan nyopir. Ya piyambake sing nguwasani garasi (JK.3.35.054)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung piyambake ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Tembung piyambake awujud tembung lingga, saking tembung lingga kiyambak dipuncaosi ater-ater pa- saha panambang –e.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Dwilingga	<p>Ora sah nganggo kaya ngono kowe wis ayu kok! Ayumu ki ora marga anting-anting. Nanging anting-anting kaya ngono kuwi song bisa ngancam keslametanmu. (JK.3. 49.078)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung anting-anting ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Tembung anting-anting awujud tembung dwilingga, saking tembung lingga anting ingkang dipunrangkep.
		Dwilingga kanthi wuwuhan	<p>Nanging ora kok nindakake penggawean ngawat-awati wong wadon! Momong. Kajaba yen ngawat-awati kuwi nduwe karep mbukak wewadi, upamane ndhedhepi wong wadon iku mbok menawa alaku selingkuh. (JK.1 11.018)</p>

			<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung ngawat-awati ing ukara sepisan dipun punambali ing ukara salajengipun ➤ Tembung ngawat-awati awujud tembung dwilingga mawi wuwuhan, saking tembung lingga awat ingkang dipunrangkep dipuncaosi ater-ater nasal ng- kaliyan panambang –i.
		Frasa aran	<p>Ditutugake anggong mbukak lawang garasi, montor disopiri melbu kandhange. Lawang garasi ditutup maneh, terus digembok kaya maune. (JK.1.18.026)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Frasa lawang garasi ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Frasa lawang garasi awujud frasa aran, perangan intinipun tembung lawang.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Frasa katrangan	<p>Luwih subur tinimbang Neterland. Luwih subur tinimbang Gobi, Sahara....(JK.5.98.147)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Frasa luwih subur ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Frasa luwih subur awujud frasa katrangan, perangan intinipun tembung luwih.
		Frasa katrangan	<p>Mau sore rak ya wis ngurus-ngurus prekara ajis mengkono, ndadekake muriane Pitrin. Mau sore Pitrin wis...(JK.7.176.206)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Frasa mau sore ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun ➤ Frasa mau sore awujud frasa katrangan, perangan intinipun tembung mau.

	b. <i>Repetisi</i> saperangan	Frasa aran	<p>Sing gadah arit pancor? Arit panjang, mlengkung. Tiyang probolinggo nyebut arit pancor. (JK.3.36.054)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Frasa arit panjang mlengkung ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun kanthi wujud arit pancor. ➤ Frasa arit panjang mlengkung saha arit pancor awujud frasa aran, perangan intinipun tembung arit.
		Frasa kriya	<p>Yakuwi anggone murang tata, ngrusak tata cara, ora ngajeni wong wadon. Dhemene ngrusak pager ayu eram!...(JK.3.56.088)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Frasa ngrusak tatacara ing ukara sepisan dipunambali ing ukara salajengipun kanthi wujud ngrusak pager ayu. ➤ Frasa ngrusak tatacara saha ngrusak pager ayu awujud frasa kriya, perangan intinipun tembung ngrusak.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
2	<i>Sinonim</i> <i>a. Sinonim</i> tembung kaliyan tembung	Tembung lingga	<p>Iya aku ngerti! Nanging katresnan kita luwih aji tinimbang bandha iku dakkira. Luwih adi tinimbang kesarjanaanku! (JK.7.159.188)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung aji ing ukara sepisan gadhah dasanama tembung adi ing ukara salajengipun. ➤ Tembung aji daha tembung adi awujud tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan.

		Tembung lingga ~ tembung andhahan (ater- ater m-)	Ing meja dhahar awan iku ora akeh rembug keclathokake. Adib Darwan kang padaten omonge gedhe, mangan anteng kecomak- kecamuk. (JK.6.144.123) ➤ Tembung dhahar ing ukara sepisan gadhah dasanama tembung mangan ing ukara salajengipun ➤ Tembung dhahar awujud tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan ➤ Tembung mangan awujud tembung andhahan, asalipun saking tembung pangan dipuncaosi ater-ater nasal m-
		Tembung dwilingga semu ~ t. andhahan	Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine. Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan . (JK.5.69.117) ➤ Tembung awer-awer ing ukara sepisan gadhah dasanama tembung singgetan ing ukara salajengipun. ➤ Tembung awer-awer menika awujud dwilingga semu, ➤ Tembung singgetan awujud tembung andhahan.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	b. Sinonim tembung kaliyan frasa	Tembung dwilingga ~ frasa aran	Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine. Awer-awer utawa tali watesan , utawa singgetan . (JK.5. 69.117) ➤ Tembung awer-awer gadhah dasanama frasa tali watesan ing ukara salajengipun. ➤ Tembung awer-awer menika awujud dwilingga semu.

			➤ Frasa <i>tali watesan</i> awujud frasa aran.
		Tembung andhahan ~ frasa kaanan	<p>Iku kang marahi <i>muntab!</i> Atine murup ora bisa dileremake. Kabar kang mentas diprungu saka sliramu bab tingkahe Tuwan Adib Darwan marang Tinuk ing patamanan omah bobrok sisih kulon, ndadekake Pak Sanggar Padmanaba <i>nesu banget!</i>...(JK.8.227.231)</p> <p>➤ Tembung <i>muntab</i> ing ukara sepisan menika gadhah dasanama frasa <i>nesu banget</i> ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung <i>muntab</i> menika wujudipun tembung andhahan.</p> <p>➤ Frasa <i>nesu banget</i> menika awujud frasa kaanan.</p>
	c. <i>Sinonim klausa klaiyan klausa</i>	Klausa	<p>....sing bakal teka ya bakal angel kinira-kira, <i>dadi ya sing saiki wae uripku dak tanjakake</i>'. Karepku polah niru kasenangan jaman biyen , sing jare jaman normal, aku ya ora keduga, nglakoni kasenangan jaman kang arep teka, sing kinira jaman sing tentrem, ya durung karuwan genahe, aku ya selak tuwa lan ora kober, <i>dadi ya saiki wae kabungahanku iku dakundhuh, daklakoni</i>, mumpung aku isih enom lan waras (JK.4.80.122)</p> <p>➤ Dhata ing ngginggil menika awujud klausa</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
---	---	---	---

3	<i>Antonim</i> a. <i>Antonim mutlak</i>	Tembung lingga	<p>Den sanggar lan ndara kakung mboten pirsawong saweg tindakakn. Kula kapurih njagi Ndara Putri. (JK.5.95.140)</p> <p>➤ Tembung kakung ing ukara sepisan gadhah kosok balen tembung putri ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung kakung saha putri awujud tembung lingga.</p>
		Tembung lingga >< andhahan	<p>Mau mati. Saiki kok murup! Mangka baneke wong rak ya mung sing pancakara mau? Mesthine ya mung wong-wong kuwi.....(JK.1.19.027)</p> <p>➤ Tembung mati ing ukara sepisan gadhah kosok balen tembung murup ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung mati awujud tembung lingga.</p> <p>➤ Tembung murup awujud tembung andhahan, saking tembung urup dipuncaosi ater-ater nasal m-</p>
		Tembung andhahan	<p>Sabetan arit ditangkis nganggo tangan kiwa, tangan tengene nyandhug wetenge mungsuhe. Nanging mungsuhe wis ngreti cara iku, mula gage ngipatake tangan kiwane mangisor. (JK.1.17.024)</p> <p>➤ Tembung tengene ing ukara sepisan gadhah kosok balen tembung kiwane ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung tengene saha kiwane awujud tembung andhahan, saking tembung tengen saha kiwa dipunwuwuhi panambang -e</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	<i>b. Antonim kutub</i>	Tembung lingga	<p>Omah sabrang kuwi lemahe dhuwur, papane Handaka ngadeg ya dhuwur. Kletan ara-ara amba watara kang luwih endhek. (JK.3.38.058)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung dhuwur ing ukara sepisan gadhah kosok balen tembung endhek ing ukara salajengipun. ➤ Tembung dhuwur saha endhek awujud tembung lingga
		Tembung andhahan	<p>Dadi, lawang sing kayu sepasang mbukake manjaba, sing kayu separo kaca uga sepasang, mbukake manjero. Mung lawang siji kuwi sing sepasang kayune dibukak ngeblak manjaba. (JK.1.6.005)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung manjero ing ukara sepisan gadhah kosok balen tembung manjaba ing ukara salajengipun. ➤ Tembung manjero saha tembung manjaba awujud tembung andhahan, saking tembung jero saha jaba dipuncaosi ater- nasal m-
	<i>c. Antonim hirarkial</i>	Tembung andhahan >< frasa wilangan	<p>Sepisan bab anggonku ijen lelungan Makasar-mrene. Ping pindho bab anggonku menganggo mas-masan. Ping telune iki mau. (JK.4.54.085)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung sepisan ing ukara sepisan gadhah kosok balen frasa ping pindho ing ukara salajengipun. ➤ Tembung sepisan awujud tembung andhahan, saking tembung pisan dipuncaosi ater- ater sa- ➤ Frasa ping pindho awujud frasa wilangan, perangan intinipun

			awujud tembung <i>pindho</i> .
--	--	--	--------------------------------

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
4	<i>Kolokasi</i>	Tembung lingga	<p>E la niku perkakase <i>arit</i> kalih cikrak. Perkakas lintune kados <i>pacul</i>, linggis, lencek, sekop, nggih enten. (JK.3.40.064)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>arit</i> ing ukara setunggal gayut kaliyan tembung <i>pacul</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>arit</i> saha <i>pacul</i> awujud tembung lingga.
		Tembung lingga, tembung andhahan	<p>Jres! Handaka ngejres <i>korek</i>, terus marani panggonan teplok. Teplok <i>disumet</i>, kamar dadi padhang. (JK..7. 202.215)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>korek</i> ing ukara setunggal gayut kaliyan tembung <i>disumet</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>korek</i> awujud tembung lingga amargi dereng dipuncaosi wuwuhan. ➤ Tembung <i>disumet</i> awujud tembung andhahan, saking tembung <i>sumet</i> dipuncaosi ater-ater tripurusa di-

		Tembung lingga, frasa aran	<p>Luwih subur tinimbang <i>Neterland</i>. Luwih subur tinimbang Gobi, Sahara, <i>Tanah Arab</i>, Amazone utawa <i>Texas</i>. (JK.5.98.143)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>Nederland</i> ing ukara setunggal gayut kaliyan frasa <i>Tanah Arab</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>Nederland</i> awujud tembung lingga. Frasa <i>Tanah Arab</i> awujud frasa aran, gadhah peranan inti tembung Tanah.
--	--	-------------------------------	---

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung dwilingga, frasa aran	<p>O, iya. Iya. Lan aja lali <i>layang-layang</i> minangka curriculum-vitai-mu sing nyatakake kowe kuwi juru ketik. <i>Amplop undangan</i> penggawean!(JK.1.13.017)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>layang-layang</i> ing ukara sepisan gayut kaliyan frasa <i>amplop undangan</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>layang-layang</i> awujud tembung dwilingga. ➤ Frasa <i>amplop undangan</i> awujud frasa aran, gadhah peranan inti awujud tembung <i>amplop</i>.
		Tembung andhahan	<p>Sajane nduweni <i>pasuryan</i> ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake <i>pucete</i> pasuryane.(JK.2.24.034)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>pasuryan</i> ing ukara sepisan gayut kaliyan tembung

			<p>pucete ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung pasuryan saha pucete awujud tembung andhahan.</p>
6	<i>Ekuivalensi</i>	Tembung lingga, tembung andhahan	<p>Kerep uga sakirane ora nututi bias dhahar bareng ing ndalem, kondur saka tindakakn wis mbontot bakmi saka restoran tretes jaya, sing banjur didhahar dhewe ing loteng. (JK.2. 28.047)</p> <p>➤ Tembung dhahar ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung didhahar ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung dhahar awujud tembung lingga.</p> <p>➤ Tembung didhahar awujud tembung andhahan, saking tembung lingga dhahar.</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung lingga, tembung dwilingga	<p>Dheweke seneng maca buku, perpustakaanne ing loteng ya cukup. Buku-buku ing ruwangan iki, ya akeh buku kelangenane dheweke. (JK.3.35.053)</p> <p>➤ Tembung buku ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung buku-buku ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung buku awujud tembung lingga.</p> <p>➤ Tembung buku-buku menika awujud tembung dwilingga.</p>
		Tembung andhahan,	<p>Marga, ana akhlak pribadine Nak Mas Adib kang ora daksenengi. Uga ora disenengi Pitrin, utawa wong becik liyane. (JK.4.56.087)</p> <p>➤ Tembung daksenengi ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung disenengi ing ukara salajengipun.</p> <p>➤ Tembung daksenengi saha</p>

			<i>disenengi</i> awujud tembung andhahan, saking tembung lingga <i>seneng</i> dipuncaosi ater-ater tripurusa dak saha di-
		Tembung dwilingga, tembung dwilingga mawi wuwuhan	<p>Sanggar swara erak kang mangsuli <i>bisik-bisik</i>, pamrihe supaya angger Handaka krungu wae, nanging sepine kahanan, <i>bisik-bisike</i> ya keprugu wong sakupenge meja dhahar .(JK.3.52.082)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>bisik-bisik</i> ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung <i>bisik-bisike</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>bisik-bisik</i> awujud tembung dwilingga. ➤ Tembung <i>bisik-bisike</i> awujud tembung dwilingga mawi wuwuhan, saking tembung lingga bisik, dipunrangkep saha dipunwuwuhi panambang –e.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung dwilingga, tembung lingga	<p>Sing ngoblah-oblah amba kuwi ruwangan tengah, marga ing kiri kanane dumadi saka <i>lawang-lawang</i> kang nandhakake anane kamar-kamar. Saben <i>lawang</i> kamar kayune pasagan rong lembaran, gedhe lan dhuwur, ing ndhuwure isih nganggo kisi-kisi bolong kanggo melbu-metu hawa bebas. (JK.1.5.001)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>lawang-lawang</i> ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung <i>lawang</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>lawang-lawang</i> awujud tembung dwilingga, saking tembung <i>lingga</i> lawang ingkang dipunrangkep. ➤ Tembung <i>lawang</i> awujud tembung lingga amargi dereng

			dipuncaosi wuwuhan.
		Tembung wilingga mawi wuwuhan, tembung andhahan	<p>Yaiku bab <i>mungsuh-mungsuhe</i> Adib Darwan. Sapa wae lan apa prekarane <i>memungsuhan</i>? Arep balik takon Pak Sanggar, kok kurang kepenak. (JK.3.57.90)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>mungsuh-mungsuhe</i> ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung <i>memungsuhan</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>mungsuh-mungsuhe</i> awujud tembung dwilingga, saking tembung lingga <i>mungsuh</i> ingkang dipunrangkep. ➤ Tembung <i>memungsuhan</i> awujud tembung andhahan, saking tembung lingga <i>mungsuh</i> dipuncaosi ater-ater nasal m- kaliyan panambang – an

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
		Tembung dwipurwa, tembung dwipurwa mawi wuwuhan	<p>Handaka gumun, priye biyene dene wong loro iku bisa sesambungan kang banjur tinalenan dening tali <i>jejodhohan</i>. Wong isih padha enome, kira-kira umur <i>jejodhohane</i> ya lagi etungan driji sebelah wae taune. (JK.2.27.042)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tembung <i>jejodhohan</i> ing ukara sepisan ekuivalen kaliyan tembung <i>jejodhohane</i> ing ukara salajengipun. ➤ Tembung <i>jejodhohan</i> awujud tembung dwipurwa, saking tembung lingga <i>jodho</i>. ➤ Tembung <i>jejodhohane</i> awujud tembung dwipurwa mawi

			wuwuhan, saking tembung lingga jodho dipunambali purwakanipun lajeng dipuncaosi panambang –e.
--	--	--	--

Tabel ing nginggil nedahaken jinis saha wujud *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga. Adhedhasar saking panaliten menika dipunpanggihaken jinising *kohesi leksikal* inggih menika *repetisi*, *sinonim*, *antonim*, *kolokasi*, *hiponimi*, kaliyan *ekuivalensi*. *Repetisi* piyambak kadadosan saking *repetisi penuh*, kaliyan *repetisi* sakperangan. *Kohesi leksikal sinonim* menika kadadosan saking *sinonim* tembung kaliyan tembung, sinonim tembung kaliyan *frasa*, saha sinonim *klausa* kaliyan *klausa*. *Antonim* ugi kadhaphuk saking *antonim mutlak*, *antonim kutub*, saha *antonim hirarkial*.

Wujud lingual *kohesi* ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga inggih menika awujud *morfem*, tembung, *frasa* saha *klausa*. Wujud tembung ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung dwilingga, tembung dwilingga kanthi wuwuhan, kaliyan tembung camboran. Wujudipun *frasa* ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring kalamangga inggih menika *frasa* aran, *frasa* kriya, *frasa* katrangan, kaliyan *frasa* wilangan. Pirembagan ngengingi jinis kaliyan wujud *kohesi leksikal* ing novel Jaring Kalamangga menika badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

B. Pirembagan

Ing bab menika badhe dipunandharaken asiling panaliten saking tabel ing nginggil. Ing bab menika badhe dipunandharaken jinising *kohesi leksikal* saha wujuding *kohesi leksikal*. Jinisng *kohesi leksikal* ingkang dipunpanggihaken inggih menika *repetisi*, *sinonim*, *antonim*, *kolokasi*, *hiponimi*, kaliyan *ekuivalensi*. Jinising *kohesi* menika taksih dipunperang malih miturut landhesan teori ingkang dipunangge. Wujudipun *kohesi* ingkang dipunpanggihaken menika awujud tembung, *frasa* kaliyan *klausa*. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinis saha wujuding *kohesi leksikal* ing novel Jaring Kalamangga kanthi titikanipun piyambak-piyambak.

1. *Repetisi*

Repetisi inggih menika peranan basa ingkang dipunambali amargi dipunanggep wigatos. *Repetisi* menika ancasipun kangge nandhesaken peranan ingkang dipun raos wigatos ing salebeting ukara. Perangan ingkang dipunambali saged awujud tembung, *frasa*, *klausa*, utawi peranan ingkang langkung wiyar malih. *Repetisi* saged dipunperang dados kalih, inggih menika *repetisi penuh* kaliyan *repetisi sebagian* utawi *repetisi sakperangan*. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken Jinising *kohesi leksikal repetisi penuh* kaliyan *repetisi sakperangan* kanthi titikanipun piyambak-piyambak.

a. *Repetisi Penuh*

Repetisi penuh inggih menika peranan basa ingkang dipunambali sadayanipun. Perangan ingkang dipunambali saged awujud tembung, *frasa*, *klausa*, utawi peranan ingkang langkung wiyar. Saking panaliten menika

dipunpangguhaken werni-werni wujud saking *repetisi penuh*. Wujudipun *kohesi leksikal repetisi penuh ingkang* dipunpangguhaken ing novel Jaring Kalamangga menika inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung dwilingga, tembung dwilingga mawi wuwuhan, *frasa* aran, kaliyan *frasa* katrangan. Ing ngandhap menika badhe diunandharaken repetisi penuh kanthi wujudipun.

1) *Repetisi Penuh Awujud Tembung Lingga*

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung lingga saged ugi dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika jinising kohesi leksikal *repetisi penuh* kanthi wujud tembung lingga ingkang dipunpangguhaken ing novel Jaring Kalamangga.

(1) *Negara iki ala-becik sek ngatur wong politik, wong-wong politik Negara kene bentrok terus padha rebutan **kuwasa**! Kuwasa iku penak, se. Yen wis **kuwasa** gampang dadi wong sugih.* (JK.2. 23.030)

Saking dhata (1) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot sawijining *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *kuwasa* ingkang dipunambali. Tembung *kuwasa* ing dhata (1) menika kalebet jinising kohesi *leksikal repetisi*.

Tembung *kuwasa* ing dhata (1) menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat *repetisi penuh* amargi tembung *kuwasa* ing ukara *Negara iki ala-becik sek ngatur wong politik, wong-wong politik Negara kene bentrok terus padha rebutan kuwasa! Kuwasa iku penak, se.* dipunambali malih kanthi ganep

ing ukara *Yen wis kuwasa gampang dadi wong sugih. Repetisi* ing dhata menika gadah ancas kangge nandhesaken tembung *kuwasa*

Wujudipun tembung *kuwasa* ing dhata (1) menika awujud tembung lingga. tembung *kuwasa* menika tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung *kuwasa* menika ugi saged dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga ngengingi *kohesi leksikal repetisi penuh* awujud tembung lingga.

(2) *Ngener kandhang **montor**, mbukak lawang garasi. Ora let suwe keprungu lakune **montor** metu saka pekarangan.* (JK.3.32.048)

Saking dhata (2) menika saged dipuntingali bilih tembung *montor* menika kalebet jinising kohesi leksikal repetisi. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *montor* ingkang dipunambali. Tembung *montor* ing dhata (2) menika kalebet jinising kohesi *leksikal repetisi*.

Tembung *montor* ing dhata (2) menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat *repetisi penuh* amargi tembung *montor* ing ukara *Ngener kandhang montor, mbukak lawang garasi* dipunambali malih kanthi ganep ing ukara *Keprungu lakune montor metu saka pekarangan. Repetisi* ing dhata menika gadah ancas kangge nandhesaken tembung *montor*.

Wujudipun tembung *montor* ing dhata (2) menika awujud tembung lingga. tembung *montor kuwasa* menika tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung *montor* menika ugi saged dipunsebat tembung dhasar.

- (3) *Cilaka yen **aku** dadi seksi. **Aku** gage umpetan ngilang sadurunge wong-wong saka kampung sabrang dalan gedhe padha teka tetulung marga krungu bengok-bengok mau.* (JK.5.101.143)

Saking dhata (3) saged dipuntingali bilih tembung *aku* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*. Tembung *aku* dipunsebat *kohesi* amargi tembung *aku* menika perangan ingkang ndadosaken laras antawisipun setunggal ukara kaliyan ukara sanesipun. Tembung *aku* dipunsebat *kohesi leksikal repetisi* amargi panyeratanipun dipumambali ing dhata (3).

Dhata (3) menika ngemot jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Pangganggening *repetisi penuh* katitik saking tembung *aku* ing ukara *Cilaka yen aku dadi seksi* dipunambali kanthi ganep ing ukara *Aku gage umpetan ngilang sadurunge wong-wong saka kampung sabrang dalan gedhe padha teka tetulung marga krungu bengok-bengok mau*. Ancasing *repetisi penuh* ing dhata (3) menika kangge nandhesaken tembung *aku*.

Wujudipun tembung *aku* ing dhata (3) menika awujud tembung lingga. Tembung *aku* menika dipunsebat tembung lingga amargi tembung *aku* menika dereng ewah saking asalipun. Tembung *aku* menika kalebet tembung lingga ingkang nedahaken sesulih tiyang. Tembung *aku* menika nedhahaken sesulih tiyang mliginipun utama purusa.

2) *Repetisi Penuh* Awujud Tembung Andhahan Kanthi Ater-ater Nasal m-

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ewahing tembung andhahan ing ngandhap menika amargi angsal wuwuhan ingkang awujud ater-ater nasal m-. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(4) *Handaka maspadakake, weruh tingkah ethese lan krungu omong kemrekeke tamu kang lucu-lucu, Pitrin ya dadi kerep **mesem**. Yen wis **mesem** satemene Pitrin ya katon manise. (JK.3.47.073)*

Saking dhata (4) saged dipuntingali bilih tembung *mesem* menika kalebet jinising *kohesi leksikal*. Dipunsebat kohesi leksikal amargi katingal saking panganggening tembung *mesem* ingkang dipunambali. Tembung *mesem* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*.

Tembung *mesem* menika dipunsebat repetisi penuh amargi dipunambali kanthi ganep. Tembung *mesem* ing ukara *Handaka maspadakake, weruh tingkah ethese lan krungu omong kemrekeke tamu kang lucu-lucu, Pitrin ya dadi kerep mesem*. dipunambali kanthi ganep ing ukara salajengipun. Ancasing repetisi penuh ing dhata (4) kangge nandhesaken tembung *mesem*.

Wujudipun tembung *mesem* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *mesem* menika sampun ewah saking aslipun. Tembung *mesem* kadhaphuk saking tembung lingga *esem* angsal ater-ater nasal m-. Tembung *mesem* menawi dipunandharaken dados, *mesem* = m- + *esem*. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(5) *Lan ngonangi Ajis anggone **macul** karo clilengan ngawasi gedhong, ora bikut. Antarane teras ndhuwur karo papan **macul** Ajis mentok banget. (JK.5.91.129)*

Saking dhata (5) menika saged dipuntingali bilih tembung *macul* menika kalebet jinising *kohesi leksikal*. *Kohesi lesikal* ingkang dipunmaksud menika *kohesi leksikal repetisi penuh*. Kohesi menika dipunginakaen supados saged ndadosaken laras ing antawisipun ukara setunggal kaliyan sanesipun ing dhata (1).

Titikanipun *kohesi leksikal repetisi penuh* menika katingal saking panganggening tembung *macul* ingkang dipunambali kanthi ganep. Tembung *macul* ing ukara *Lan ngonangi Ajis anggone macul karo clilengan ngawasi gedhong, ora bikut* dipunamabli kanthi genep ing ukara *Antarane teras ndhuwur karo papan macule Ajis mentok banget*. Ancasipun tembung repetisi penuh ing dhata menika kangge nandhesaken tembung *macu*” amargi dipunanggep wigatos ing antawisipun ukara.

Tembung *macul* menika awujud tembung andhahan. Tembung *macul* gadah wujud tembung lingga *pacul*. Tembung *macul* menika kadhaphuk saking tembung lingga *pacul* kineraketan ater-ater nasal m-. Tembung *macul* menawi dipunandharaken dadaos, *macul* = m-+ *pacul*.

(6) *Nalika samono wong iku lungguh karo **mangan** sega wungkusan. Anggone **mangan** dhokoh.* (JK..6. 132.167)

Tembung *mangan* ing dhata (6) menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*. Dipunsebat *kohesi leksikal repetisi* katingal saking panganggening

tembung *mangan*. Tembung *mangan* ing ukara setunggal menika dipunambali ing ukara salajengipun.

Repetisi ing dhata (6) menika kalebet jinising repetisi penuh. Titikanipun *repetisi penuh* menika katingal saking panganggening tembung *mangan* ingkang dipunambali kanthi ganep. Tembung *mangan* ing ukara *Nalika samono wong iku lungguh karo mangan sega wungkusan* dipunambali kanthi ganep ing ukara *Anggone mangan dhokoh*. *Repetisi penuh* ing dhata menika gadahah ancas kangge nandhesaken tembung *mangan* amargi dipunraos wigatos.

Tembung *mangan* ing dhata (6) menika awujud tembung andhahan. Dipunsebat tembung andhahan amargi tembung manIgan sampun ewah saking asalipun. Tembung *mangan* menika kadhaphuk saking tembung lingga pangan kaliyan ater-ater nasal m-. Menawi dipunandharaken dados, *mangan* = m- + pangan.

3) ***Repetisi Penuh Awujud Tembung Andhahan Mawi Ater-ater Nasal ng-***

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ewahing tembung andhahan ing ngandhap menika amargi angsal wuwuhan ingkang awujud ater-ater nasal ng-. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(7) *Wong-wong padha ngrungokake kanthi meneng. Ketoke ngrungokake temenan.* (JK.3.51.076)

Saking dhata (7) saged dipuntingali bilih tembung *ngrungokake* menika kalebet jinising *kohesi leksikal*. *Kohesi* ing dhata menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*. Titikanipun inggih menika saking tembung *ngrungokake* ingkang dipunambali saking ukara setunggal ing ukara salajengipun,

Tembung *ngrungokae* menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Tembung *ngrungokake* dipunsebat *repetisi penuh* amargi dipunambali kanthi genep. Tembung *ngrungokake* ing ukara *Wong-wong padha ngrungokake kanthi meneng*. dipunambali kanthi ganep ing ukara *Ketoke ngrungokake temenan*.

Tembung *ngrungokake* ing dhata (7) menika awujud tembung andhahan. Tembung *ngrungokake* gadhah tembung lingga *rungu*. Tembung *ngrungokake* kadhaphuk saking tembung lingga *rungu* angsal ater-ater nasal ng- saha panambang –ake. Menawi dipunudhar tembung *ngrungokake* dados, *ngrungokake* = ng- + *rungu* + -ake. Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(8) Sampeyan **nginten** saged nyepeng Tashudin teng griya niki. Sampeyan **nginten** Tashudin dicancang enten loteng...(K.7. 166.180)

Saking dhata (8) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot sawijining *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *nginten* ingkang dipunambali. Tembung *nginten* ing dhata (8) menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Tembung *nginten* ing dhata (8) menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat *repetisi penuh* amargi tembung *nginten* menika dipunambali

kanthi genep. Tembung *nginten* ing ukara *Sampeyan nginten saged nyepeng Tashudin teng griya niki*. dipunambali kanthi ganep ing ukara *nginten Tashudin dicencang enten loteng.... Repetisi penuh* ing dhata menika gadah ancas kangge nandhesaken tembung *nginten*.

Tembung *nginten* menika awujud tembung andhahan. Lingganipun tembung *nginten* inggih menika *kinten*. Tembung *nginten* kadhaphuk saking tembung *lingga kinten* ingkang angsal ater-ater nasal ng-. Menawi tembung “nginten” dipunandharaken dados, *nginten* = ng- + *kinten*.

(9) *Layang dikanthongi, dheweke bali ngetik. Bareng anggone ngetik rada suwe meksa ora ana wong teka, atine rada goreh. (JK.5.93.130)*

Saking dhata (9) menika saged dipuntingali bilih tembung *ngetik* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Tembung *ngetik* ing ukara *Layang dikanthongi, dheweke bali ngetik*. Menika dipunambali malih kanthi ganep ing ukara *Bareng anggone ngetik rada suwe meksa ora ana wong teka, atine rada goreh*. *Repetisi penuh* ing dhata menika gadhan ancas kangge nandhesaken tembung *ngetik*. Wujudipun tembung *ngetik* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *ngetik* kadhaphuk saking tembung *lingga ketik* kineraketan ater-ater nasal ng-. Tembung *ngetik* menawi dipunandharaken dados, *ngetik* = ng- + *ketik*.

4) **Repetisi Penuh Awujud Tembung Andhahan Kanthi Ater-ater Tripurusa di-**

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ewahing tembung andhahan ing ngandhap menika amargi angsal wuwuhan ingkang awujud ater-ater tripurusa di- . Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpangguhaken ing novel Jaring Kalamangga.

(10) *Lawang kayune kantoran, ora sah **ditutup**, ben ngeblak ngono sajege wong kantoran ora lunga suwe saka wisma kono. Sing **ditutup** utawa dibukak mung lawange sing kaca separo. (JK.2.27.038)*

Saking dhata (10) menika sage dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung ditutup ingkang dipunambali. Tembung ditutup meinika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Saking dhata (10) saged dipuntingali bilih tembung *ditutup* kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat repetisi penuh amargi tembung *ditutup* ing ing ukara setunggal menika dipunambali kanthi ganep ing ukara salajengipun. Ancasing *repetisi penuh* ing dhata (10) menika kangge nandhesaken tembung *ditutup* ingkang dipunraos wigatos.

Wujudipun tembung *ditutup* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *ditutup* menika gadah tembung lingga *tutup*. Tembung *ditutup* kadhaphuk saking tembung lingga *tutup* angsal ater-ater tripurusa di-. Tembung *ditutup* menawi dipunandharaken dados, *ditutup* = di- + *tutup*. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpangguhaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (11) *Handaka ora sranten, terus munggah menyang teras sing arep diunggahi Tinuk ora sida mau esuk. Lan diunggahi Pitrin nalika Handaka arep ketemu Ajis. (JK.5.93.132)*

Saking dhata (11) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinisng *kohesi leksikal*. Saged dipuntingali saking tembung *diunggahi* ingkang dipunambali. Tembung *diunggahi* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Tembung *diunggahi* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat repetisi penuh amargi tembung menika dipunambali kanthi genep. Tembung Tembung *diunggahi* ing ukara *Handaka ora sranten, terus munggah menyang teras sing arep diunggahi Tinuk ora sida mau esuk*. Dipunambali kanthi ganep ing ukara *Lan diunggahi Pitrin nalika Handaka arep ketemu Ajis*.

Wujudipun tembung *diunggahi* menika awujud tembung andhahan. Tembung *diunggahi* menika gadhah tembung lingga *mungghah*. Tembung *diunggahi* menika kadhaphuk saking tembung lingga *mungghah* kineraketan ater tripurusa di- saha panambang -i. Menawi dipunandharaken dados, *diunggahi* = di- + unggah + -i

5) Repetisi Penuh Awujud Tembung Andhahan Kanthi Ater-ater ka- saha ke-

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ewahing tembung andhahan ing ngandhap menika amargi angsal

wuwuhan ingkang awujud ater-ater ka- saha ke-. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(12) *Nanging bab **kadurjanan** ing Wisma Kalamangga iki, dakira panjenengan perlu bantuanku. Marga wisma iki pancen kaya jarring kalamangga, sakathahing **kadurjanan** disebar...*(JK..7. 167.182)

Dhata (12) menika kalebet dhata ingkang ngemot sawijining *kohesi leksikal*. katingal saking panganggening tembung *kadurjanan* ingkang dipunambali. Tembung *kadurjanan* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Saking dhata (12) menika saged dipuntingali bilih tembung *kadurjanan* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat repetisi penuh amargi tembung *kadurjanan* menika dipunambali kanthi ganep. Tembung *kadurjanan* ing ukara *Nanging bab kadurjanan ing Wisma Kalamangga iki, dakira panjenengan perlu bantuanku. dipunambali kanthi ganep ing ukara Marga wisma iki pancen kaya jaring kalamangga, sakathahing kadurjanan disebar...* Ancasing repetisi penuh ing ukara menika kangge nandhesaken tembung *kadurjanan* amargi dipunraos wigatos.

Wujudipiun tembung *kadurjanan* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *kadurjanan*” menika kadhapuk saking tembung lingga *durjana* kineraketan ater-ater ka- saha pananmabang –an. Menawi tembung *kadurjanan* dipunandharaken dados, *kadurjanan* = ka- *durjana* + -an. Ing ngandhap menika

tuladha sanesipun ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga

(13) *Menawi Tashudin mboten **kecepeng**, kula inggih lepas. Upami Tashudin **kecepeng**, ngaken mrejaya margi kengkenan kula, pulisi boten badhe pitados.* (JK..8. 212.224)

Dhata (13) menika kalabet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. titikanipun *kohesi leksikal* menika dipuntingali saking panganggening tembung *kecepeng* ingkang dipunambali. Tembung *kecepeng* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Tembung *kecepeng* ing dhata (13) menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat repetisi penuh amargi tembung *kecepeng* menika dipunambali kanthi ganep. Tembung *kecepeng* ing ukara *Menawi Tashudin mboten kecepeng, kula inggih lepas.* dipunambali kanthi ganep ing ukara *Upami Tashudin kecepeng, ngaken mrejaya margi kengkenan kula, pulisi boten badhe pitados.* *Kohesi leksikal repetisi penuh* ing dhata menika gadhah ancas kangge nandhesaken tembung *kecepeng* ingkang dipunanggep wigatos.

Wujudipun tembung *kecepeng* menika awujud tembung andhahan. Tembung *kecepeng* kadhaphuk saking tembung lingga *cepeng* kineraketan ater-ater ke-. Tembung *kecepeng* menawi dipunandharaken dados, *kecepeng* = ke- + *cepeng*.

6) *Repetisi Penuh* Awujud Tembung Andhahan Kanthi Ater-ater pa-

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ewahing tembung andhahan ing ngandhap menika amargi angsal wuwuhan ingkang awujud ater-ater pa-. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(14) Mung **piyambake** sing butuh kandhang montor lan nyopir. Ya **piyambake** sing nguwasani garasi. (JK.3.35.053)

Ing dhata (14) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* inggih menika katingal saking panganggening tembung *piyambak* ingkang dipunambali. Tembung *piyambak* ingkang dipunambali menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Dhata (14) menika ngemot jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. *Kohesi leksikal repetisi penuh* menika katitik saking panganggening tembung *piyambake* ingkang dipunambali kanthi ganep. Tembung *piyambake* ing ukara *Mung piyambake sing butuh kandhang montor lan nyopir* menika dipunambali kanthi ganep ing ukara *Ya piyambake sing nguwasani garasi*.

Wujudipun tembung *piyambake* menika awujud tembung andhahan. Tembung *piyambake* kadhaphuk saking tembung lingga *kiyambak* kineraketan ater-ater pa- kaliyan panambang -e. Tembung *piyambake* menawi dipunandharaken dados, *piyambake* = pa- + *kiyambak* + -e. Ing ngandhap menika tuladha sanes ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (15) *Kabeh mripat nyawang **pemudha** pucet iku kanthi nerka ala. Dene **pemudha** iku dhewe diirit lumpuh menyang cedhak lampu, manut wae.*
(JK..7. 193.217)

Dhata (15) salahsetunggaling dhata ingkang ngemot *kohesi leksikal*. titikanipun *kohesi leksikal* menika saking panganggening tembung *pemudha* ingkang dipunambali. Tembung *pemudha*

Saking dhata (15) menika saged dipuntingali bilih tembung *piyambake* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh* . Dipunsebat *kohesi leksikal repetisi penuh* amargi tembung *pemudha* menika dipunambali kanthi ganep. Tembung *pemudha* ing ukara *Kabeh mripat nyawang pemudha pucet iku kanthi nerka ala* . Tembung *pemudha* menika dipunambali kanthi ganep ing ukara *Dene pemudha iku dhewe diirit lumpuh menyang cedhak lampu, manut wae*.

Tembung *pemudha* menika awujud tembung andhahan. Tembung *pemudha* menika gadhah tembung lingga *kiambak* Tembung *piyambake* kadhahphuk saking tembung lingga *pemudha* dipuncaosi wuwuhan awujud ater-ater pa- . Tembung *pemudha* menawi dipuandharaken dados, *piyambak*= pa- + mudha.

7) *Repetisi Penuh* Awujud Tembung Dwilingga

Tembung dwilingga inggih menika tembung lingga ingkang dipunrangkep. Ing ngandhap menika tuladaha *kohesi leksikal repetisi penuh* kanthi wujud tembung dwilingga ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (16) *Ora sah nganggo kaya ngono kowe wis ayu kok! Ayumu ki ora marga **anting-anting**. Nanging **anting-anting** kaya ngono kuwi song bisa ngancam keslametanmu. (JK.3. 49.074)*

Dhata (6) menika kalebet dhata ingkang ngemot *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *anting-anting* ingkang dipunambali. Tembung *anting-anting* ingkang dipunambali menika kalebet jininsing *kohesi leksikal repetisi penuh*.

Saking dhata (16) menika saged dipuntingali bilih tembung *anting-anting* menika kalebet jininsing *kohesi leksikal repetisi penuh*. Tembung *anting-anting* ing ukara setunggal menika dipunambali malih ing ukara salajengipun. Ancasing *repetisi penuh* ing dhata menika kangge nandhesaken tembung “anting-anting” amargi dipunraos wigatos.

Tembung *anting-anting* ing dhata (16) menika awujud tembung dwilingga. Kalebet wujud dwilingga amargi panyeratanipun dipunrankep. Tembung anting-anting gadah tembung lingga *anting*. Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (17) *Marga dheweke menehi **awer-awer** sakupenge dhirine. **Awer-awer** utawa tali watesan, utawa singgetan. (JK.4.69.121)*

Dhata ing nginggil menika kalebet dhata ingkang ngemot jininsing *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking

panganggening tembung *awer-awer* ingkang dipunambali. Tembung *awer-awer* ingkang dipunambali menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Dhata (17) menika ngemot jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat repetisi penuh amargi tembung *awer-awer* menika dipunambali kanthi ganep. Tembung *awer-awer* ing ukara *Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine*. menika dipunambali kanthi ganep ing ukara *Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan*.

Wujuding tembung *awer-awer* menika awujud tembung dwilingga. Tembung *awer-awer* menika kalebet dwilingga semu, amargi wujud lingganipun ugi tembung *awer-awer*. Tembung *awer-awer* menika boten saged namung dipunserat *awer*.

(18) *Rana dibukak, ing kamare manten kajaba manten lanang, andher uga tamu-tamu sawatara. **Tamu-tamu** baku, tamu inti.* (JK..8. 206.211)

Dhata (18) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* saged dipuntingali saking panganggening tembung tamu-tamu. Tembung tamu-tamu menika dipunambali antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun. Tembung tamu-tamu menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Saking dhata (18) menika saged dipuntingali bilih tembung *tamu-tamu* menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat *repetisi penuh* amargi

dipunambali kanthi ganep. Tembung *tamu-tamu* ing ukara *Rana dibukak, ing kamare manten kajaba manten lanang, andher uga tamu-tamu sawatara*. menika dipunambali malih kanthi ganep ing ukara *Tamu-tamu baku, tamu inti*. Ancasing *repetisi penuh* menika kangge nandhesaken tembung *tamu-tamu* ingkang dipunraos wigatos.

Wujudipun tembung *tamu-tamu* menika awujud tembung dwilingga. Tembung *tamu-tamu* menika kalebet tembung dwilingga amargi dipunrangkep panyeratanipun. Tembung *tamu-tamu* menika lingganipun awujud tembung *tamu*.

8) *Repetisi Penuh* Awujud Tembung Dwilingga Mawi Wuwuhan

Tembung dwilingga inggih menika tembung lingga ingkang dipunrangkep. Ing ngandhap menika tuladaha *kohesi leksikal repetisi penuh* awujud tembung dwilingga kanthi wuwuhan ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(19) *Nanging ora kok nindakake penggawean **ngawat-awati** wong wadon! Momong. Kajaba yen **ngawat-awati** kuwi nduwe karep mbukak wewadi, upamane ndhedhepi wong wadon iku mbok menawa alaku selingkuh.*(JK.1 11.013)

Saking dhata (19) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking tembung *ngawat-awati* ingkang dipunambali. Tembung *ngawat-awati* ingkang dipunambali menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Dhata (19) menika ngemot jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat *kohesi leksikal repetisi penuh amargi* tembung *ngawat-awati* menika dipunambali kathi ganep. Tembung *ngawat-awati* ing ukara *Nanging ora kok nindakake penggawean ngawat-awati wong wadon! Momong* dipunambali kanthi ganep ing ukara *Kajaba yen ngawat-awati kuwi nduwe karep mbukak wewadi, upamane ndhedhepi wong wadon iku mbok menawa alaku selingkuh*. Ancasing *repetisi penuh* ing dhata (19) menika kangge nandhesaken tembung *ngawat-awati*.

Wujudipun tembung *ngawat-awati* menika kalebet tembung dwilingga mawi ater-ater. Tembung *ngawat-awati* gadhah tembung lingga *awat*. Tembung *ngawat-awati* menika kadhaphuk saking tembung lingga *awat* lajeng dipun rangkep saha kineraketan ater-ater nasal n- kaliyan panambang -i.

Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga ngengingi *repetisi penuh* awujud tembung dwilingga mawi wuwuhan.

(20) *Handaka nyetitake loteng lan andha **undhak-undhakan** kang tumuju mrana. Andha **undhak-undhakan** blabag, ciyut, ndeder, lan peteng. (JK.3.52.078)*

Dhata (20) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi lesikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *undhak-undhakan* ingkang dipunambali. Tembung *undhak-undhakan* ingkang dipunambali menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*.

Saking dhata (20) menika saged dipuntingali bilih tembung *undhak-undhakan* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat

repetisi penuh amargi tembung *undhak-undhakan* menika dipunambali kanthi ganep. Tembung *undhak-undhakan* ing ukara setunggal menika dipunambali kanthi ganep ing ukara salajengipun. Ancasing repetisi penuh ing dhata (20) menika kangge nandhesaken tembung *undhak-undhakan* amargi dipunraos wigatos.

Wujudipun tembung *undhak-undhakan* menika awujud tembung dwilingga mawi wuwuhan . lingganipun tembung *undhak-undhakan* inggih menika *mundhak*. Tembung *undhak-undhakan* menika kadhaphuk saking tembung lingga *mundhak* ingkang dipunrangkep lajeng kineraketan panambang –an.

(21) *Ora mung nyewakake wismane, Tuwan Adib Darwan malah asring gawe pista rame-rame nganggo musik landansah barang karo tamu-tamune ing wisma kono, sewengi muput, bubar parak esuk. Tamu-tamune, lanang-wadon tuwa-anom, bisa nginep kono nganti dina-dina tutuge. (JK.5. 90.127*

Saking dhata (21) saged dipuntingali bilih dhata menika kalebet dhata ingkang ngemot *kohesi leksikal*. Titikanipun inggih menika saged dipuntingali saking tembung *tamu-tamune* ingkang dipunambali. Tembung *tamu-tamune* ingkang dipunambali menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Saking dhata (21) menika saged dipuntingali bilih tembung *tamu-tamune* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Tembung *tamu-tamune* ing ukara setunggal menika dipunambali kanthi gene ping ukara salajengipun kanthi ganep.

Wujudipun tembung *tamu-tamune* menika awujud tembung dwilingga ingkang angsal wuwuhan. Tembung *tamu-tamune* menika lingganipun awujud tembung *tamu*. Tembung *tamu-tamune* menika kadadosan saking tembung lingga *tamu* ingkang dipunrangkep saha kineraketan kaliyan panambang –e.

9) *Repetisi Penuh* Awujud Frasa Aran

Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh* kanthi wujud *frasa* aran ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring Kamangga.

- (22) *Ditutugake anggone mbukak **lawang garasi**, montor disopiri melbu kandhange. **Lawang garasi** ditutup maneh, terus digembok kaya maune.*
(JK.1.18.024)

dhata (22) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *lawang garasi* ingkang dipunambali. Frasa *lawang garasi* ingkang dipunambali menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Saking dhata (22) menikasaged dipuntingali bilih frasa *lawang garasi* menika kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Dipunsebat repetisi penuh amargi frasa *lawang garasi* dipuambali kanthi ganep ing antawisipun ukara setunggal kaliyan sanesipu ing dhata (22). Ancasing repetisi penuh ing dhata menika kangge nandhesaken peranan *lawang garasi*.

Wujudipun frasa *lawang garasi* menika kalebet frasa aran. Frasa *lawang garasi* gadhah perangan inti awujud tembung aran inggih menika tembung *lawang*. Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

- (23) *Pitirin katon gumun krungu wangsulane lan sikepe Handaka, si juru ketik. Wong juru ketik kok wai ngurus takon-takon mengkono, pangkate apa?* (JK.7.176.188)

Saking dhata (23) menika saged dipuntingali bilih frasa *juru ketik* menika kalebet jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* saged dipuntingali saking frasa *juru ketik* ingkang dipunambali. Frasa *juru ketik* ingkang dipunambali menika kakebet *jinising kohesi leksikal repetisi*.

Dhata (23) menika ngemot jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*, katingal saking panganggening frasa *juru ketik* ingkang dipunambali kanthi ganep. Frasa *juru ketik* ing ukara setunggal menika dipunambali kanthi gene ping ukara salejegipun.

Wujudipun frasa *juru ketik* menika kalebet frasa aran. Frasa *juru ketik* gadhah perangan inti awujud tembung aran inggih menika tembung *juru*. Tembung *juru* menika nedahaken aran kangge tiyang.

- (24) *Ora ana disinggole blas prekara wong nggawa arit pancor sing pancakara ing ngarep garasi montor. Bab arit pancor uga diomongake, nanging sing gayutan karo critane pulisi mau.* (JK..6. kaca 122.155)

Saking dhata (24) menika saged dipuntingali bilih dhata dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *arit pancor* ingkang dipunambali. Perangan ingkang dipunambali menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi*.

Ing dhata (24) menika saged dipuntingali bilih frasa *arit pancor* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Saged dipuntingali saking panganggening frasa *arit pancor* ingkang dipunambali kanthi ganep. Frasa *arit pancor* ing ukara *Ora ana disinggole blas prekara wong nggawa arit pancor sing pancakara ing ngarep garasi montor* dipunambali kanthi ganep ing ukara *Bab arit pancor uga diomongake, nanging sing gayutan karo critane pulisi mau*.

Wujudipun frasa *arit pancor* menika kalebet frasa aran. Frasa aran inggih menika frasa ingkang gadhah perangan inti awujud tembung aran. Intinipun frasa *arit pancor* inggih menika tembung *arit*.

10) *Repetisi Penuh* Awujud Frasa Katrangan

Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh* kanthi wujud *frasa* aran ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kamangga.

- (25) ***Mau sore*** rak ya wis ngurus-ngurus prekara ajis mengkono, ndadekake muriane Pitrin. ***Mau sore*** Pitrin wis nampik kanthi sereng. (JK.7.176.189)

Saking dhata (25) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* inggih menika saking frasa *mau sore* ingkang dipunambali. Perangan ingkang dipunamabali menika kalebet *jinsing kohesi leksikal repetisi*.

Saking dhata (25) menika saged dipuntingali bilih frasa *mau sore* menika kalebet jinising *kohesi leksikal repetisi penuh*. Frasa *mau sore* ing ukara *Mau sore rak ya wis ngurus-ngurus perkara ajis mengkono, ndadekake muriane Pitrin*. menika dipunambali kanthi genep ing ukara *Mau sore Pitrin wis nampik kanthi sereng*. Frasa *mau sore* ingkang dipunambali kanthi genep menika ingkang kalebet *kohesi leksikal repetisi penuh*. Ancasing *repetisi penuh* ing dhata (25) inggih menika kangge nandhesaken frasa *mau sore* amargi dipunraos antawisipun ukara menika.

Wujudipun frasa *mau sore* ing dhata (25) menika kalebet frasa katrangan. Frasa *mau sore* menika gadhah peranan inti awujud tembung katrangan. Tembung katrangan ing frasa *mau sore* inggih menika tembung *mau*.

b. Repetisi Saperangan

Repetisi saperangan inggih menika peranan basa ingkang dipunambali kanthi saperangan. Perangan ingkang dipunambali saged awujud tembung, *frasa*,

klausa utawi perangan ingkang tansah wiyar. Wujudipun *kohesi leksikal repetisi* saperangan ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga menika wonten kalih werni inggih menika wujud frasa aran kaliyan frasa wilangan.

1) *Repetisi Saperangan Kanthi Wujud Frasa Aran*

Frasa aran inggih menika salah setunggaling jinis frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika jinising *kohesi leksikal repetisi* sakperangan kanthi wujud frasa aran ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga .

(26) *Sing gadah arit pancor? Arit panjang, mlengkung. Tiyang probolinggo nyebut arit pancor.*” (JK.3.36.042)

Saking dhata (26) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika dipuntingali saking frasa *arit panjang mlengkung* ing ukara sepisanan saha frasa *arit pancor* ing ukara salajengipun. Tembung *arit* menika ingkang dipunsebut *kohesi leksikal repetisi* saperangan.

Saking dhata (26) menika saged dipuntingali bilih frasa *arit panjang mlengkung* menika gadhah perangan inti awujud *arit* .Perangan *arit* menika dipunambali malih ing ukara salajengipun, ananging dipunraketki kaliyan tembung *pancor*. Tembung *arit* menika kalebet *repetisi* saperangan. *Repetisi* saperangan ing dhata (26) menika gadah ancas kangge nandhesaken tembung *arit*.

Frasa *arit panjang mlengkung* saha frasa *arit pancor* menika kalebet frasa aran. Frasa *arit panjang mlengkung* saha *arit pancor* menika kalebet frasa aran amargi intinipun awujud aran inggih menika tembung *arit*. Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ngengingi *kohesi leksikal repetisi* saperangan awujud frasa aran.

- (27) Gregah tangi arep mangan *pil antimabuk*. Dhek wingi saka rumangsane *pil iku* kang njalari turu kepati. (JK..6. 130.174)

Saking dhata (27) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *pil mabuk* ing ukara sepisanan saha frasa *pil iku* ing ukara salajengipun. Tembung *pil* menika ingkang dipunsebut *kohesi leksikal repetisi* saperangan.

Saking dhata (27) menika katigal bilih frasa *pil mabuk* menika gadhah peranan inti awujud tembung *pil*. Perangan *pil* ing ukara setunggal dipunambali malih ing ukara salajengipun ananging dipunraketi kaliyan tembung *iku*. Tembung *pil* menika ingkang dipunsebat *repetisi* saperangan. Dipunsebat *repetisi* saperangan amargi namung saperangan kemawon ingkang dipunambali. *Repetisi* saperangan ing dhata menika gadhah ancas kangge nandhesaken tembung *pil*.

Wujud frasa *pil mabuk* kaliyan *pil iku* menika kalebet frasa aran amargi gadhah peranan inti awujud tembung aran. Perangan inti saking frasa *pil mabuk*

saha *pil iku* menika tembung *pil*. Tembung *pil* menika awujud tembung aran ingkang nedahaken sawijining obat

2) *Repetisi Saperangan Kanthi Wujud Frasa Kritya*

Frasa kriya inggih menika frasa ingkang perangan intinipun awujud tembung kriya. Ing gandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing salebeting Jaring Kalamangga.

(28) *Yakuwi anggone murang tata, **ngrusak tata cara**, ora ngajeni wong wadon. Dhemene **ngrusak pager ayu** eram! Wisma iki, takonana Mbok Gin, nyekseni kedadean apa wae yen pinuju ora dienggoni Pitrin ngene iki! (JK.3.56.083)*

Saking dhata menika katingal bilih dhata (28) menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun saking frasa *ngrusak tatacara* saha frasa *ngrusak pager ayu*. Perangan *ngrusak* menika ingkang dipunsebat *kohesi leksikal repetisi* saperangan. Dipunsebat *kohesi leksikal repetisi* saperangan amargi ingkang dipunambali namung saperangan kemawon.

Saking dhata (28) menika katigal bilih frasa *ngrusak tatacara* menika gadhah perangan inti awujud tembung *ngrusak*. Perangan *ngrusak* ing ukara setunggal dipunambali malih ing ukara salajengipun ananging kineraketan kaliyan tembung *pager ayu*. Tembung *ngrusak* menika ingkang dipunsebat *repetisi* saperangan.

Frasa *ngrusak tatacara kaliyan ngrusak pager ayu* menika kalebet frasa kriya. Saged dipunsebat frasa kriya amargi frasa *ngrusak tatacara kaliyan ngrusak pager ayu* gadhah perangan inti awujud tembung aran. Tembung aran ingkang minangka perangan inti ing frasa *ngrusak tatacara kaliyan ngrusak pager ayu* inggih menika tembung *ngrusak*.

2. *Sinonim*

Sinonim inggih menika tembung ingkang wujudipun beda ananging gadah teges ingkang sami. Jinising *kohesi leksikal sinonim* ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga inggih menika *sinonim* tembung kaliyan tembung, *sinonim* tembung kaliyan frasa, saha sinonim klausa kaliyan klausa. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising sinonim kanthi titikanipun ingkang beda-beda.

a) *Sinonim Tembung Kaliyan Tembung*

Ing ngandhap menika dhata-dhata ingkang dipunpangguhaken ing novel Jaring Kalamangg ngengingi *kohesi leksikal sinonim*. Wonten sekawan wujudipun kohesi leksikal sinonim tembung kaliyan tembung. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken kanthi jlentreh.

1) *Sinonim tembung kaliyan tembung awujud tembung lingga*

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun. Tembung lingga saged dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap

menika tuladha saking sinonim tembung kaliyan tembung kanthi wujud tembung lingga ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga

(29) *Iya aku ngerti! Nanging katresnan kita luwih **aji** tinimbang bandha iku dakkira. Luwih **adi** tinimbang kesarjanaanku!* (JK.7.159.177)

Ing dhata (29) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksika* Katitik saking panganggening tembung *aji* saha tembung *adi* ing dhata (29). Tembung *aji* saha tembung *adi* menika kalebet jinising *kohesi leksikal sinonim*.

Saking dhata (32) menika saged dipuntingali bilih dhata menika bgemot jinising kohesi leksikal sinonim tembung kaliyan tembung. Bab menika katitik saking tembung *aji* ing ukara *Iya aku ngerti! Nanging katresnan kita luwih aji tinimbang bandha iku dakkira.* gadhah dasanama tembung *adi* ing ukara *Luwih adi tinimbang kesarjanaanku!*”. Tembung *aji* saha tembung *adi* menika tembung ingkang sami tegesipun. Tegesipun tembung *aji* saha tembung *adi* aji inggih menika linuwih utawi kaluwihan.

Wujudipun tembung *aji* saha tembung *adi* menika awujud tembung lingga. dipunsebat tembung lingga amargi tembung kasebat dereng ewah saking asalipun. Tembung *aji* saha tembung *adi* uga saged dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga .

(30) Bisa uga kowe kesel terus *tindhien*. Utawa *tomtomen*. (JK.4.64.113)

Saking dhata (30) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *tindhihan* kaliyan tembung *tomtomen*. Tembung *tindhihan* kaliyan tembung *tomtomen* ingkang dipunginakaken sareng-sareng ing dhata (30) menika kalebet jinising *kohesi leksikal sinonim*.

Saking dhata ing nginggil menika saged dipun tingali bilih dhata menika kalebet jinising *kohesileksikal* tembung kaliyan tembung. Titikanipun inggih menika tembung *tindhihan* ing ukara *Bisa uga kowe kesel terus tindhihen*. menika gadhah dasanama awujud tembung *tomtomen* ing ukara *Utawa tomtomen*.

Wujudipun tembung *tindhihan* kaliyan tembung *tomtomen* menika kalebet tembung lingga. Dipunsebat tembung lingga amargi tembung *tindhihan* kaliyan tembung *tomtomen* menika dereng ewah saking aslipun.

2) Sinonim tembung kaliyan tembung mawi wujud tembung lingga ~

andhahan

Ing ngandhap menika tuladha saking sinonim tembung kaliyan tembung kanthi wujud tembung lingga ~ andhahan ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(31) Ing meja **dhahar** awan iku ora akeh rembug keclathokake. Adib Darwan kang padaten omonge gedhe, **mangan** anteng kecomak-kecamuk. (JK.6.144.159)

Saking dhata (31) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot *kohesi leksikal*. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *dhahar* kaliyan tembung *mangan*. Tembung *dhahar* kaliyan tembung *mangan* ingkang dipunginakaken sesarengan ing dhata (34) menika kalebet jinising *kohesi leksikal sinonim*.

Saking dhata ing nginggil menika saged dipun tingali bilih dhata menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal sinonim tembung kaliyan tembung. Titikanipun inggih menika tembung *dhahar* ing ukara *Ing meja dhahar awan iku ora akeh rembug keclathokake*. Sami tegesipun kaliyan sami tegesipun kaliyan tembung *mangan* ing ukara *Darwan kang padaten omonge gedhe, mangan anteng kecomak-kecamuk*. Tembung *dhahar* saha *mangan* menika kalebet dasanama utawi sinonim. Menawi dipuntingali saking tingkat tuturipun, tembung *dhahar* menika kalebet krama inggil, bilih tembung *mangan* menika kalebet ngoko.

Wujudipun *dhahar* menika kalebet tembung lingga. tembung *dhahar* kalebet tembung lingga amargi dereng ewah saking asalipun. Wujudipun tembung *mangan* menika awujud tembung andhahan. Tembung *mangan* menika kadhaphuk saking tembung lingga *pangan*. Tembung *mangan* kadhaphuk saking tembung lingga *pangan* angsal ater-ater hanuswara m-. Tembung *mangan* menawi dipunandharaken dados, *mangan* = m- + *pangan*.

3) Sinonim tembung kaliyan tembung kanthi wujud tembung dwilingga

semu ~ tembung andhahan

Ing ngandhap menika tuladha saking sinonim tembung kaliyan tembung kanthi wujud tembung dwilingga semu ~ tembung andhahan ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(32) *Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine. Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan. (JK.5.69.123)*

Saking dhata (32) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal saged dipuntingali saking panganggening tembung *awer-awer* saha tembung *singgetan*. Tembung *awer-awer* saha tembung *singgetan* ingkang dipunginakaken ing dhata (36) menika kalebet *jinising kohesi leksikal sinonim*.

Saking dhata (32) menika saged dipun tingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal sinonim tembung kaliyan tembung. Titikanipun inggih menika tembung *awer-awer* ing ukara *Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine*. menika gadhah dasanama kaliyan tembung *singgetan* ing ukara *Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan*.

Tembung *awer-awer* menika awujud tembung dwilingga semu. Tembung *awer-awer* dipunsebet dwilingga semu amargi lingganipun menika ugi awujud tembung *awer-awer*. Wujudipun tembung *singgetan* menika awujud tembung andhahan. Tembung *singgetan* menika kadhahaphuk saking tembung *singget*

dipunraketi panambang –an. Tembung *singgetan* menawi dipunandharaken dados, *singgetan* = *singget* + -an.

b) Sinonim tembung kaliyan *frasa*

Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ngengingi jinising *kohesi leksikal* *sinonim* tembung kaliyan *frasa*. Wonten tigang jenis sinonim tembung kaliyan *frasa* ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

1) Sinonim tembung kaliyan *frasa* kanthi wujud tembung dwilingga ~ *frasa* aran

Tembung dwilingga inggih menika tembung ingkang dipunrangkep. Frasa aran inggih menika *frasa* ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(33) *Marga dheweke menehi **awer-awer** sakupenge dhirine. Awer-awer utawa **tali watesan**, utawa *singgetan*. (JK.5. 69.122)*

Saking dhata (33) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika katingal saking pangganggening tembung *awer-awer* ing ukara sepisan saha *frasa tali watesan* ing ukara salajengipun. Tembung *awer-awer* saha *frasa tali watesan* menika kalebet jinising *kohesi leksikal* *sinonim*.

Dhata (33) ing nginggil menika ngemot *kohesi leksikal sinonim* tembung kaliyan frasa. Titikanipun saking panganggening tembung *awer-awer* saha frasa *tali watesan*. Tembung *awer-awer* ing ukara *Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine*. Menika gadhah teges ingkang laras kaliyan frasa *tali watesan* ing ukara *Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan*

Wujudipun tembung *awer-awer* menika kalebet tembung dwilingga semu. Dipunsebat dwilingga semu amargi tembung *awer-awer* menika lingganipun ugi tembung *awer-awer*. Wujud frasa *tali watesan* menika kalebet frasa aran. Frasa *tali watesan* kalebet frasa aran amargi gadhah perangan inti tembung aran, inggih menika tembung *tali*.

2) Sinonim tembung kaliyan *frasa* kanthi wujud tembung andhahan ~ *frasa kahanan*

(34) *Iku kang marahi **muntab**! Atine murup ora bisa dileremake. Kabar kang mentas diprungu saka sliramu bab tingkahe Tuwan Adib Darwan marang Tinuk ing patamanan omah bobrok sisih kulon, ndadekake Pak Sanggar Padmanaba **nesu banget**!...(JK.8. 227.224)*

Saking dhata (34) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* ing dhata menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *muntab* ing ukara sepisan saha frasa *nesu banget* ing ukara salajengipun. Tembung *muntab* saha frasa *nesu banget* kalebet jinising *kohesi leksikal sinonim*.

Saking dhata (34) saged dipuntingali bilih dhata menika kalebet dhata ingkang ngemot *jinising kohesi leksikal sinonim* tembung kaliyan frasa. Titikanipun saged dipuntingali saking tembung *muntab* ing ukara setunggal. Tembung *muntab* menika gadhah teges ingkang sami kaliyan frasa *nesu banget* ing ukara salajengipun. Teges ingkang sami utawi laras menika ingkang dipunsebat sinonim.

Wujudipun tembung tembung *muntab* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *muntab* menika kadhaphuk saking tembung lingga *untab* dipunraketi ater-ater nasal m- Menawi dipunandharaken dados, *muntab* = m- + *untab*. Wujuding frasa *nesu banget* menika kalebet frasa kahanan. Dipunsebat frasa kaanan amargi gadhah perangan inti ingkang awujud tembung kaanan. Frasa *nesu banget* gadhah perangan inti awujud *nesu*.

c) *Sinonim klausa kaliyan klausa*

Klausa inggih menika rerangkening tembung ingkang dipundhapuk saking jejer saha wasesa, sarta saged maujud ukara. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpangguhaken ngengingi sinonim klausa kaliyan klausa ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

(35) *Sing kuwi tegese : ‘sing biyen yo ora bisa dipikukuhi, sing bakal teka ya bakal angel kinira-kira, **dadi ya sing saiki wae uripku dak tanjakake**’. Karepku polah niru kasenangan jaman biyen , sing jare normal, aku ya ora keduga, nglakoni kesenangan jaman kanga rep teke, sing kinira jaman sing wis tentrem, ya during karuwan genahe, aku ya selak tuwa lan ora kober, **dadi ya saiki wae kabungahanku iku dakundhuh, daklakoni**, mumpung aku isih enom lan waras*

(JK.4.80.126)

Saking dhata (35) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika katingal saged klausa ing salebeting dhata (38). Saking dhata (38) menika saged dipuntingali bilih klausa *dadi ya sing saiki wae uripku dak tanjakake* sami tegesipun kaliyan klausa *dadi ta saiki wae kabungahanku iku dakundhuh, daklakoni*. Wujuding kohesi leksikal menika awujud kohesi leksikal sinonim klausa kaliyan klausa.

3. *Antonim*

Antonim inggih menika tetembungan ingkang gadah makna ingkang kosok balen. Ing panaliten menika dipunpanggiaken jinising antonim inggih menika (1) *antonim mutlak* (2) *antonim kutub saha* (3) *antonim hirarkial*. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising saha wujuding kohesi leksikal antonim kanthi cetha.

a) *Antonim mutlak*

Antonim mutlak inggih menika tetembungan ingkang gadah teges kosok balen kanthi mutlak. Tegesipun mutlak menika tembung-tembungipun ingkang kosok balen, boten saged dipun caosi tembung *rada*. Ing ngandhap menika dhata ngengengi *kohesi leksikal antonim mutlak* ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

1) *Antonim mutlak awujud tembung lingga*

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata ingkang kapanggihaken ngengingi jinising kohesi leksikal antonim mutlak kanthi wujud tembung lingga.

(36) *Den sanggar lan ndara **kakung** mboten pirsawong saweg tindakakan. Kula kapurih njagi Ndara **Putri**.* (JK.5.95.133)

Saking dhata (36) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal saged dipuntingali saking panganggening tembung *kakung* saha tembung *putri*. Tembung *kakung* saha tembung *putri* menika kalebet jinising kohesi leksikal antonim.

Dhata (36) menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim mutlak. Titikanipun saking tembung *kakung* ing ukara *Den sanggar lan ndara kakung mboten pirsawong saweg tindakakan*. gadhah dasanama tembung *putri* ing ukara *Kula kapurih njagi Ndara Putri*. Tembung *kakung* saha tembung *putri* menika kalebet antonim mutlak amargi boten saged dipunraketaken tembung rada.

Wujudipun tembung tembung Tembung *kakung* saha tembung *putri* menika awujud tembung lingga. Tembung *kakung* saha tembung *putri* menika tembung ingkang sereng owah saking asalipun. Tembung *kakung* saha tembung *putri* saged dipunsebat tembung dhasar.

2) *Antonim mutlak awujud tembung lingga >< andhahan*

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun, dipunsebat tembung dhasar. Tembung andhahan inggih menika tembung

ingkang sampun owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata ingkang kapanggihaken ngengingi jinising *kohesi leksikal antonim mutlak* kanthi wujud tembung lingga.

- (37) *Mau **mati**. Saiki kok **murup**! Mangka baneke wong rak ya mung sing pancakara mau? Mesthine ya mung wong-wong kuwi sing melbu omah terus munggah loteng, lan ngurupake lampu.* (JK.1.19.025)

Saking dhata (37) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. titikanipun kohesi leksikal saged dipuntingalin saking panganggening tembung *mati* saha *murup*. Tembung *mati* saha *murup* ingkang dipunginakaken ing dhata menika menika kalebet jinising *kohesi leksikal antonim*.

Saking dhata (37) menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim mutlak. Titikanipun antonim mutlak menika katingal saking tembung *mati* ingkang dipunginakaken ing ukara setunggal gadhah kosokbalen tembung *murup* ing ukara salajengipun. tembung *mati* saha *murup* kalebet antionim mutlak amargi sipatipun kosokbalen menika mutak, boten saged dipunraketi tembung *radi*.

Wujudipun tembung *mati* smenika kalebet tembung lingga. dipunsebat tembung lingga margi dereng ewah saking asalipun. Wujudipun tembung *murup* awujud tembung andhahan. Tembung *murup* kadhaphuk saking tembung lingga *urup* angsal ater-ater nasal m- . Tembung *murup* menawi dipunandharaken dados, $\text{murup} = \text{m-} + \text{urup}$.

3) *Antonim mutlak* awujud tembung andhahan

- (38) *Sabetan arit ditangkis nganggo tangan kiwa, tangan **tengene** nyandhug wetenge mungsuhe. Nanging mungsuhe wis ngreti cara iku, mula gage ngipatake tangan **kiwane** mangisor. (JK.1.17.022)*

Dhata (38) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* saged dipuntingali saking panganggening tembung *tengene* ing ukara sepisan saha tembung *kiwane* ing ukara salajengipun. Tembung *tengene* saha tembung *kiwane* ing dhata menika menika kalebet jinising *kohesi leksikal antonim*.

Saking dhata (38) menika dipuntingali bilih dhata menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal antonim mutlak*. Titikanipun inggih menika saking tembung *tengene* ing ukara *Sabetan arit ditangkis nganggo tangan kiwa, tangan tengene nyandhug wetenge mungsuhe*. menika gadhah kosok balen awujud tembung *kiwane* ing ukara *Nanging mungsuhe wis ngreti cara iku, mula gage ngipatake tangan kiwane mangisor*.

Wujudipun tembung *tengene* saha tembung *kiwane* menika kalebet wujud tembung andhahan. tembung-tembung menika kadhaphuk saking tembung lingga ingkang dipunraketaken panambanag -e. Tembung *tengene* menawi dipunandharaken dados, *tengene* = *tengen* + -e. Bilih tembung *kiwane* menawi dipunandharaken dados, *kiwane* = *kiwa* + -e

b) Antonim kutub

Antonim kutub inggih menika tembung ingkang kosok balen ingkang tegesipun wonten tingkatanipun utawi sipatipun gradasi. Tuladha tembungipun awujud gedhe >< alit, bungah >< susah. Ing panaliten menika dipunpanggihiaken kalih wujud antonim kutub. Wujuding antonim kutub ingkang dipunpanggihiaken ing novel Jaring Kalamangga inggih menika awujud tembung lingga saha tembung andhahan. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising kohesi leksikal antonim kutub kaliyan wujudipun.

1) ***Antonim kutub kanthi wujud tembung lingga***

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dreng owah saking asalipun. Tembung lingga ugi dipun sebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika dhata kohesi leksikal antonim kutub kanthi wujud tembung lingga ingkang dipunpanggihiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

(39) *Omah sabrang kuwi lemahe **dhuwur**, papane Handaka ngadeg ya dhuwur. Kletan ara-ara amba watara kang luwih **endhek**.* (JK.3.38.058)

Saking dhata (39) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *dhuwur* saha *endhek*. Tembung *dhuwur* saha *endhek* ing dhata menika kalebet jinising kohesi leksikal antonim. Tembung *dhuwur* saha *endhek* menika tembung-tembung ingkang gadhah teges ingkang kosok balen.

Ing dhata (39) menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim kutub. Katingal saking tembung *dhuwur* ing ukara *Omah sabrang kuwi lemahe dhuwur, papane Handaka ngadeg ya dhuwur gadhah teges ingkang kosok balen kaliyan tembung endhe* ing ukara *Kletan ara-ara amba watara kang luwih endhek*. Tembung *dhuwur* saha tembung *endhek* menika kalebet tetembungan *antonim kutub* amargi wonten tingkatan tegesipun utawi *gradasi*.

Wujudipun tembung *dhuwur* saha tembung *endhek* menika awujud tembung lingga. Tembung *dhuwur* saha *endhek* menika tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung *dhuwur* saha *endhek* menika saged dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika tuladha sanesipun ingkang dipunpangghaken ing novel Jaring Kalamangga.

(40) Wong **sugih**? Oo, *sugih iku dudu ukurane seneng. Karo dene aku dudu wong **mlarat** nalika kawin karo Mas Adib.* (JK.4.81.128)

Saking dhata (40) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. titikanipun kohesi leksikal saged dipuntingali saking panganggening tembung *sugih* saha tembung *mlarat* ing dhata menika. Tembung *sugih* saha tembung *mlarat* menika kalebet jinising *kohesi leksikal antonim*. Tembung *sugih* saha tembung *mlarat* dipunsebat antonim amargi tembung menika nggadhahi teges ingkang kosok balen.

Saking dhata (40) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal antonim kutub*. Titikanipun saking tembung *sugih* ing

ukara *Wong sugih? Oo, sugih iku dudu ukurane seneng*. Tembung *sugih* menika gadhah teges ingkang kosok balen kaliyan tembung *mlarat* ing ukara *Karo dene aku dudu wong mlarat nalika kawin karo Mas Adi*. Tembung *sugih* saha tembung *mlarat* menika kalebet jinising *kohesi leksikal antonim kutub* amargi menawi dipuntingali saking tegesipun wonten tingkatanipun.

Wujuding tembung *sugih* saha tembung *mlarat* menika kalebet tembung lingga. Tembung *sugih* saha tembung *mlarat* menika tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung *sugih* saha tembung *mlarat* menika saged dipunsebat tembung dhasar.

2) *Antonim kutub kanthi wujud tembung andhahan*

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata kohesi leksikal antonim kutub awujud tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (41) *Dadi, lawang sing kayu sepasang mbukake manjaba, sing kayu separo kaca uga sepasang, mbukake **manjero**. Mung lawang siji kuwi sing sepasang kayune dibukak ngeblak **manjaba**, dene sepasang lawang sing separo kaca dbukak mung sesisih.* (JK.1.6.005)

Dhata (41) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *manjero* saha tembung *manjaba* ingkang dipunginakkaen ing dhata (48).

Tembung *manjero* saha tembung *manjaba* menika kalebet jinising kohesi leksikal antonim.

Saking dhata (41) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim kutub. Kohesi leksikal antonim kutub menika saged dipuntingali saking tembung *manjero* ing ukara *Dadi, lawang sing kayu sepasang mbukake manjaba, sing kayu separo kaca uga sepasang, mbukake manjero*. Tembung *manjero* menika tegesipun kosok balen kaliyan tembung *manjaba* ing ukara *Mung lawang siji kuwi sing sepasang kayune dibukak ngeblak manjaba, dene sepasang lawang sing separo kaca dbukak mung sesisih*. Tembung *manjero* saha tembung *manjaba* menika minangka perangan antonim kutub amargi tembung-tembung menika boten kalebet kosokbalen ingkang nggadhahi tingkatan.

Wujudipun tembung *manjero* saha tembung *manjaba* inggih menika awujud tembung andhahan, Tembung *manjero* saha tembung *manjaba* kadhapuk saking tembung lingga kineraketan nasal m-. Menawi dipunandharaken dados, *manjero* = m- + jero. Tembung *manjaba* menawi dipunandharaken dados, *manjaba* = m- + jaba.

(42) *Rokok sing diakep ora sido **disulet**. Urupe korek malah **didamu**.*
(JK.3.53.079)

Saking dhata (42) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika dipuntingali saking tembung *disulet* saha tembung *didamu* ingkang dipunginakaken ing dhata (49). Tembung *disulet* saha tembung *didamu* menika kalebet jinising kohesi leksikal antonim.

Ing dhata (42) menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim kutub. Titikanipun saged dipuntingali saking tembung *disulet* ing ukara *Rokok sing diakep ora sido disulet*. Tembung *disulet* menika gadhah tembung kosok balen kalaiyan tembung *didamu* ing ukara *Urupe korek malah didamu*. Tembung *disulet* saha tembung *didamu* menika kalebet jinising antonim kutub amargi sipatipun kosokbalen menika boten mutlak.

Wujudipun tembung *disulet* saha tembung *didamu* awujud tembung andhahan. Tembung *disulet* menika kadhaphuk saking tembung lingga *sulet* dipunraketu wuwuhan awujud ater-ater di-. Menawi tembung *disulet* sdipunandharaken dados, $\text{disulet} = \text{di-} + \text{sulet}$. Tembung *didamu* menika kadhaphuk saking tembung lingga *damu* dipunraketu ater-ater di-. Menawi dipunandharaken dados, $\text{didamu} = \text{di-} + \text{damu}$

c) *Antonim hirarkial*

Antonim hirarkial inggih menika tembung kosok balen ingkang ngandharaken tingkatan utawi jenjang. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising antonim hirarkial ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

1) *Antonim hirarkial kanthi wujud tembung andhahan saha frasa wilangan*

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking asalipun. Frasa wilangan inggih menika frasa ingkang intinipin awujud tembung wilangan. Ing ngandhap menika dhata antonim hirarkial awujud tembung andhahan saha frasa wilangan ing novel Jaring Kalamangga.

(43) ***Sepisan** bab anggonku ijen lelungan Makasar-mrene. **Ping pindho** bab anggonku menganggo mas-masan. (JK.4.54.080)*

Dahata (43) menika salahsetunggaling dhata ingkang ngemot kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipungtingali saking panganggening tembung *sepisan* saha frasa *ping pindho*. Tembung *sepisan* saha frasa *ping pindho* ingkang dipunginakaken sesarengan ing dhata menika kalebet jinising kohesi leksikal antonim.

Saking dhata (43) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim hirarkial. Titikanipun antonim hirarkial menika katingal saking tembung *sepisan* ing ukara setunggal menika gadhah kosok balen awujud frasa *ping pindho* ing ukara salajengipun. Tembung *sepisan* saha frasa *ping pindho* menika kosok balen ingkang nedahaken tingkatan.

Wujudipun tembung *sepisan* inggih menika awujud andhahan. Tembung *sepisan* kadhaphuk saking ater-ater sa- saha tembung lingga *pisan*. Menawi dipun undhar dados, *sepisan* = sa- + *pisan*. Wujudipun frasa *ping pindho* inggih menika

Awujud frasa wilangan. Dipunsebat frasa wilangan amargi intinipun awujud wilangan, inggih menika tembung *pindho*. Dhata sanesipun ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga inggih menika.

(44) *Babitan teken **sepisanan** diendhani, marga dheweke kudu mbenakake ndhisik clanane sing wis keplorot. Mengkono uga babitan **kapindho**. (JK..6. 149.172)*

Saking dhata (44) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *sepisanan* saha tembung *kapindho*. Tembung *sepisanan* saha tembung *kapindho* menika kalebet jinsing kohesi leksikal antonim.

Dhata (44) menika ngemot jinising kohesi leksikal antonim hirarkial. Titikanipun saged dipuntingali saking tembung *sepisanan* ing ukara sepisan gadhah tembung kosok balen ing ukara salajengipun. Tembung *sepisanan* saha tembung *kapindho* menika kalebet jinising kohesi leksikal antonim hierarki amargi tembung-tembung menika nedhahaken tingkatan.

Wujudipun tembung *sepisanan* saha tembung *kapindho* menika tembung andhahan. Tembung *sepisanan* kadhaphuk saking tembung lingga *pisan* angsal wuwuhan awujud ater-ater sa- kaliyan panambang -an . Menawi dipunundhar dados, *sepisanan* = sa- + pisan + -an. Wujudipun tembung *kapindho* menika

awujud tembung andhahan. Tembung *kapindho* kadhaphuk saking tembung lingga *pindho* dipunraketu ater-ater ka-.

4. Kolokasi

Ing panaliten menika dipunpangguhaken werni-werni wujud kolokasi, antawisipun awujud tembung lingga, tembung andhahan, tembung dwilingga, tembung dwilingga mawi wuwuhan, saha frasa aran. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken kolokasi kanthi wujudipun piyambak-piyambak.

a) Kolokasi Kanthi Wujud Tembung Lingga

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata kolokasi kanthi wujud tembung lingga ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

(45) *E la niku perkakase arit kalih cikrak. Perkakas lintune kados pacul, linggis, lencek, sekop, nggih enten.* (JK.4.41.065)

Saking dhata (45) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *arit* saha tembung *pacul*. Tembung *arit* saha tembung *pacul* menika kalebet tetembungan ingkang gegayutan.

Tembung *arit* saha tembung *pacul* ing dhata (45) menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi. Tembung *arit* saha tembung *pacul* dipunsebat kohesi

leksikal kolokasi amargi minangka tembung ingkang gegayutan utawi saged kalebet perkakas kangge tani.

Wujudipun tembung *arit* saha tembung *pacul*. menika awujud tembung lingga. Tembung *arit* saha tembung *pacul* menika kalebet tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung *arit* saha tembung *pacul* saged dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika dhata sanes ingkang dipunpanggihaken ing novel Novel Jaring Kalamangga.

(46) *Mendhung kang peteng, pranyata ora nggawa **udan** kang deres. Kepyur sedhela, terus ketrajag angin.* (JK..7. 154.174)

Dhata (46) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. titikanipun kohesi leksikal inggih menika saged dipuntingali saking tembung *udan* saha tembung *kepyur*. Tembung *udan* saha tembung *kepyur* ingkang dipunginakaken sesarengan menika kalebet kohesi leksikal kolokasi.

Tembung *udan* ing ukara *Mendhung kang peteng, pranyata ora nggawa udan kang deres.* menika gayut kaliyan tembung *kepyur* ing ukara *Kepyur sedhela, terus ketrajag angin.* Tembung ingkang gayut menika dipunsebat kolokasi. Tembung *udan* saha tembung *kepyur* menika kalebet kahanan nalika jawah.

Wujudipun tembung Tembung *udan* saha tembung *kepyur* menika kalebet tembung lingga. Tembung *udan* saha tembung *kepyur* menika kalebet tembung lingga amargi dereng ewah saking asalipun. Tembung *udan* saha tembung *kepyur* menika saged dipunsebat tembung dhasar.

(47) *Lampu liyane, lampu **teplok**, kuwajibane para sing manggon kamar dhewe-dhewe. Saka padhange lampu **gaspom** ndhuwur meja makan kono, sumorote bisa nerangi ruwang tengah. (JK..7. 154.175)*

Saking dhata (47) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *teplok* saha tembung *gaspom*. Tembung *teplok* saha tembung *gaspom* menika kalebet tembung-tembung ingkang gegayutan.

Saged dipuntingali bilih dhata (47) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal kolokasi. Titikanipun inggih menika saking tembung *teplok* ing ukara setunggal, menika gayut kaliyang tembung *gaspom* ing ukara salajengipun. Tembung *teplok* saha tembung *gaspom* menika kalebet tetembungan babagan jinising lampu.

Wujudipun tembung *teplok* saha tembung *gaspom* menika awujud tembung lingga ingkang nedhahaken barang. Tembung *teplok* saha tembung *gaspom* dipunsebat tembung lingga amargi kalebet tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung *teplok* saha tembung *gaspom* menika saged dipunsebat tembung dhasara.

b) Kolokasi Kanthi Wujud Tembung Lingga saha Andhahan

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng ewah saking lingganipun. Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

- (48) **Lampu** liyane, lampu teplok, kuwajibane para sing manggon kamar dhewe-dhewe. Saka padhange lampu gaspom ndhuwur meja makan kono, **sumorote** bisa nerangi ruwang tengah. (JK..7. 154.175)

Dhata (48) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *lampu* saha tembung *sumorote*. Tembung *lampu* saha tembung *sumorote* menika kalebet jinising *kohesi leksikal* kolokasi.

Saking dhata (48) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot *jinising kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal kolokasi* menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *lampu* ing ukara setunggal menika gayut kaliyan tembung *sumorote* ing ukara salajengipun. Tembung *lampu* saha *sumorote* menika kalebet tetembungan ingkang gayut ing babagan kahananing panerangan.

Wujudipun tembung *lampu* menika kalebet tembung lingga. Wujudipun tembung *sumorote* menika awujud tembung andhahan. Tembung *sumorote* kadhahaphuk saking tembung lingga *sorot* angsal wuwuhan awujud seselen -um-. Tembung *sumorote* enawi dipunandharaken dados, *sumorote* = *sorot* + -um-.

- (49) Jres! Handaka ngejres **korek**, terus marani panggonan teplok. Teplok **disumet**, kamar dadi padhang. (JK..7. 202.210)

Dhata (49) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun *kohesi leksikal* menika saged dipuntingali saking panganggening

tembung *korek* saha tembung *disumet*. Tembung *korek* saha tembung *disumet* menika kalebet tetembungan ingkang gegayutan.

Saking dhata (49) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal kolokasi. Titikanipun inggih menika menika saking panganggening tembung *korek* ing ukara setunggal menika gayut kaliyan tembung *disumet* ing ukara salajengipun. Wujudipun tembung *korek* menika kalebet tembung lingga. Wujudipun tembung *disumet* menika awujud tembung andhahan. Tembung *disumet* kadhahaphuk saking tembung lingga *sumet* angsal wuwuhan awujudater-ater tripurusa di-. Menawi dipunandharaken dados, *disumet* = di- + *sumet*.

c) **Kolokasi Kanthi Wujud Tembung Lingga saha Frasa Aran**

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng ewah saking lingganipun. Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

(50) *Luwih subur tinimbang Neterland. Luwih subur tinimbang Gobi, Sahara, **Tanah Arab**, Amazone utawa Texas. (JK.5.98.138)*

Saking dhata (50) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saged dipuntingali saking tembung *Neterland* saha frasa *Tanah Arab*. Tembung *Neterland* saha frasa *Tanah Arab* menika klebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Temung *Neterland* saha frasa *Tanah Arab* menika kalebet peranganing kohesi leksikal kolokasi. Titikanipun kohesi leksikal kolokasi menika saking tembung *Nederland* ing ukara *Luwih subur tinimbang Neterland*. Tembung *Nederland* menika gayut kaliyan frasa *Tanah Arab* ing ukara *Luwih subur tinimbang Gobi, Sahara, Tanah Arab, Amazone utawa Texas*. Tembung *Neterland* saha frasa *Tanah Arab* menika kalebet kolokasi amargi perangan menika minangka aran saking nama Negari.

Wujudipun tembung *Nederland* menika awujud tembung lingga ingkang nedahaken tembung aran. Wujudipun frasa *Tanah Arab* menika kalebet wujud frasa aran. Dipunsebat frasa aran amargi gadhah perangan inti awujud tembung aran inggih menika tembung *tanah*. Ing ngandhap menika dhata sanes ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(51) *Marga sanalika iku, ing antarane wengi pegunungan kang mamring mung keprungu suwarane bajangkerek ing grumbul-grumbul jurang, keprungu uga unine mesin montor mlaku munggah, ganti **preseneling**. Krungu **baneke montor** iku wong kang nyawaladi iku nyeceg roko* (JK.1.16.02)

Dhata (51) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising *kohesi leksikal*. Titikanipun saged dipuntingali saking tembung *preseneling* ing ukara sepisan saha frasa *baneke montor* ing ukara salajengipun. Tembung *preseneling* saha frasa *baneke montor* menika kalebet jinising *kohesi leksikal kolokasi*.

Saking dhata (51) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising *kohesi leksikal kolokasi*. Titikanipun *kohesi leksikal kolokasi* menika saged dipuntingali saking tembung *preseneling* ing ukara setunggal menika gadhah gayutan kaliyan frasa *baneke montor* ing ukara salajengipun. Gayutan tembung *preseneling* saha frasa *baneke montor* minangka perangan saking montor. Gayutan tembung antawisipun tembung *preseneling* saha frasa *baneke montor* menika ingkang dipunsebat kolokasi.

Wujudipun tembung *preseneling* menika awujud tembung lingga. tembung *preseneling* menika dipunsebat tembung lingga amargi dereng pikantuk wuwuhan. Frasa *baneke montor* menika kalebet wujud frasa aran amargi gadhah perangan inti awujud tembung aran. Perangan inti saking frasa *baneke montor* inggih menika tembung *montor*.

d) Kolokasi Kanthi Wujud Tembung Dwilingga, Dwilingga Mawi Wuwuhan saha Frasa Aran

Tembung dwilingga inggih menika tembung ingkang dipunrangkep. Dwilingga mawi wuwuhan menika tegesipun tembung rangkep ingkang dipunraketu wuwuhan, wuwuhanipun saged awujud ater-ater, seselan utawi panambang. Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

- (52) *O, iya. Iya. Lan aja lali **layang-layang** minangka curriculum-vitai-mu sing nyatakake kowe kuwi juru ketik. **Amplop undangan** penggawean kuwi buwangen wae!” (JK.1.13.016)*

Saking dhata (52) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *layang-layang* saha frasa *amplop undangan*. Tembung *layang-layang* saha frasa *amplop undangan* menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Dhata (52) menika ngemot jinising kohesi leksikal kolokasi. Titikanipun kohesi leksikal kolokasi menika saged dipuntingali saking tembung *layang-layang* ing ukara *O, iya. Iya. Lan aja lali layang-layang minangka curriculum-vitai-mu sing nyatakake kowe kuwi juru ketik*. Tembung *layang-layang* menika gayut kaliyan frasa *amplop undangan* ing ukara *Amplop undangan penggawean kuwi buwangen wae!*. Tembung *layang-layang* saha frasa *amplop undangan* menika peranan ingkang gegayutan ing babagan nyerat layang.

Wujudipun tembung *layang-layang* menika kalebet tembung dwilingga. tlayang-Tembung *layang-layang* kadhaphuk saking tembung lingga *layang*. Wujudipun frasa *amplop undangan* menika kalebet frasa aran, amargi gadhah peranan inti awujud frasa aran inggih menika *amplop*. Ing ngandhap menika dhata saneipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (53) *Gulune lan raine tatu tilas **bacok-bacokan**. Lan gamane wujud **arit pancor** gumlethk sacedhake kono. (JK.7.172.185)*

Saking dhata (53) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinisingkohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika katingal saking panganggening tembung *bacok-bacokan* saha frasa *arit pancor*. Tembung *bacok-bacokan* saha frasa *arit pancor* ingkang dipunginakaken ing dhata menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Dhata (53) menika ngemot jinising kohesi leksikal kolokasi. Saged dipuntingali saking tembung *bacok-bacokan* ing ukara *Gulune lan raine tatu tilas bacok-bacokan* menika gayut kaliyan frasa *arit pancor* ing ukara *Lan gamane wujud arit pancor gumlethk sacedhake kono*. Tembung *bacok-bacokan* saha frasa *arit pancor* menika minangka peranganing saking kahanan mbacok.

Wujudipun tembung *bacok-bacokan* menika kalebet tembung dwilingga kanthi wuwuhan. Tembung *bacok-bacokan* kadhaphuk saking tembung lingga *bacok* ingkang dipunrangkep dipunraketi panambang –an. Wujudipun frasa *arit pancor* menika kalebet frasa aran, amargi gadhah perangan inti awujud frasa aran inggih menika *arit*.

e) Kolokasi Awujud Tembung Andhahan Mawi Ater-ater pa-

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ewahing tembung andhahan ing dhata menika amargi kineraketan wuwuhan awujud ater-ater pa-, panambang –an saha panambang –e . ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising kolokasi kanthi wujud tembung andhahan.

- (54) *Sajane nduweni **pasuryan** ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake **pucete** pasuryane.*
(JK.2.24.032)

Saking dhata (54) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *pasuryan kaliyan tembung pucete*. Tembung *pasuryan kaliyan tembung pucete* menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal kolokasi. Titikanipun kohesi leksikal kolokasi menika saged dipuntingali saking tembung *pasuryan* ing ukara *Sajane nduweni pasuryan ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya*. Tembung *pasuryan* gayut kaliyan tembung *pucete* ing ukara *Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake pucete pasuryane*. Tembung *pasuryan kaliyan tembung pucete* menika kalebet kolokasi amargi minangka perangan ingkang gayut, nedahaken kahananing pasuryan.

Wujudipun tembung *pasuryan* menika awujud tembung andhahan. Lingganipun tembung *pasuryan* inggih menika *surya*. Tembung *pasuryan* menika kadhaphuk saking tembung lingga *surya* dipunraketi ater-ater pa- kaliyan panambang -an. Menawi dipunandharaken dados, pasuryan = pa- + surya + -an. Tembung *pucete* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *pucete* kadhaphuk saking tembung lingga *pucet* dipunraketi panambang -e. tembung *pucete* menawi dipunandharaken dados, pucete = pucet + -e

f) **Kolokasi Awujud Tembung Andhahan saha Frasa Aran**

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising kolokasi ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

(55) ***Cathetan** bab angkutan barang menyang Menado wingi astanen.
Karo **rekening kertu putih**.(JK.4.87.130)*

Saged dipuntingali bilih dhata (55) menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saking tembung *cathetan* saha *frasa rekening kertu putih*. Tembung *cathetan* saha *frasa rekening kertu putih* menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Saking dhata (55) saged dipuntingali bilih tembung *cathethan* ing ukara *Cathetan bab angkutan barang menyang Menado wingi astanen.* menika gayut kaliyan *frasa rekening kertu putih* ing ukara *Karo rekening kertu putih*. Tembung *cathetan* saha *frasa rekening kertu putih* menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi amargi nedahahken babagan *administrasi*.

Wujudipun tembung *cathetan* menika awujud tembung andhahan. Tembung *cathetan* menika kadhaphuk saking tembung lingga *cathet* ingkang dipunraketiki kaliyan panambang -an. Tembung *cathethan* menawi dipunandharaken dados, *cathethan* = *cathet* + -an. Wujudipun *frasa rekening kertu putih* menika awujud

frasa aran. Ingkang minangka perangan inti ing frasa *rekening kertu putih* inggih menika tembung *rekening*.

g) Kolokasi Awujud Frasa Aran

Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising kolokasi ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

- (56) *Ora gampang anggone Trenggana nggoleki **kantor pulisi**. Sing dilapuri **seksi pulisi** ing Tretes, kang nalika samana lagi ditunggu sawenehe punggawa pulisi sing anyel ngenteni kancane ...* (JK..6. 140.172)

Dhata (56) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *seksi pulisi*. Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *seksi pulisi* menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Saking dhata (56) menika saged dipun tingali bilih frasa Frasa *kantor pulisi* ing ukara *Ora gampang anggone Trenggana nggoleki kantor pulisi* gayut kaliyan frasa *seksi pulisi* ing ukara *Sing dilapuri seks pulisi ing Tretes, kang nalika samana lagi ditunggu sawenehe punggawa pulisi sing anyel ngenteni kancane ...*” Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *seksi pulisi* kalebet kohesi leksikal kolokasi, amargi frasa-frasa menika nedhahaken perangan saking *kapulisen*.

Wujudipun Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *seksi pulisi* menika awujud frasa aran. Dipunsebat frasa aran amargi gadhah perangan inti awujud tembung aran.

Perangan inti saking frasa *kantor pulisi* inggih menika *kantor*. Wujud perangan inti saking frasa *seksi pulisi* inggih menika *seksi*. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

- (57) *Ora gampang anggone Trenggana nggoleki **kantor pulisi**. Sing dilapuri seksi pulisi ing Tretes, kang nalika samana lagi ditunggu sawenehe **punggawa pulisi** sing anyel nggenteni kancane ...* (JK..6. 140.173)

Dhata (57) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *punggawa pulisi*. Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *punggawa pulisi* menika kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Saking dhata (57) menika saged dipun tingali bilih frasa Frasa *kantor pulisi* ing ukara setunggal menika gayut kaliyan frasa *punggawa pulisi* ing salajengipun. Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *punggawa pulisi* kalebet kohesi leksikal kolokasi. Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *punggawa pulisi* menika nedhahaken perangan saking *kapulisen*.

Wujudipun Frasa *kantor pulisi* kaliyan frasa *punggawa pulisi* menika awujud frasa aran. Dipunsebat frasa aran amargi gadhah perangan inti awujud tembung aran. Perangan inti saking frasa *kantor pulisi* inggih menika *kantor*. Wujud perangan inti saking frasa *punggawa pulisi* inggih menika *punggawa*.

5. *Hiponim*

Hiponimi inggih menika gayuting perangan ingkang langkung wiyar kaliyan perangan ingkang nedhaken perangan ingkang wiyar. Perangan ingkang langkung wiyar menika dipunsebat superordinat, bilih perangan ingkang mligi dipunsebat hiponim.ing ngandhap menika badhe dipunandharaken wujud ing hiponim kanthi jlentreh.

a. Hiponimi Kanthi Wujud Tembung Lingga

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpangguhaken ing saebeting novel Jaring Kalamangga.

(58) *Yen resik-resik kebon malah sok mbeta **gaman** piyambak, kok. **Ganco** menapa arit ageng ngoten, le.* (JK.2.41.056)

Saking dhata (58) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking tembung *gaman* kaliyan tembung *ganco*. Tembung *gaman* kaliyan tembung *ganco* menika kalebet jinising kohesi leksikal hiponim.

Saking dhata (58) saged dipuntingali bilih tembung *gaman* kaliyan tembung *ganco*.menika menika kalebet kohesi leksikal hiponim. Tembung *gaman* menika kalebet perangan ingkang langkung wiyar dipunsebat superordinat. Tembung *ganco*.menika perangan ingkang mligi ancasipun kangge nedhaaken tembung ingkang wiyar. Tembung *ganco* menika dipunsebat hiponim.

Wujudipun saking tembung *gaman* kaliyan tembung *ganco*.menika kalebet tembung lingga ingkang nedahaken barang. Tembung *gaman* kaliyan tembung *ganco*. Dipunsebat tembung lingga amargi kalebet tembung ingkang dereng ewah saking asalipun.Tembung *gaman* kaliyan tembung *ganco* menika saged dipunsebat tembung dhasar.

b. Hiponimi Kanthi Wujud Tembung Lingga saha Frasa Aran

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun. Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing saebeting novel Jaring Kalamangga.

(59) *Yen resik-resik kebon malah sok mbeta **gaman** piyambak, kok. Ganco menapa **arit ageng** ngoten, le.* (JK.2.41.056)

Saking dhata (59) saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika dipuntingali saking panganggening tembung *gaman* saha frasa *arit ageng*. Tembung *gaman* saha frasa *arit ageng* menika kalebet jinising kohesi leksikal hiponimi.

Dhata (59) menika ngemot jinising *kohesi leksikal hiponim*. Titikanipun *kohesi leksikal hiponim* dipuntingali saking tembung *gaman* ing ukara setunggal gadhah hiponim frasa *arit ageng*. Tembung *gaman* menika kalebet perangan ingkang

langkung wiyar, dipunsebat superordinat. Frasa *arit ageng* menika kalebet hiponim amargi minangka perangan ingkang mligi ingkang ingkang nedhahaken perangan ingkang wiyar. Tegesipun frasa *arit ageng* menika sampun mlebet ing tegesipun *gaman*.

Wujudipun tembung *gaman* menika kalebet tembung lingga ingkang nedahaken barang. Tembung *gaman* menika awujud tembung lingga amargi tembung *gaman* dereng ewah saking asalipun. Frasa *arit ageng* menika kalebet frasa aran amargi gadah perangan inti tembung aran inggih menika tembung *arit*.

c. *Hiponimi Kanthi Wujud Frasa Aran*

Frasa aran inggih menika frasa ingkang intinipun awujud tembung aran. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpangguhaken ing saebeting novel Jaring Kalamangga.

(60) *Kahanane dicukupi mawa **perkakas kantor** kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis, **mesin ketik standar**. (JK.1.6.006)*

Dhata (60) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *perkakas kantor* saha frasa *mesin ketik standar*. Frasa *perkakas kantor* saha frasa *mesin ketik standar* kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Dhata (60) menika ngemot jinising kohesi leksikal hiponim. Katingal saking frasa *perkakas kantor* ing ukara setunggal gadhah hiponim frasa *mesin ketik standar* ing ukara salejengipun. *Perkakas* kantor menangka perangan ingkang langkung wiyar, dipunsebat superordnat. Frasa *mesin ketik standar* menika minangka perangan ingkang mligi, dipunsebat hiponim.

Wujuding frasa *perkakas kantor* menika awujud frasa aran, gadhah perangan inti awujud tembung aran. Wujudipun frasa *mesin ketik standar* menika ugi kalebet frasa aran, gadhah perangan inti awujud tembung aran inggih menika tembung *mesin*. Ing ngandhap menika dhata sanes ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

(61) *Kahanane dicukupi mawa **perkakas kantor** kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, **rak buku** lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis, mesin ketik standar.* (JK.1.6.006)

Dhata (61) menika kalebet dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening frasa *perkakas kantor* saha frasa *rak buku* Frasa *perkakas kantor* saha frasa *rak buku* kalebet jinising kohesi leksikal kolokasi.

Dhata (61) menika ngemot jinising kohesi leksikal hiponim. Katingal saking frasa *perkakas kantor* ing ukara *Kahanane dicukupi mawa perkakas kantor kang modern* gadhah hiponim frasa *rak buku* ing ukara *Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari....* *Perkakas* kantor

minangka perangan ingkang langkung wiyar, dipunsebat superordnat. Frasa *rak buku* menika minangka perangan ingkang mligi, dipunsebat hiponim.

Wujuding frasa *perkakas kantor* menika awujud frasa aran, gadhah perangan inti awujud tembung aran. Wujudipun frasa *rak buku* menika ugi kalebet frasa aran, gadhah perangan inti awujud tembung aran inggih menika tembung *rak*.

6. Ekuivalensi

Ing panaliten menika dipunpanggiaken warni-warni wujuding ekuivalensi, antawisipun awujud tembung lingga, tembung andhahan, saha tembung dwilingga. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken jinising kohesi leksikal ekuivalensi kanthi wujud piyambak-piyambak.

a) Ekuivalensi Kanthi Wujud Tembung Lingga saha Tembung Andhahan

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking asalipun. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken dhata ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(62) *Kerep uga sakirane ora nututi bias **dhahar** bareng ing ndalem. Kondur saka tindakakn wis mbontot bakmi saka restoran tretes jaya, sing banjur **didhahar** dhewe ing loteng.* (JK.2. 28.041)

Saking dhata (62) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saged

dipuntingali saking panganggening tembung *dhahar* kaliyan tembung *didhahar*. Tembung *dhahar* kaliyan tembung *didhahar* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saged dipuntingali saking dhata (62) bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal ekuivalensi. Titikanipun saking panganggening tembung *dhahar* kaliyan tembung *didhahar* ingkang dipunginakaken sesarengan. Tembung *dhahar* kaliyan tembung *didhahar* menika kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami, inggih menika *dhahar*.

Wujudipun tembung *dhahar* menika kalebet tembung lingga. Bilih tembung *didhahar* menika awujud tembung andhahan saking tembung lingga *dhahar* dipuncaosi ater-ater tripurusa di-. Tembung *dhahar* menawi dipunandharaken dados, *didhahar* = di- + *dhahar*. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(63) *Kanggo ngiseni dina-dina kasepe ing Wisama Adib Darwan mboyongi tamu, diajak pista andrawina. Tamune kanca-kanca bisnis, para panguwasa pemerintahan, para selebriti.* (JK.2.28.042)

Saking dhata (63) menika saged dipuntingali bilih dhata menika ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *tamu* kaliyan tembung *tamune*. Tembung *tamu* kaliyan tembung *tamune* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Tembung *tamu* ing ukara Tembung *tamu Kanggo ngiseni dina-dina kasepe ing Wisama Adib Darwan mboyongi tamu, diajak pista andrawina* menika

ekuivalen kaliyan tembung *tamune* ing ukara *Tamune kanca-kanca bisnis, para panguwasa pemerintahan, para selebriti*. Tembung *tamu* kaliyan tembung *tamune* menika dipunsebat ekuivalensi amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami.

Wujudipun tembung *tamu* menika kalebet tembung lingga. Bilih tembung *tamune* menika awujud tembung andhahan saking tembung lingga *tamu* dipunraketaken panamabang –e. Tembung *tamune* menawi dipunandharaken dados, $tamune = tamu + -e$.

b) Ekuivalensi Kanthi Wujud Tembung Lingga saha Tembung Dwilingga

Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dreng owah saking asalipun. Tembung dwilingga inggih menika tembung ingkang dipunrangkep. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga ngengingi kohesi leksikal hiponimi kanthi wujud tembung lingga saha tembung dwilingga.

(64) *Dheweke seneng maca **buku**, perpustakaanne ing loteng ya cukup. **Buku-buku** ing ruwangan iki, ya akeh buku kelangenane dheweke. (JK.3.35.040)*

Dhata (64) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saged dipuntingali saking panganggening tembung *buku* saha tembung *buku-buku*. Tembung *buku* saha *buku-buku* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (64) menika saged dipuntingali bilih tembung *buku* ing ukara *Dheweke seneng maca buku, perpustakaanne ing loteng ya cukup*. saha tembung *buku-buku* ing ukara *Buku-buku ing ruwangan iki, ya akeh buku kelangenane dheweke* menika kalebet ekuivalensi. Tembung *buku* saha *buku-buku* dipunsebat ekuivalen amargi kadhapuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika *buku*.

Wujudipun tembung *buku* inggih menika tembung lingga. Tembung *buku* menika kalebet tembung lingga ingkang nedhahaken barang. wujudipun tembung *buku-buku* menika awujud tembung dwilingga. Tembung *buku-buku* menika kadhapuk saking tembung lingga *buku* ingkang dipunrangkep.

c) Ekuivalensi Awujud Tembung Andhahan Mawi Ater-ater Tripurusa

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata ingkangh dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring kalamangga.

(65) *Marga, ana akhlak pribadine Nak Mas Adib kang ora **daksenengi**. Uga ora **disenengi** Pitrin, utawa wong becik liyane.* (JK.4.56.075)

Dhata (65) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *daksenengi* kaliyan tembung *disenengi*. Tembung *daksenengi* kaliyan tembung *disenengi* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (65) saged dipuntingali bilih tembung daksenengi ing ukara setunggal saha tembung *disenengi* ing ukara *salajengipun* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen. Dipunsebat tetembungan ingkang ekuivalen amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *seneng*. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggihaken ing novel jaring Kalamangga.

Wujudipun tembung *daksenengi* kaliyan tembung *disenengi* menika kalebet tembung andhahan ingkang dipunraketi ater-ater tripurusa. Tembung *daksenengi* menawi dipunandharaken dados, *daksenengi* = dak- + seneng + -i. tembung *disenengi* menawi dipunandharaken dados, *disenengi* = di- + seneng + -i.

(66) *Minangka tandha yen kamar iki dienggo, prayoga lawang kayune **dibukak** manjaba terus wae. Melbu-metu kamar mung **mbukaki** lawang kacane.* (JK.2.24.031)

Dhata (66) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *dibukak* kaliyan tembung *mbukaki* . Tembung *dibukak* kaliyan tembung *mbukaki* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (66) menika saged dipuntingali bilih tembung *dibukak* ing ukara *Minangka tandha yen kamar iki dienggo, prayoga lawang kayune dibukak manjaba terus wae* saha tembung *mbukaki* ing ukara *Melbu-metu kamar mung mbukaki lawang kacane*. Tembung *dibukak* kaliyan tembung *mbukak* menika

kalebet tetembungan ingkang ekuivalen, amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *bukak*.

Wujud tembung *dibukak* kaliyan tembung *mbukak* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *dibukak* menika kadhaphuk saking tembung lingga *bukak* kineraketan ater-ater tripurusa awujud di-. Tembung *dibukak* menawi dipun andharaken dados, *dibukak* = di- + buakak. Bilih tembung *mbukak* menika kadhaphuk saking tembung lingga *bukak* angsal ater-ater hanuswara m-. Menawi dipunandharaken, tembung *mbukak* dados, *mbukak* = m- + buakak.

d) Ekuivalensi Awujud Tembung Andhahan saha Tembung Lingga

Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking asalipun. Tembung lingga inggih menika tembung ingkang dereng owah saking asalipun, saged dipunsebat tembung dhasar. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpangguhaken ing salebeting novel Jaring kalamangga.

(67) **Wonge** katon kadhemen nyrethuthuk karo rokokan. Wayangane **wong** kuwi katon cetha marga kena sorot. (JK.1.15.020)

Dhata (67) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *wonge* kaliyan tembung *wong*. Tembung *wonge* kaliyan tembung *wong* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (67) menika saged dipuntingali bilih tembung *wonge* ing ukara *Wonge katon kadhemen nyrethuthuk karo rokokan*. Ekuivalen kaliyan tembung

wong ing ukara *Wayangane wong kuwi katon cetha marga kena sorot*. Tembung *wonge* kaliyan tembung *wong* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen, amargi kadhaphuk saking tembung *lingga* ingkang sami inggih menika tembung *wong*.

Wujudipun tembung *wong* menika kalebet tembung *lingga* amargi dereng ewah saking aslipun. Wujudipun tembung *wonge* menika awujud tembung andhahan. Tembung *wonge* menika kadhapak saking tembung *lingga* *wong* dipunraketi panambang *-e*. tembung *wonge* menawi dipunandharaken dados, *wonge* = *wong* + *-e*. ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpangguhaken ing novel *Jaring Kalamangga*

- (68) *Saka sisih garasi panggonane wong ndelik mau bengi, Handaka weruh dalan plengsengan **mangidul**, nrajang pager kawat kang sajak wis kerep dibrobosi uwong. Pancen plengsengan iku sajake trabasan saka **kidul** liwat cedhak pawon wisma menyang pasar....* (JK.3.37.057)

Dhata (68) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *mangidul* kaliyan tembung *kidul*. Tembung *mangidul* kaliyan tembung *kidul* menika kalebet jinising *kohesi leksikal ekuivalensi*.

Saking dhata (68) menika saged dipuntingali bilih tembung *mangidul* ing sepisan menika ekuivalen kaliyan tembung *kidul* ing ukara salajengipun. Tembung *mangidul* kaliyan tembung *kidul* menika kalebet tetembungan ingkang

ekuivalen. Dipunsebat tembung ingkang ekuivalen amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *kidul*.

Wujudipun tembung *mangidul* inggih menika awujud tembung andhahan. Tembung *mangidul* kadhaphuk saking tembung lingga *kidul* dipunraketi kaliyan ater-ater nasal m-. Tembung *mangidul* menawi dipunandharaken daos, *mangidul* = m- + *kidul*. Tembung *kidul* menika awujud tembung lingga amargi dereng ewah saking asalipun.

(69) *Elaniku **perkakase** arit kalih cikrak. **Perkakas** lintune kados pacul linggis lencek, sekop nggih enten.* (JK.3.40.64)

Dhata (69) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *perkakase* kaliyan tembung *perkakas*. Tembung *perkakase* kaliyan tembung *perkakas* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (69) menika saged dipuntingali bilih tembung *perkakase* ing ukara *Elaniku perkakase arit kalih cikrak* ekuivalen kaliyan tembung *perkakas* ing ukara *Perkakas lintune kados pacul linggis lencek, sekop nggih enten*. Tembung *perkakase* kaliyan tembung *perkakas* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen. Dipunsebat ekuivalen amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *perkakas*.

Wujudipun tembung *perkakase* menika awujud tembung andhahan. Tembung *perkakase* kadhaphuk saking tembung lingga *perkakas* dipunraketi panambang – e. Tembung *perkakase* menawi dipunandharaken dados, *perkakase* = *perkakas* + - ewujudipun tembung *perkakas* menika awujud tembung lingga.

e) Ekuivalensi Awujud Tembung Dwilingga saha Dwilingga mawi Wuwuhan

Tembung dwilingga kanthi wuwuhan inggih menika tembung ingkang dipunrangkep saha dipunraketi wuwuhan ingkang awujud ater-ater, seselan, kaliyan panambang. Ing ngandhap menika dhata ngengingi jinising kohesi leksikal ekuivalensi awujud tembung dwilingga kanthi wuwuhan ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(70) *Sanggar swara erak kang mangsuli **bisik-bisik**, pamrihe supaya angger Handaka krungu wae. Nanging sepine kahanan, **bisik-bisike** ya keprugu wong sakupenge meja dhahar. (JK.3.52.078)*

Dhata (70) menika dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *bisik-bisik* kaliyan tembung *bisik-bisik e*. Tembung *bisik-bisik* kaliyan tembung *bisik-bisike* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (70) menika saged dipuntingali bilih tembung *bisik-bisik* ing ukara *Sanggar swara erak kang mangsuli bisik-bisik, pamrihe supaya angger*

Handaka krungu wae. ekuivalen kaliyan tembung *bisik-bisike* ing ukara *Nanging sepine kahanan, bisik-bisike ya keprugu wong sakupenge meja dhahar. bisik-bisik* kaliyan tembung *bisik-bisike* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen amargi gadhah tembung lingga ingkang sami inggih menika *bisik*.

Wujudipun tembung *bisik-bisik* menika awujud tembung dwilingga. Tembung *bisik-bisik* kadhaphuk saking tembung lingga *bisik* lajeng dipun rangkep. Wujudipun tembung *bisik-bisike* menika awujud tembung dwilingga mawi wuwuhan. Tembung *bisik-bisike* menika kadhaphuk saking tembung lingga *bisik* ingkang dipunrangkep lajeng dipunwuwuhi panambang –e. ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (71) Mung **ajan-ajan**. *Nanging ora klakon apa sing diajan-ajanake marang tashudin, kuwi saya ngenthengake paukumane Mas Muin Jingga.* (JK..8. 213.225)

Dhata (71) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *ajan-ajan* kaliyan tembung *diajan-ajanake*. Tembung *ajan-ajan* kaliyan tembung *diajan-ajanake* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (71) menika saged dipuntingali bilih tembung *ajan-ajan* ing ukara *Mung ajan-ajan*. Ekuivalen kaliyan tembung *diajan-ajanake* ing ukara *Nanging ora klakon apa sing diajan-ajanake marang tashudin, kuwi saya ngenthengake paukumane Mas Muin Jingga*. Tembung *ajan-ajan* kaliyan

tembung *diajan-ajanake* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen amargi gadhah tembung lingga ingkang sami inggih menika *ajan*.

Tembung *ajan-ajan* kaliyan tembung *diajan-ajanake* menika kalebet tembung dwilingga. Tembung lingganipun saking tembung *ajan-ajan* kaliyan tembung *diajan-ajanake* inggih menika tembung *ajan*. Menawi tembung *diajan-ajanake* menika kalebet tembung dwilingga mawi wuwuhan. Kadhaphuk saking tembung lingga *ajan* ingkang dipunrangkep lajeng diraketi panambang ingkang awujud ater-ater di- saha panambang –ake.

f) Ekuivalensi Awujud Tembung Dwilingga, Tembung Dwilingga Mawi Wuwuhan saha Tembung Lingga

Tembung dwilingga inggih menika tembung ingkang dipunrangkep. Tembung dwilingga mawi wuwuhan inggih menika tembung dwilingga ingkang dipunrangkep saha dipucaosi wuwuhan. Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata ngengingi jinising kohesi leksikal ekuivalensi awujud tembung dwilingga saha tembung lingga ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (72) *Sing ngoblah-oblah amba kuwi ruwangan tengah, marga ing kiri kanane dumadi saka **lawang-lawang** kang nandhakake anane kamar-kamar. Saben **lawang** kamar kayune pasangan rong lembaran, gedhe rong lembaran.....(JK.1.5.002)*

Dhata (72) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *lawang-lawang* kaliyan tembung *lawang*. Tembung *lawang-lawang* kaliyan tembung *lawang* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (72) menika saged dipuntingali bilih tembung *lawang-lawang* ing ukara *Sing ngoblah-oblah amba kuwi ruwangan tengah, marga ing kiri kanane dumadi saka lawang-lawang kang nandhakake anane kamar-kamar*. Tembung *lawang-lawang* menika ekuivalen kaliyan tembung *lawang* ing ukara *Saben lawang kamar kayune pasangan rong lembaran, gedhe rong lembaran.....* Tembung *lawang-lawang* kaliyan tembung *lawang* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen amargi gadhah tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *lawang*.

Wujudipun tembung *lawang-lawang* menika awujud tembung dwilingga. Kadhaphuk saking tembung lingga *lawang*. Wujudipun *lawang* menika awujud tembung dwilingga amargi minangka tembung ingkang dereng ewah saking asalipun. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

(73) *Luwih cocog disebut kapustakan, yakuwi kamar karo akeh **buku-bukune**. Buku garapan lan piranti kantore mung sethithik.* (JK.1.15.19)

Dhata (73) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *buku-bukune* kaliyan tembung *buku*. Tembung *buku-bukune* kaliyan tembung *buku* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (73) menika saged dipuntingali bilih tembung *buku-bukune* ing ukara setunggal menika ekuivalen kaliyan tembung *buku* ing ukara salajengipun. Tembung *buku-bukune* kaliyan tembung *buku* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen amargi gadhah tembung lingga ingkang sami inggih menika embung *buku*.

Wujudipun tembung *buku-bukune* menika kalebet tembung andhahan. Tembung *buku-bukune* menika kadhaphuk saking tembung lingga *buku* ingkang dipunambali lajeng dipunraketi panambang –e. Wujudipun tembung *buku* menika awujud tembung lingga.

g) Ekuivalensi Awujud Tembung Dwilingga Mawi Wuwuhan, Tembung Dwilingga saha Tembung Andhahan

Tembung dwilingga inggih menika tembung ingkang dipunrangkep. Tembung dwilingga mawi wuwuhan inggih menika tembung dwilingga ingkang dipunrangkep saha dipucaosi wuwuhan. Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun owah saking aslipun. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga.

- (74) *Yaiku bab **mungsuh-mungsuhe** Adib Darwan. Sapa wae lan apa prekarane **memungsuhan**? Arep balik takon Pak Sanggar, kok kurang kepenak.* (JK.3.57.085)

Dhata (74) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *mungsuh-mungsuhe* kaliyan tembung *memungsuhan*. Tembung *mungsuh-mungsuhe* kaliyan tembung *memungsuhan* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (74) menika saged dipuntingali bilih tembung *mungsuh-mungsuhe* ing ukara *Yaiku bab mungsuh-mungsuhe Adib Darwan*. Tembung *mungsuh-mungsuhe* menika ekuivalen kaliyan tembung *memungsuhan* ing ukara *Sapa wae lan apa prekarane memungsuhan? Arep balik takon Pak Sanggar, kok kurang kepenak*. Tembung *mungsuh-mungsuhe* kaliyan tembung *memungsuhan* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *mungsuh*.

Wujudipun tembung Tembung *mungsuh-mungsuhe* menika kalebet tembung dwilingga kanthi wuwuhan. Tembung Tembung *mungsuh-mungsuhe* menika kadhaphuk saking tembung lingga *mungsuh* ingkang dipunrangkep lajeng dipunraketni panambang -e. Wujudipun tembung *memungsuhan* menika kadhaphuk saking tembung lingga *mungsuh* angsal ater-ater hanuswara m- saha panambang – an. Tembung *memungsuhan* menawi dipunandharaken dados, *memungsuhan* = m- + *mungsuh* +-an. Ing ngandhap menika dhata sanesipun ingkang dipunpanggiaken ing novel Jaring Kalamangga.

(75) *Mau bengi aku rak **resik-resik** lemari sakdurunge mapan turu.
Lemari ireng gedhe ing kamarku **dakresiki**. (JK.4.69.124)*

Dhata (75) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *resik-resik* kaliyan tembung *dakresiki*. Tembung *resik-resik* kaliyan tembung *dakresiki* menika kalebet jinising kohesi leksikal ekuivalensi.

Saking dhata (75) menika saged dipuntingali bilih tembung *resik-resik* ing ukara setunggal menika ekuivalen kaliyan tembung *dakresiki* ing ukara salajengipun. Tembung *resik-resik* kaliyan tembung *dakresiki* menika kalebet tetembungan ingkang ekuivalen amargi kadhaphuk saking tembung *lingga* ingkang sami inggih menika tembung *resik*

Wujudipun tembung *resik-resik* menika kalebet tembung dwilingga. Tembung *resik-resik* wujud lingganipun inggih menika tembung *resik*. Wujudipun tembung *dakresiki* menika awujud tembung andhahan. Tembung *dakresiki* kadhaphuk saking tembung *ligga resik* angsal ater-ater tripurusa dak- saha panambang -i. Tembung *dakresiki* menawi dipunandharaken dados, *dakresiki* = dak- + *resik* + -i.

h) Ekuivalensi Awujud Tembung Dwipurwa mawi wuwuhan

Tembung dwipurawa inggih menika tembung ingkang dipunrangkep purwaning lingganipun. Ing ngandhap menika dhata ingkang dipunpanggiaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

- (76) *Handaka gumun, priye biyene dene wong loro iku bisa sesambungan kang banjur tinalenan dening tali jejodhohan. Wong isih padha enome, kira-kira umur jejodhohane ya lagi etungan driji sebelah wae taune.* (JK.2.27.036)

Dhata (76) menika salah setunggaling dhata ingkang ngemot jinising kohesi leksikal. Titikanipun kohesi leksikal inggih menika saking panganggening tembung *jejodhohan* kaliyan tembung *jejodhone*. Tembung *jejodhohan* kaliyan tembung *jejodhone* menika kalebet jinising *kohesi leksikal ekuivalensi*.

Saking dhata (76) menika saged dipuntingali bilih tembung *jejodhohan* ing ukara setunggal menika *ekuivalen* kaliyan tembung *jejodhone* ing ukara salajengipun. Tembung *jejodhohan* kaliyan tembung *jejodhone* menika kalebet tetembungan ingkang *ekuivalen* amargi kadhaphuk saking tembung lingga ingkang sami inggih menika tembung *jodho*.

Wujudipun tembung *jejodhohan* menika kalebet tembung dwipurwa mawi wuwuhan. Tembung *jejodhohan* menika asalipun saking tembung lingga *jodho* lajeng dipunrangkep purwanipun saha dipuncaosi panambang –an. Tembung *jejodhone* menika awujud tembung dwipurwa mawi wuwuhan. Tembung *jejodhone* menika kadhaphuk saking tembung lingga *jodho* ingkang dipunrangkep purwanipun saha dipuncaosi panambang –e.

BAB V PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar saking asiling panaliten ngengingi kohesi leksikal ing novel Jaring Kalamangga, saged dipunpendhet dudutan ing ngandhap menika.

1. Jinising kohesi leksikal ing novel kalamangga menika wonten enem jinis, inggih menika *repetisi*, *sinonim*, *antonim*, *kolokasi*, *hiponimi*, saha *ekuivalensi*. *Kohesi leksikal* jinis *repetisi* menika dipunperang dados kalih inggih menika *repetisi penuh* saha *repetisi saperangan*. Jinising *kohesi leksikal* *sinonim* ingkang dipunpanggihaken ing novel Jaring Kalamangga inggih menika *sinonim morfem bebas* kaliyan *morfem kaiket*, *sinonim tembung* kaliyan *tembung*, *sinonim tembung kaliyan frasa*, saha *sinonim klausa* kaliyan *klausa*. Jinisipun *kohesi leksikal antonimi* ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga inggih menika *antonim mutlak*, *antonim kutub*, saha *antonim hirarkial*.
2. Wujud lingual tembung ingkang dipunpanggihaken ing salebeting novel Jaring Kalamangga menika wonten werni-werni. Wujudipun kohesi dipuntingali saking jinisipun inggih menika:

- a. Repetisi

Jinising repetisi ingkang dipunpanggihaken ing panaliten menika wonten kalih, inggih menika *repetisi penuh* saha *repetisi saperangan*. Wujudipun repetisi antawisipun : awujud tembung lingga, tembung andhahan, tembung

dwilingga, tembung dwilingga mawi wuwuhan, frasa aran, frasa katrangan, saha frasa kriya.

b. Sinonim

Jinising sinonim ingkang dipunpangguhaken ing panaliten menika wonten gangsal. Antawisipun : sinonim morfem bebas kaliyan morfem kaiket, sinonim tembung kaliyan tembung, sinonim tembung kaliyan frasa, sinonim frasa kaliyan frasa, saha sinoni klausa kaliyan klausa. Wujudipun sinonim inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung dwilingga semu, frasa aran, frasa kaanan, saha klausa.

c. Antonim

Jinising antonim ingkang dipunpangguhaken ing panaliten menika wonten tiga inggih menika antonym mutlak, antonim kutub, saha antonym hirarkial. Wujudipun antonim inggih menika awujud tembung lingga, tembung andhahan, saha frasa wilangan,

d. Kolokasi

Wujudipun kolokasi ingkang dipunpangguhaken ing panaliten menika antawisipun tembung lingga, tembung andhahan, tembung dwilingga, saha frasa aran.

e. Hiponimi

Wujudipun hiponimi ingkang dipunpangguhaken ing panaliten menika wonten kalih, inggih menika tembung lingga saha frasa aran.

f. Ekuivalensi

Wujudipun ekuivalensi ingkang dipunpanggihaken ing panaliten menika wonten gangsal. Wujudipun ekuivalensi inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, tembung dwilingga, tembung dwilingga mawi wuwuhan, tembung dwipurwa mawi wuwuhan.

B. Implikasi

Panaliten menika ngrembag panganggening *Kohesi Leksikal* ing novel basa Jawi ingkang irah-irahanipun Jaring Kalamangga. Pirembagan menika menika nganalisis *kohesi leksikal* antawisipun ukara setunggal kaliyan ukara sanesipun. Asiling panaliten menika kaajab saged nambah khasanah ngengengi ngelmu linguistik, mliginipun babagan analisis wacana inggih menika *kohesi leksikal*. Pirembagan ngengengi *kohesi leksikal* ukara menika ugi saged kangge piwulangan mahasiswa basa Jawi gayut kaliyan piwulangan babagan kajian wacana.

C. Pamrayogi

Adhedhasar dudutan saha *implikasi* ingkang sampun dipunandharaken, panaliti saged paring pamrayogi inggih menika dipunsebabaken sekedhiking bab ingkang dipunteliti, saengga kawonten bab sanesipun ingkang saged dipunkaji taksih werni-werni. Bab menika kadosta fungsi saha maknanipun kohesi leksikal ing salebeting novel Jaring Kalamangga.

KAPUSTAKAN

- Alwasilah, Chaedar. 1990 . *Linguistik Suatu Pengantar*. Bandung : Angkasa.
- Anggono Priyo. 2008 . *Analisis Kohesi Antara Kalimat Kolom Tajuk Renana Harian Suara Merdeka*. Skripsi. Prodi Pendidikan Bahasa Indonesia Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta.
- Antunsohono. 1960 . *Paramasastra Djawa I* . Yogyakarta : Hien Hoo Sing.
- Arifin saha Junaiah. 2008. *Sintaksis*. Jakarta : PT Grasindo.
- Brata Suparto . 2007 . *Jaring Kalamangga*. Yogyakarta : Narasi.
- Chaer Abdul . 1994 . *Linguistik Umum*. Jakarta : Rineka Cipta.
- . 2007 . *Kajian Bahasa : Struktur Internal, Pemakaian, dan Pembelajaran*. Jakarta : Rineka Cipta.
- Hayon, Joseph. 2007 . *Membaca dan Menulis Wacana : Petunjuk Praktis Bagi Mahasiswa*.
- Hardiyanto. 2008. *Leksikologi Sebuah Pengantar*. Yogyakarta : Kanwa Publisher.
- Lyon, John . 1968 . *Introduction to Theoretical Linguistic* . Cambridge :Cambridge University Press.
- Moloeng, Lexy. 2002. *Metode Penelitian Kualitatif*. Bandung : PT Remaja Rosdakarya.
- Mulyana . 2005. *Kajian Wacana*. Yogyakarta : Tiara Wacana.
- Muslich . 2010 . *Tata Bentuk Bahasa Indonesia* . Jakarta : Bumi Aksara.
- Narbuko, Cholid kaliyan Achmadi, Abu. 2004 .*Metodologi Penelitian*. Jakarta : Bumi Aksara.
- Ramlan. 1987 . *Morfologi Suatu Tinjauan Deskriptif* . yogyakarta : CV Karyono.
- Rani, Abdul. 2006 . *Analisis Wacana : Sebuah Kajian Bahasa Dalam Pemakaian*. Malang : Bayu Media Publishing.
- Poerwadarminta, W.J.S . 1939 . *Baoesastra Djawa* . Batavia : Groeningen.

- Sasangka, Sri. 1989 . *Paramasastra Jawa Gagarag Anyar* . Surabaya : PT Citra Jaya Murti.
- Setiyanto, Aryo Bimo. 2007 . *Parama Sastra Basa Jawa*. Yogyakarta : Panji Pustaka.
- Sumadi, dkk. 1995. *Kohesi dan Koherensi Dalam Wacana Naratif Bahasa Jawa*. Yogyakarta :Proyek Pembinaan Bahasa dan Sastra.
- Sumarlam . 2003. *Analisis Wacana Teori dan Praktik*. Surakarta : Pustaka Cakra.
- Tarigan, Harimurti. 1987 . *Pengajaran Wacana*. Bandung : Angkasa.
- _____. 1985 . *Pengajaran Morfologi* . Bandung : Angkasa.
- _____. 1985 . *Pengajaran Sintaksis*. Bandung : Angkasa
- Titik Indiyastini. 2001. *Kekohesian dan Kekohersian Dalam Wacana Naratif Bahasa Jawa Novel Pupus Kang Pepes*. Yogyakarta : Balai Bahasa Yogyakarta.
- _____. 2009. *Kohesi dan Koherensi Paragraf Deskriptif dalam Bahasa Jawa*. Yogyakarta : Balai Bahasa Yogyakarta.
- Verhaar. 2001 . *Asas-asas Linguistik Umum*. Yogyakarta : Gajah Mada University Press.
- Wedhawati dkk . 2010. *Tata Bahasa Jawa Mutakhir*. Yogyakarta : Kanisius.

LAMPIRAN

Lampiran 1 : Jinis saha Wujudipun *Kohesi Leksikal*

No.	Ukara	Repetisi		Sinonim					Antonim					kol	hip	ekv	Katrangan
		a	b	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Sing ngoblah-oblah amba kuwi ruwangan tengah, marga ing kiri kanane dumadi saka lawang-lawang kang nandhakake anane kamar-kamar. Saben lawang kamar kayune pasangan rong lembaran, gedhe rong lembaran, gedhe lan dhuwur....(JK.1.5.001)															√	Tembung lingga : lawang Tembung dwilingga : lawang-lawang
2	Omah sing diparani Handaka iku gedhe njeganggrang. Wit-witan ing platarane gedhe-gedhe lan singup, nanging meksa katon cilik katandhing karo njenggerenge omah (JK.1.5.002)									√							Tembung lingga : gedhe, cilik
3	Mung ana lawang siji sing bukakan, yakuwi jujugan sisih tengen sing ngarep dhewe. Lawange kayu dibukak manjaba, pranyata modhel kupu tarung. (JK.1.6.003)	√															Tembung lingga : lawang Tembung andhahan : Lawange = lawang + -e

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
4	Dadi, lawang sing kayu <i>sepasang</i> mbukake manjaba, sing kayu separo kaca uga sepasang, mbukake manjero. Mung lawang siji kuwi sing <i>sepasang</i> kayune dibukak ngeblak manjaba,..(JK.1.6.004)	√															Tembung andhahan : Sepasang : sa- + pasang
5	Dadi, lawang sing kayu sepasang mbukake <i>manjaba</i> , sing kayu separo kaca uga sepasang, mbukake manjero. Mung lawang siji kuwi sing sepasang kayune dibukak ngeblak <i>manjaba</i> ,..(JK.1.6.005)				√												Tembung andhahan : Manjaba = m- + jaba
6	Kahanane dicukupi mawa <i>perkakas kantor</i> kang modern. Ana <i>meja kantor</i> telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis, mesin ketik standar. (JK.1.6.006)														√		Frasa aran : perkakas kantor, meja kantor
7	Kahanane dicukupi mawa <i>perkakas kantor</i> kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, <i>rak buku</i> lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis, mesin ketik standar. (JK.1.6.007)														√		Frasa aran : perkakas kantor, rak buku

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
8	Kahanane dicukupi mawa perkakas kantor kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis, mesin ketik standar. (JK.1.6.008)														√		Frasa aran : perkakas kantortembung lingga : lemari
9	Kahanane dicukupi mawa perkakas kantor kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis , mesin ketik standar. (JK.1.6.009)														√		Frasa aran : perkakas kantor, piranti nulis
10	Kahanane dicukupi mawa perkakas kantor kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku , piranti nulis, mesin ketik standar. (JK.1.6.010)														√		Frasa aran : perkakas kantor Tembung lingga : buku
11	Kahanane dicukupi mawa perkakas kantor kang modern. Ana meja kantor telu sakursi-kursine ditata ngubengi kamar, rak buku lan lemari mepet temboke. Ing meja-mejane ana tumpukan buku, piranti nulis, mesin ketik standar . (JK.1.6.011)														√		Frasa aran : perkakas kantor, mesin ketik standar

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
12	Apa pitakonmu? <i>Nggarap perkara?</i> Oh anu, ta. <i>Penggawean sing kudu kokgarap?</i> (JK.1.8.012)					√											Frasa kriya nggarap perkara
13	Kowe bakale daktampa dadi pegawe kantor kene kadadine <i>juru ketik</i> . Minangka kejangkepane kekancinganmu, aku mbutuhake surat-surat sing nerangake yen kowe <i>juru ketik</i> sing nduwe pengalaman cukup. (JK.1.9.013)					√											Frasa aran : juru ketik
14	Nanging ora kok nindakake penggawean <i>ngawat-awati</i> wong wadon! Momong. Kajaba yen <i>ngawat-awati</i> kuwi nduwe karep mbukak wewadi, upamane ndhedhepi wong wadon iku mbok menawa alaku selingkuh. (JK.1 11.014)	√															Tembung dwilingga mawi wuwuhan : Ngawat-awati
15	<i>Mitraku</i> sugih, mula ngirimake putra-putrine menyang tanah Jawa wektu liburan. Nagging wong jamane lagi akeh demonstrasi mahasiwa kayangene, <i>mitraku</i> lan aku pisan, ya rumangsa njaga kslamaetane bocah iki uwal saka kampuse. (JK.1.11.015)																Tembung andhahan : Mitraku = mitra + -ku

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
16	Sajane wing iwis dak pethunk nyang Juanda, nanging jare di-cancel , gara-gara kanggo angkutan militer. Embuh disuwak aburan militer nganti kapan, nanging rencanane Tinuk mabur menyang Tanah Jawa ora diwurungake. (JK.1.11.16)																Tembung andhahan : di-cancel = di-+ cancel disuwak = di- + suwak
17	“O, iya. Iya. Lan aja lali layang-layang minangka curriculum-vitai-mu sing nyatakake kowe kuwi juru ketik. Amplop undangan penggawean kuwi buwangen wae!” (JK.1.13.017)													√			Tembung dwilingga : layang-layang Frasa aran : amplop undangan
18	“O, iya. Iya. Lan aja lali layang-layang minangka curriculum-vitai-mu sing nyatakake kowe kuwi juru ketik. Amplop undangan penggawean kuwi buwangen wae!” (JK.1.13.018)													√			Frasa aran : amplop undangan Tembung andhahan : Curriculum-vitai-mu
19	Nalika Handaka teka, lampu lampu ing kamar-kamar loteng ora ana sing murup, ketara saka jendela-jendelane. Dene kamar-kamar ing ngisor sajake mung ruwangan-ruwangan mburi wonge isih padha tangi. (JK.1.14.019)	√															Tembung dwilingga : kamar-kamar

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
20	Apa ora mbebayani yen ngantia dheweke ngerti yen Sanggar ngingu detektip ing omah kono? Detektip, saora-orane tugase mesthi nyidhiki prekara kaculikan utawa kadurjanan. Apa Bu Adib ora giris krungu tembung detektip iku? (JK.1.14.020)	√															Tembung lingga : detektip
21	Luwih cocog disebut kapustakan, yakuwi kamar karo akeh buku-bukune . Buku garapan lan piranti kantore mung sethithik. (JK.1.15.21)															√	Tembung dwilingga mawi wuwuhan = buku-bukune Tembung lingga = buku
22	Wonge katon kadhemen nyrethuthuk karo rokok. Wayangane wong kuwi katon cetha marga kena sorot. (JK.1.15.022)															√	Tembung andhahan : wong + -e. Tembung lingga : wong
23	Marga sanalika iku, ing antarane wengi pegunungan kang mamring mung keprungu suwarane bajangkerek ing grumbul-grumbul jurang, keprungu uga unine mesin montor mlaku munggah, ganti preseneling . Krungu baneke montor iku wong kang nyawaladi iku nyeceg rokoke(JK.1.16.023)													√			Frasa aran : baneke montor Tembung lingga : preseneling

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
24	Sabetan arit ditangkis nganggo tangan kiwa, tangan tengene nyandhug wetenge mungsuhe. Nanging mungsuhe wis ngreti cara iku, mula gage ngipatake tangan kiwane mangisor. (JK.1.17.024)								√								Tembung andhahan : Tengene = tengen + -e Kiwane = kiwa + -e
25	Ing sorote lampu montor kang mesine uga isih nggereng, wong jaketan iku katon ambegan menggeh-menggeh karo mriksa mungsuhe . Mungsuhe wis genah nglimpreg. (JK.1.18.025)	√															Tembung andhahan : Mungsuhe = mungsuh + -e
26	Ditutugake anggone mbukak lawang garasi , montor disopiri melbu kandhange. Lawang garasi ditutup maneh, terus digembok kaya maune. (JK.1.18.026)	√															Frasa aran : lawang garasi
27	Mau mati . Saiki kok murup ! Mangka baneke wong rak ya mung sing pancakara mau? Mesthine ya mung wong-wong kuwi sing melbu omah ...(JK.1.19.027)								√								Tembung lingga : mati Tembung andhahan : murup

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
28	Dadi ongkos uitklaring-e (pengeluaran*) mundhak nematus persen? Wah, wah, kok eram temen ta. Saiki reregan lan ongkos-ongkos mundhak ora baen-baen. (JK.1.20.028)		√														Frasa wilangan : mundhak nematus persen, mundhak ora baen-baen
29	Ndulu saka patrape Pak Sanggar kang sarwa ngajeni ketara yen wong gedhe iku luwih kuwasa ing ruwangan kono, sanajan isih enom. Luwih enom katimbang Pak Sanggar. (JK.2.20.029)	√															Tembung lingga : enom
30	Kantor iki reksanen kanthi temenan. Iki mung kantor anak cabang. (JK.2.22.030)	√															Tembung lingga :kantor
31	Nanging dakpapag ing bandhara Juanda, jare dinas aburan kanggo umum disuwak dhisik. Dinas aburan lagi dienggo ngangkut militer ngamanake demaonstrasi mahasiswa ing Makasar. (JK.2.23.031)						√										Frasa aran : dinas aburan
32	Negara iki ala-becik sek ngatur wong politik, wong-wong politik Negara kene bentrok terus padha rebutan kuwasa! kuwasa iku penak, se. Yen wis kuwasa gampang dadi wong sugih. (JK.2.23.032)	√															Tembung lingga : kuwasa

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
33	Minangka tandha yen kamar iki dienggo, prayoga lawang kayune dibukak manjaba terus wae. Melbu-metu kamar mung mbukaki lawang kacane. (JK.2.24.033)															√	Tembung andhahan : Dibukak = di + bukak Mbukaki = m- + bukak + -i
34	Sajane nduweni pasuryan ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake pucete pasuryane. (JK.2.24.034)													√			Tembung andhahan : Pasuryan = pa + surya + -an Pucete = pucet + -e
35	Sajane nduweni pasuryan ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake pucete pasuryane. (JK.2.24.035)													√			Tembung andhahan : Pasuryan = pa + surya + -an Pakulitane = pa- + kulit + -ane
36	Sajane nduweni pasuryan ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake pucete pasuryane. (JK.2.24.036)													√			Tembung andhahan : Pasuryan = pa + surya + -an Lambene : lambe - + e

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
37	Sajane nduweni pasuryan ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake pucete pasuryane. (JK.2.24.037)													√			Tembung andhahan : Pasuryan = pa + surya + -an Rambute = rambut + e
38	Sajane nduweni pasuryan ayu lan luruh, upama ora nglemek lan rambute ditata liya. Pakulitane kuning pucet, lambene katon biru, dene tata rambute kang moreh-moreh iku mbangetake pucete pasuryane . (JK.2. 24.038)															√	Tembung andhahan : Pasuryan = Pa- + surya Pasuryane = pa- + surya + -e
39	Kowe ngerti sing dikarepake ha-tiga? Iku sawenehe obat sing nggarahi wong bali enom maneh . Zat-zate awak iki bali kuwat . (JK.2.25.039)		√														Frasa katranga : bali enom maneh, bali kuwat
40	Enggal kawin wae! Saiki prawan-prawan kita ayu-ayu nemen timbang jaman aku isih jaka. Beja lo wong kayak owe! Ning enggal kawin wae , sapa ngerti sawise taun 1970 kenya-kenya ...(JK.2. 26.040)	√															Frasa katrangan : enggal kawin

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
41	Adib Darwan tansah omong sajrone dhahar. Rumangsa omonge dirungoke uwong, marga wong lanang liyane meneng wae. (JK.2.26.041)	√															Tembung lingga : omong
42	Handaka gumun, priye biyene dene wong loro iku bisa sesambungan kang banjur tinalenan dening tali jejodhohan . Wong isih padha enome, kira-kira umur jejodhohane ya lagi etungan driji sebelah wae taune. (JK.2.27.042)															√	Tembung dwipurwa : jejodhohan Tembung dwipurwa mawi wuwuhan : jejodhohane.
43	Bubar dhaharan mung Handaka sing bali menyang kantoran . Tata-carane migunakake kamar kantoran kono, Handaka wis ditlesihake.(JK.2.27.043)	√															Tembung andhahan : Kantoran = Kantor + -an
44	Lawang kayune kantoran, ora sah ditutup , ben ngeblak ngono sajege wong kantoran ora lunga suwe saka wisma kono. Sing ditutup utawa dibukak mung lawange sing kaca separo. (JK.2.27.044)	√															Tembung andhahan : di- + tutup
45	Lawang kayune kantoran, ora sah ditutup , ben ngeblak ngono sajege wong kantoran ora lunga suwe saka wisma kono. Sing ditutup utawa dibukak mung lawange sing kaca separo. (JK.2.27.045)																Tembung andhahan : Ditutup = di- + tutup Diukak = di- + bukak

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
46	Racake wong sing manggon ing kono digegulang ngurusi awake dhewe . Adib Darwan ngurusi samubarang keperluane uga dhewe ing loteng kamare. (JK.2.28.046)	√															Tembung lingga : dhewe
47	Kerep uga sakirane ora nututi bias dhahar bareng ing ndalem, kondur saka tindakakn wis mbontot bakmi saka restoran tretres jaya, sing banjur didhahar dhewe ing loteng. (JK.2.28.047)															√	Dhahar = tembung lingga Didhahar = tembung andhahan, di- + dhahar
48	Kanggo ngiseni dina-dina kasepe ing Wisama Adib Darwan mboyongi tamu , diajak pista andrawina. Tamune kanca-kanca bisnis, para panguwasa pemerintahan, para selebriti. (JK.2.28.048)															√	Tembung lingga = tamu Tembung andhahan : Tamune = tamu + -ne
49	Kanggo ngiseni dina-dina kasepene ing Wisma Adib Darwan mboyongi tamu , dijak pista andrawina. Tamune kanca-kanca bisnis, para panguwasa pemerintahan, para selebriti. (JK.2.28.049)															√	Tamu = tembung lingga Tamune = tembung andhahan, tamu + -e
50	Ngener kandhang montor , mbukak lawang garasi. Ora let suwe keprungu lakune montor metu saka pekarangan. (JK.3.32.050)	√															Tembung lingga : montor

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
51	Sanggar, sanajan omonge tetep ngoko kaya klerehan kantore, nanging uga sadhar tenan yen lagi omong-omongan karo sawenehe detektip kang disewa. Detektip kuwi juru panyidhik dadi kudu diwenehi katrangan kang beres, manut gagasane. (JK.3.34.051)	√															Tembung lingga : detektip
52	Perkakase jangkep. Ana perkakas kanggo senam barang. (JK.3.35.52)															√	Tembung andhahan : perkakase Tembung lingga : perkakas
53	Dheweke seneng maca buku , perpustakaanne ing loteng ya cukup. Buku-buku ing ruwangan iki, ya akeh buku kelangenane dheweke. (JK.3.35.053)															√	Tembung lingga : buku Tembung dwilingga : buku-buku
54	Mung piyambake sing butuh kandhang montor lan nyopir. Ya piyambake sing nguwasani garasi (JK.3.35.054)	√															Tembung andhahan : Piyambak = p- + kiyambak + -e
55	Sing gadah arit pancor? Arit panjang, mlengkung . Tiyang probolinggo nyebut arit pancor . (JK.3. 36.055)		√														Frasa aran : Arit panjang mlengkung, arit pancor
56	Toh, Handaka wis ngreti pucuk-pucuke prekara. Pucuk sumbune prekara sing yen disumet pletike geni banjur mledhos ing akire prekara. (JK.3.36.056)															√	Tembung dwilingga = pucuk-pucuke Tembung lingga = pucuk

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
57	Saka sisih garasi panggonane wong ndelik mau bengi, Handaka weruh dalam plengsengan mangidul , nrajang pager kawat kang sajak wis kerep dibrobosi uwong. Pancen plengsengan iku sajake trabasan saka kidul liwat cedhak pawon wisma menyang pasar....(JK.3.37.057)															√	Tembung andhahan : Mangidul = ma- + kidul Tembung lingga = kidul
58	Omah sabrang kuwi lemahe dhuwur , papane Handaka ngadeg ya dhuwur. Kletan ara-ara amba watara kang luwih endhek . (JK.3.38.058)									√							Tembung lingga : Dhuwur, endhek
59	Ana sepasang mripat nyawang mencerengi handaka saka suwalike kordhen kang mentas wae disilakake. Semune wong kaget, ora ngira yen anggone nyilakake kordhen lagek disawang uwong. (JK.3.38.059)	√															Tembung lingga = kordhen
60	Ana sepasang mripat nyawang mencerengi handaka saka suwalike kordhen kang mentas wae disilakake . Semune wong kaget, ora ngira yen anggone nyilakake kordhen lagek disawang uwong. (JK.3.38.060)															√	Tembung andhahan : Disilakake = di- + silak + -ake Nyilakake = Ny- + silak + ake

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
61	Gage wae Handaka alaku samudana, ora ngatonake yen lagi diinceng saka njeron kordhen. Sanajan mlengos handaka kasil mbayangke praupabe wong sing nginceng iku. (JK.3.38.061)															√	Tembung andhahan : Diinceng = di- + inceng Nginceng = Ng- + inceng
62	Sawise katog nyetiti kahanane kono, kluyur-kluyur Handaka bali urut plengsengan marani pawon . Kamar mandhine wisma cedhak pawon . (JK.3.39.062)	√															Tembung lingga = pawon
63	O, dinten niki boten mlebet . Wong mlebet nggih mboten ajeg saben dinten, kok. (JK.3.40.63)															√	Tembung andhahan : Mlebet = m- + lebet Mlebet = m- + lebet + -e
64	Elaniku perkakase arit kalih cikrak. Perkakas lintune kados pacul, linggis, lencek, sekop nggih enten. (JK.3.40.64)															√	Tembung andhahan : Perkakase = perkakas + -e Tembung lingga ; perkakas
65	Elaniku perkakase arit kalih cikrak. Perkakas lintune kados pacul , linggis, lencek, sekop nggih enten. (JK.3.40.65)														√		Tembung andhahan : Perkakase = perkakas + -e Tembung lingga : pacul
66	Elaniku perkakase arit kalih cikrak. Perkakas lintune kados pacul, linggis , lencek, sekop nggih enten. (JK.3.40.66)														√		Tembung andhahan : Perkakase = perkakas + -e Tembung lingga : linggis

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
67	Elaniku <i>perkakase</i> arit kalih cikrak. Perkakas lintune kados pacul, linggis, <i>lencek</i> , sekop nggih enten. (JK.3.40.67)														√		Tembung andhahan : Perkakase = perkakas + -e Tembung lingga : lencek
68	Elaniku <i>perkakase</i> arit kalih cikrak. Perkakas lintune kados pacul, linggis, lencek, <i>sekop</i> nggih enten. (JK.3.40.68)														√		Tembung andhahan : Perkakase = perkakas + -e
69	E la niku perkakase <i>arit</i> kalih cikrak. Perkakas lintune kados <i>pacul</i> , linggis, lencek, sekop, nggih enten. (JK.3.40.069)													√			Tembung lingga : Arit, pacul
70	Yen resik-resik kebon malah sok mbeta <i>gaman</i> piyambak, kok. Ganco menapa <i>arit ageng</i> ngoten, le. (JK.3.40.070)														√		Tembung lingga : gaman Frasa aran : arit ageng
71	Yen resik-resik kebon malah sok mbeta <i>gaman</i> piyambak, kok. <i>Ganco</i> menapa arit ageng ngoten, le. (JK.3.40.071)														√		Tembung lingga : gaman Tembung lingga : ganco
72	Srengenge durung angslup, nanging hawa pegunungan wis <i>atis</i> . Banyu rasane <i>anyes</i> . (JK.3.41.72)				√												Tembung lingga : anyes, atis
73	Ora <i>muncul</i> . Bisa uga ora bakal <i>muncul</i> maneh ing omah kono. (JK.3.41.073)	√															Tembung lingga : muncul
74	Bisa uga ora bakal <i>muncul</i> maneh ing omah kono. Utawa upama <i>muncula</i> ya udu tukang kebon maneh. (JK.3.41.074)															√	Tembung lingga : muncul Tembung andhahan : Muncula = muncul + -a

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
75	Kidul niku? Griyane Den Sanggana. Tumbasan enggal, kok, Den. Riyin griya niku rak pun bobrok dienggeni Jepang. (JK.3.42.075)															√	Tembung andhahan : Griyane = griya + -e Tembung lingga : griya
76	Utawa kaya bocah cilik! Aku golek pengalaman-pengalaman kang romantis, mongsok kaet biyen lunga mesthi dikancani wong tuwa?! Aku mrengs iki liburane prawan diwasa , lo. Aku ki wis mahasiswi! (JK.3.46.076)																Frasa aran : bocah cilik, prawan diwasa
77	Handaka maspadakake, weruh tingkah ethese lan krungu omong kemreceke tamu kang lucu-lucu, Pitrin ya dadi kerep mesem . Yen wis mesem satemene Pitrin ya katon manise. (JK.3.47.077)	√															Tembung andhahan : m- + esem
78	Ora sah nganggo kaya ngono kowe wis ayu kok! Ayumu ki ora marga anting-anting . Nanging anting-anting kaya ngono kuwi song bisa ngancam keslametanmu. (JK.3. 49.078)	√															Dwilingga : Anting-anting
79	Ora ana sing nanggepi omongane Tinuk . Tinuk rak ngerti dhewe yen kahanane ing kene pancen kaya ngono. (JK.3.51.079)	√															Tembung lingga : Tinuk

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
80	Wong-wong padha ngrungokake kanthi meneng. Ketoke ngrungokake temenan. (JK.3.51.080)															√	Tembung andhahan Ngrungokake : Ng- + rungu +-ake
81	Ketoke ngrungokake temenan. Satemene marga ora ana sing kudu dirembug liya kajaba omongane Tinuk iku. (JK.3.51.81)																Tembung andhahan : Temenan : temen + -an Satemene : sa + temen + -e
82	Sanggar swara erak kang mangsuli bisik-bisik , pamrihe supaya angger Handaka krungu wae, nanging sepine kahanan, bisik-bisike ya keprugu wong sakupenge meja dhahar (JK.3.52.082)															√	Dwilingga : bisik-bisik
83	Handaka nyetitake loteng lan andha undhak-undhakan kang tumuju mrana. Andha undhak-undhakan blabag, ciyut, ndeder, lan peteng. (JK.3.52.083)	√															Dwilingga mawi wuwuhan = undhak-undhakan
84	Rokok sing diakep ora sido disulet . Urupe korek malah didamu . (JK.3.53.084)									√							Tembung andhahan : Disulet = di- + sulet Didamu = di- + damu
85	Sepisan bab anggonku ijen lelungan Makasar-mrene. Ping pindho bab anggonku menganggo mas-masan. Ping telune iki mau. (JK.3.54.85)											√					Tembung andhahan : Sepisan = sa- + pisan

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
86	Ah dalem <i>wis gedhe</i> kok, Pak. <i>Wis prawan thing-thing</i> , wis ngudi ngelmu ing universitas, upama rong taun kepungkur aku kawin ngono, kiraku saiki wis duwe anak~ wis siyaga dadi ibu, dadi wong tuwa! (JK.3.54.086)						√										Frasa kaanan : wis gedhe Frasa aran : wis prawan thing-thing
87	Marga, ana akhlak pribadine Nak Mas Adib kang ora <i>daksenengi</i> . Uga ora <i>disenengi</i> Pitrin, utawa wong becik liyane. (JK.3.56.087)															√	Tembung andhahan : Daksenengi = dak- + seneng +-i Disenengi : di- + seneng + -i
88	Yakuwi anggone murang tata, <i>ngrusak tata cara</i> , ora ngajeni wong wadon. Dhemene <i>ngrusak pager ayu</i> eram! Wisma iki, takonana Mbok Gin, nyekseni kedadean apa wae yen pinuju ora dienggoni Pitrin ngene iki! (JK.3.56.088)						√										Frasa kriya : Ngrusak tatacara, ngrusak pager ayu
89	Ah, embuh! Kowe ki nerka-nerka wae! Rumangsaku aku ora wedi apa-apa! <i>Ngendikane</i> . <i>Ngendika</i> mengkono piyambake terus jumangkah balik, ninggal Handaka. (JK.3.56.089)															√	Tembung andhahan : Ngendika + -ne Tembung lingga : Ngendika

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
90	Yaiku bab <i>mungsuh-mungsuhe</i> Adib Darwan. Sapa wae lan apa prekarane <i>memungsuhan</i> ? Arep balik takon Pak Sanggar, kok kurang kepenak. (JK.3.57.090)															√	Tembung dwilingga : Mungsuh-mungsuhe Tembung andhahan : Memungsuhan = m- + mungsuh + -an
91	Iki <i>kuncine</i> dak campur karo kunci-kunci lemari liyane. Ngendika mengkono karo milih <i>kunci</i> siji sing wis ditengeri mligi saka kunci sagombyok ing astane, terus diparingake Tinuk. (JK.3.58.100)															√	Tembung andhahan : Kuncine = kunci + -e Tembung lingga : kunci
92	Tinuk nyoba <i>mbukak</i> lemarine. Kena <i>dibukak</i> . (JK.3.58.101)															√	Tembung andhahan : Mbukak = m- + bukaka Dibukak = di- + bukak
93	Angel ditarik garis endi <i>mungsuhe</i> lan apa jalarane. Marga saben <i>mungsuh</i> beda jalarane. (JK.3.59.102)															√	Tembung andhahan : Mungsuhe = mungsuh +e Tembung lingga : mungsuh
94	Nyawang Sanggar, kaya-kaya kepengin luwih akeh krungu <i>wadule</i> wong tuwa mau. Saya akeh sing <i>diwadulake</i> , saya gamblang prekarane. (JK.3.60.103)															√	Tembung andhahan : Wadule = wadul + -e Diwadulake = di- + wadul + -ake

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
95	Dadi wis genah banget, anggone nyewa aku dikon ngawat-awati Tinuk marga Pak Sanggar wedi karo tingkah brangasane Tuwan Adib Darwan. Dikuwatirake mbrangasi Tinuk. (JK.3.61.104)															√	Tembung andhahan : Brangasane : brangas + -ane Mbrangasi : m- + brangas + -i
96	Rasane durung suwe dheweke туру . Malah durung krasa keturon , nalika krungu lawang didhodhog uwong. (JK.3.62.105)															√	Tembung lingga : turu Tembung andhahan : Ka- + turu + -n
97	Kadospundi? Heh, kena apa? Kanthi gupuh handaka mbukak lawang . Saiki dheweke ngreti pigunane lawang sing kayu dibukak ngeblak wae, dene sing ditutup lawang separo kaca. (JK.3.63.106)	√															Tembung lingga : lawang
98	Kadospundi? Heh, kena apa? Kanthi gupuh handaka mbukak lawang. Saiki dheweke ngreti pigunane lawang sing kayu dibukak ngeblak wae, dene sing ditutup lawang separo kaca. (JK.3.63.107)															√	Tembung andhahan : Mbukak = m- + bukak Dibukak = di- + bukak

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
99	Handaka ganti nyekeli teplok lan gage melbu kamare Tinuk. Kamare Tinuk uga lawange kayu tetep dibukak ngeblak, mung lawange sing separo kaca dibukak-ditutup. (JK.4.63.099)	√															Tembung andhahan : Kamare = kamar + -e
100	Bisa uga kowe kesel terus tindhihen . Utawa tomtomen . (JK.4.64.100)				√												Tembung lingga : tindhihen, tomtomen
111	Nalika remrem ayam prasaku aku ngimpi krungu ana montor teka. Ya embuh ngimpi tenan, embuh mung mbayangke sajrone remrem ayam . (JK.4.64.111)	√															Tembung camboran wutuh = remrem ayam
112	Nalika remrem ayam prasaku aku ngimpi krungu ana montor teka. Ya embuh ngimpi tenan, embuh mung mbayangke sajrone remrem ayam. (JK.4.64.112)	√															Tembung andhahan : Ng- + impi

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
113	Handaka ngrungokake klawan adreg. Apa sing diprungru Tinuk iku kira-kira kedadean tenan. (JK.4.65.113)															√	Tembung andhahan : Ngrungokake = Ng- + rungru + -ake Diprungru = di- + rungru
114	Kajaba ngono yen kowe mbengok, aku mesthi krungu lan enggal tetulung, wong aku ana kamar sebelah. Gek kamar lawang kita sing ditutup mung lawang separo kaca, gampang didhodhog utawa dipecah pisan yen perlu.(JK.4.65.114)	√															Tembung lingga = kamar
115	Gek kamar lawang kita sing ditutup mung lawang separo kaca, gampang didhodhog utawa dipecah pisan yen perlu . Yen ana apa-apa gage wae mlayu marani lawang , terus bukaken kancinge. (JK.4.65.115)	√															Tembung lingga = lawang
116	Arloji ing tas digogohi, dideleng ing padhang lampu, jam siji bengi . Pancen wis bengi . (JK.4.65.116)	√															Tembung lingga = bengi
117	Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine. Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan. (JK.4.69.117)	√															Dwilingga : awer-awer
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

118	Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine. Awer-awer utawa tali watesan , utawa singgetan. (JK.4.69.118)					√											Dwilingga : awer-awer Frasa aran : tali watesan
119	Marga dheweke menehi awer-awer sakupenge dhirine. Awer-awer utawa tali watesan, utawa singgetan . (JK.4.69.119)					√											Dwilingga : awer-awer Tembung andhahan : Singgetan = singget + -an
120	Mau bengi aku rak resik-resik lemari sakdurunge mapan turu. Lemari ireng gedhe ing kamarku dakresiki . (JK.4.69.120)															√	Dwilingga : resik-resik Tembung andhahan : Sakresiki = dak- + resik + -i
121	Wong liya? Wong liya sapa?! Nyewa detektip iki idheku dhewe. Idheku kang murni! Lan perlune mung dakkon ngawat-awati Tinuk,(JK.4.77.121)	√															Tembung andhahan : Idheku = idhe + -ku
122sing bakal teka ya bakal angel kinira-kira, dadi ya sing saiki wae uripku dak tanjakake '. Karepku polah niru kasenangan jaman biyen , sing jare normal, aku ya ora keduga, nglakoni kesenangan jaman kanga rep teke, sing kinira jaman sing wis tentrem, ya during karuwan genahe, aku ya selak tuwa lan ora kober, dadi ya saiki wae kabungahanku iku dakundhuh, daklakoni, mumpung aku isih enom lan waras (JK.4.80.122)																Klausa
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

123	Nalika dhahar sarapan iku ora akeh kang padha dirembug. Bubar dhahar Handaka lan Pak Sanggar bali menyang ruwang kantor. (JK.4.81.123)	√															Tembung lingga : dhahar
124	Mas Handaka kae sajak angel dijak kekancan . Pak Sanggar ketuwan dadi kancaku , sajak tansah kuwatir karo kahananku kene. (JK.4.81.124)															√	Tembung andhahan : Kekancan = ke- kanca + -an Kancaku = kanca + -ku
125	Wong sugih ? Oo, sugih iku dudu ukurane seneng. Karo dene aku dudu wong mlarat nalika kawin karo Mas Adib. (JK.4.81.125)									√							Tembung dwilingga : sugih, mlarat
126	Sakathahing ikhtiyar supaya aku mati wajar, embuh lara jantung, embuh lara ngenes, terus diupayakake. Nanging ngreti bab kuwi, umurku saya dawa, kaya-kaya arep ngelehake ikhtiyare kang culika. (JK.4.83.126)															√	Tembung lingga : ikhtiyar Tembung andhahan : Ikhtiyare = ikhtiyar + -e
127	Cathetan bab angkutan barang menyang Menado wingi astanen. Karo rekening kertu putih (JK.4.87.127)													√			Tembung andahan : Cathetan = catheh + -an Frasa aran : rekening kertu putih
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

128	Karo rekening kertu putih. Faktur kedhele Jember kanggo Tiga Sekawan Veem wingi eneng Mas Dulatip, ya? Yen wis gek budhal, aku daknetokake montor dhisik. (JK.4.87.128)																Frasa aran : rekening kertu putih Tembung lingga : faktur
129	Dheweke ora ketemu sapa-sapa, terus melbu kantor, kaya-kaya arep ngetik garapane. Nanging sawise lungguh ngetokake koran pawenehe Tinuk mau esuk, terus diwaca kanthi tliti. Bubar maca ,... (JK.5.88.129)															√	Tembung andhahan : Diwaca = di- + waca Maca = m- + waca
130	Tenan, wong mau mau dipethuki Handaka lagi ana kebonan, macul . Olehe macul karo thingak-thinguk nyawang gedhong, ora bikut. (JK.5.89.130)	√															Tembung andhahan : macul
131	Wong kuwi mesthi sing jeneng Ajis , tukang kebon. Pranyata kabeh geseh karo angen-angene Handaka Ajis teka, njedhul nyambut gawe, ora ilang. (JK.5.89.131)	√															Tembung lingga : ajis
132	Pranyata kabeh geseh karo angen-angene Handaka Ajis teka, njedhul nyambut gawe, ora ilang. Ajis dudu wong sing nggawa arit pancor bengi kae. (JK.5.89.132)	√															Tembung lingga : ajis
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

133	Sakjane saru nemen griya niki, yen ndara putri mboten rawuh mriki. Sakaken kok, ndara putri niku, ditilar kakunge royal kados ngaten. (JK.5.90.133)	√															Frasa aran : ndara putri
134	Ora mung nyewakake wismane, Tuwan Adib Darwan malah asring gawe pista rame-rame nganggo musik landansah barang karo tamu-tamune ing wisma kono, sewengi muput, bubar parak esuk. Tamu-tamune , lanang-wadon tuwa-anom, bisa nginep kono nganti dina-dina tutuge. (JK.5. 90.134)	√															Dwilingga mawi wuwuhan : tamu-tamune
135	,,, critane bab sarune wong nyewa bungalow ing Tretes kuwi crita lumrah, wong sugih-sugih ing Surabaya wis padha ngerti . Malah rada aneh, wong anggone nyambutgawe ing wisma Kalamangga lagi rong minggu kok jare ngerti yen Adib Darwan nggawa tamu ing wisma Kalamangga...(JK.5.91.135)	√															Tembung andhahan : Ng- + reti
136	Lan ngonangi Ajis anggone macul karo clilengan ngawasi gedhong, ora bikut. Antarane teras ndhuwur karo papan macul Ajis mentok banget. (JK.5.91.136)	√															Tembung andhahan : Macul = m- + pacul
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

137	Layang dikanthongi, dheweke bali ngetik . Bareng anggone ngetik rada suwe meksa ora ana wong teka, atine rada goreh. (JK.5.93.137)	√															Tembung andhahan : Ng- + ketik
138	Handaka ora sranten, terus munggah menyang teras sing arep diunggahi Tinuk ora sida mau esuk. Lan diunggahi Pitrin nalika Handaka arep ketemu Ajis. (JK.5.93.138)															√	Tembung lingga : munggah Tembung andhahan : Diunggahi = di- + munggah + -i
139	Handaka ora sranten, terus munggah menyang teras sing arep diunggahi Tinuk ora sida mau esuk. Lan diunggahi Pitrin nalika Handaka arep ketemu Ajis. (JK.5.93.139)	√															Tembung andhahan : Diunggahi = di- + munggah + -i
140	Den sanggar lan ndara kakung mboten pirsa wong saweg tindakakn. Kula kapurih njagi Ndara Putri . (JK.5.95.140)								√								Tembung lingga : kakung, putri
141	Kula kapurih njagi Ndara Putri . Diwelingi Ndara Putri , yen enten swarane montor dhawuhi nyukani tengara. (JK.5.95.141)	√															Frasa aran : ndara putrid
142	La sampean sanes montor . Sampeyan dhateng celak mriki mboten nyuwanten montor , dadi kula nggih mboten nyukani tengara. (JK.5.95.142)	√															Tembung lingga : montor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

143	Luwih subur tinimbang Neterland. Luwih subur tinimbang Gobi, Sahara, Tanah Arab, Amazone utawa Texas. (JK.5.98.143)	√															Frasa katrangan : luwih subur
144	Luwih subur tinimbang Neterland . Luwih subur tinimbang Gobi, Sahara, Tanah Arab , Amazone utawa Texas. (JK.5.98.144)													√			Tembung lingga : Neterland, Frasa aran : Tanah Arab
145	Coba ngombea jamu cacingen Bung Kuru, bisa uga awamu iku ana cacinge sing nyesepi zat-zat panganan sing kok emplok. Ora wurung sing lemu cacing-cacing awakmu, kaya cacing-cacing sing ana negaramu! (JK.5.98.145)															√	Tembung andhahan : Cacinge = cacing + -e Dwilingga : cacing-cacing
146	Ora sida omong grengseng, Sanggar nampani layang kuwi dhisik, terus diwaca, “Kowe ora duwe wenang mbukak layange liyan!” sentake Sanggar nampani layang ekspres sing dialamatke kantor kono wis bukakan. Nanging ya terus maca layange , sanajan(JK.5.99.146)															√	Tembung lingga : layang Tembung andhahan : Layange = layang + -e
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

147	Ora sida omong grengseng, Sanggar nampani layang kuwi dhisik, terus diwaca, “Kowe ora duwe wenang mbukak layange liyan!” sentake Sanggar nampani layang ekspres sing dialamatke kantor kono wis bukakan. Nanging ya terus maca layange , sanajan (JK.5.99.147)	√															Tembung andhahan : Layang + -e
148	Muin Jinnga bengi iku uga nganthongi utawa nggawa layang-layang pangaji kang ora sithik gunggung, lan resmi dadi melike. Aku dikon ngewangi nggawe layang-layang milah bandha kuwi. (JK.5.101.148)															√	Dwilingga : layang-layang
149	Cilaka yen aku dadi seksi. Aku gage umpetan ngilang sadurunge wong-wong saka kampung sabrang..... (JK.5.101.149)	√															Tembung lingga : aku
150	Pethetane ing taman saiki thukul kaya karepe alam. Kembang-kembang thukul lan mekrok tanpa disirami utawa diramut. (JK..6. 110.150)	√															Tembung lingga : thukul
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

151	Tumoleh mripate blalak-blalak amba. Ing mburine, watara limang langkahan, priyayi kakung kang mengagem ndendhi, bregas, polatane padhang, rambute klimis, brengose risik mentas dicukur tata, nyawang Tinuk karo mesem. Sawise nyrantakake kagete, cah wadon iku ngesat kringet ing pilingane nganggo kacune..... (JK..6. 111.151)					√											Tembung lingga : Tinuk Frasa aran : cah wadon
152	Tinuk kelingan pratingkahe Pitirin karo tukang kebon kang njalari Tinuk dolan mrono. Dudu wong lanang ing ngarepe iku kang alaku cidra, nanging wong wadon iku dhewe. (JK..6.113.152)					√											Tembung lingga: Pitirin Frasa aran : wong wadon
153	Didherekake karo pembantu-pembantune loro, Brigpol Harlan karo Sampun Prayitna. Harlan pinter main glathi lan trampil migunakake pistol, dene.... (JK..6. 115.153)	√															Tembung lingga : Harlan
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

154	Didherekake karo pembantu-pembantune loro, Brigpol Harlan karo Sampun Prayitna . Harlan pinter main glathi lan trampil migunakake pistol, dene Sampun Prayitna duwe gaman pecut kang ngedap-edapi kasiyate- pecut iku tansah digawa disabuke ing wetenge yen pinuju tugas. (JK..6. 115.154)	√															Frasa katrangan : Sampun Prayitna
155	Adib Darwan ndengengek kaget, dene Sanggar Padmanaba sawise ngreti yen sing teka petugas-petugas hukum, terus nyawang Handaka . Hadaka nyawang sing padha teka sedhela, terus nutugake olehe ngetik, tekane tamu pulisi dudu urusane juru ketik, urusane para pangarsa. (JK..6. 116.155)	√															Tembung lingga : Handaka
156	Terus plingak-plinguk sajak kelangan akal! Noleh Pak Sanggar, nanging Pak Sanggar lagi nyawang Handaka . Dene Handaka ndongong sajak juru ketik sing gombloh banget, ora nyanthol blas karo bab kang dadi rerasanan. (JK..6.119.156)	√															Tembung lingga : Handaka
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

157	Nanging kula perlu sowan mriki, sepisan punapa panjenengan wilujeng, ping kalihipun ngaturi pirsu supados waspada lan ngatos-atos. Ping tiganipun , syukur yen saged maringi piterang bab buronan pulisi menika. (JK..6. 119.157)											√					Tembung andhahan : Sepisan Frasa nominal : Ping tiganipun
158	Mesthi , kisanak. Mesthi kularondhani. (JK..6. 121.158)	√															Tembung lingga : mesthi
159	Dados kuwajiban kula nyepeng tiyang punika, dados tamtu kula ingkang aktip. Tiyang punika ketingal wonten Gondangwetan dinten Jumuwah, dados yen pancen mriki yektos, mlampaha paling kasep kala wingi dumugi mriki. (JK..6. 121.159)	√															Tembung lingga : tiyang
160	Ora ana disinggole blas prekara wong nggawa arit pancor sing pancakara ing ngarep garasi montor. Bab arit pancor uga diomongake, nanging sing gayutan karo critane pulisi mau. (JK..6. kaca 122.160)	√															Frasa aran : arit pancor
161	Muin Jingga saged ugi mawon ngrampog . Prampog intelek! Nanging mboten gadhah semah ingkang dititipi arit pancor. (JK..6. 124.161)															√	Tembung andhahan : Ngrampong = Ng- + rampog Prampog
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

162	Yen niku diblakakake , nggih bab tiyang mbeta arit pancor kula blakakake. Nanging margi sampeyan mboten purun blaka , saene kula nggih tetep dados juru ketik sing mboten ngretos napa-napa. (JK..6. 125.162)															√	Tembung andhahan : Diblakakake = di- + blaka + -ake Tembung lingga : blaka
163	Sanggar Padmanaba sajake alon-alon ngerti karepe Handaka anggone ngajeni dheweke . Mula dheweke sing ndhisiki ngalah ora methentheng meneh. (JK..6. 125.163)	√															Tembung andhahan : Dheweke = dhewe + -ke
164	Sing padha dirembung prekara wongtuwane Tinuk . Tinuk ora duwe sedulur, mula kasihe wong tuwane(JK..6. 126.164)	√															Tembung lingga : Tinuk
165	Tinuk ora duwe sedulur, mula kasihe wong tuwane kaya disok temenan. Sing paling disenengi Tinuk , apa sing dikojahake Tinuk oleh kawigaten temenan dening Sanggar Padmanaba. (JK..6. 126.165)	√															Tembung lingga : Tinuk
166	Kersa ngrungokake? Wah, upama panjenengan dadi detektip ngono beja, lo, bola-bali oleh sumber crita saka aku. Nanging iki ya cocog kanggo bahan crita pengarang kancamu, yen panjenengan kersa nerusake. (JK..6. 127.166)	√															Tembung lingga : crita
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

167	Mbak Pitrin ngono prawan sugih , lo, Mas, manut critane. Kasugihane nganti sepreni dikukuhi dhewe. (JK..6. 128.167)															√	Tembung lingga : sugih Tembung andhahan : Kasugihane = ka- + sugih + -ane
168	Handaka mbalekake kursi, terus nutup lawang. Mung ditutup , ora dikancing. (JK..6. 130.168)															√	Tembung andhahan : Nutup = N- + tutup Ditutup = di- + tutup
169	Gregah tangi arep mangan pil antimabuk . Dhek wingi saka rumangsane pil iku kang njalari turu kepati. (JK..6. 130.169)		√														Frasa aran : Pil anti mabuk
170	Nekad nyabrangi ruwangan ngoblag-oblag kang sepi, marani andha . Tinuk nyawnag andha kang ndeder munggah loteng. (JK..6. 131.170)	√															Tembung lingga : andha
171	Kamar iku dicet biru, temboke bisa uga dilapisi karton utawa asbes, nganti ora gampang suwara-suwara ing kamar kono keprungu saka njaban kamar. Ing tengah-tengah kamar ana cagake gedhe. (JK..6. 132.171)	√															Tembung lingga : kamar
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

172	Nalika samono wong iku lungguh karo mangan sega wungkusan. Anggone mangan dhokoh. (JK..6. 132.172)	√															Tembung andhahan : Mangan = m- + pangan
173	Tinuk kelingan pratingkahe Pitirin karo tukang kebon kang njalari Tinuk dolan mrono. Dudu wong lanang ing ngarepe iku kang alaku cidra, nanging wong wadon iku dhewe. (JK..6. 133.173)					√											Tembung lingga : Pitirin. Frasa aran : wong wadon
174	Terus mbukak lawang . Lawang ora kancingan, (JK..6. 134.174)	√															Tembung lingga : lawang
175	Karo Treengga Tinuk rada bisa guneman, bisa nampa lelucon-lelucon. Nanging pikirane meksa sedhih. (JK.6.134.175)																Tembung lingga : Tinuk Tembung andhahan: pikirane = pikirane = piker + -ane
176	Lan aku ngrasa, bengok-bengok kuwi ing alam nyata. Aku kepengen weruh apa ana wong bengok-bengok tenan apa mung krungonen wae. (JK..6. 139.176)	√															Dwilingga : bengok-bengok
177	Ora gampang anggone Trenggana nggoleki kantor pulisi . Sing dilapuri seksi pulisi ing Tretes, kang nalika samana lagi ditunggu sawenehe punggawa pulisi sing anyel nggenteni kancane ...(JK..6. 140.177)													√			Frasa aran : kantor pulisi, seksi pulisi, punggawa pulisi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

Tabel salajengipun

178	Lawang-lawang kuwi lawang-lawang kang separo kaca. Lawang kayune padha dibukak ngeblak sanajan bengi. (JK..6. 141.178)	√															Dwilingga : lawang-lawang Tembung lingga : lawang
179	Lawang kayune padha dibukak ngeblak sanajan bengi. Mengkono pakone sing duwe omah, yakuwi kamar sing dienggono kudu mung lawang kacane...(JK..6. 141.179)	√															Tembung lingga : lawang
180	Ing meja dhahar awan iku ora akeh rembug keclathokake. Adib Darwan kang padaten omonge gedhe, mangan anteng kecomak-kecamuk. (JK.6.144.180)				√												Tembung lingga : dhahar Tembung andhahan : Mangan = m- + pangan
181	Lagi ngalamun mengkono, mripate ndadak wetuh ana wong ing gedhong bobrok. Mripate terus wae mencereng. (JK..6. 147.181)	√															Tembung andhahan : Mripate = mripat + -e
182	Andheng-andhenge Tinuk pancen marake manis nggregetake kangggone wong mata kranjang ! Panas atine Pitrin! Nanging meksa disareh-sarehake. Sebaba dheweke rak pancen wis ngerti sipate bojone! Thukmis ! Dheweke ora nyalahake wong wadon-wadon sing kepincut marang garwane... (JK..6. 148.182)					√											Tembung camboran wutuh : mata kranjang Tembung camboran tugel : thukmis

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
183	Kalamangga kepeksa ngeculake mangsane nalika ngerti bebaya nekani. Kalamangga lan magsane pisah! Mangsane mlayu ninggalake panggonan duraka iku. (JK..6. 149.183)	√															Tembung lingga : kalamangga
184	Babitan teken sepisanan diendhani, marga dheweke kudu mbenakake ndhisik clanane sing wis keplorot. Mengkono uga babitan kapindho . Nanging kang kapingtelu ditangkis, terus disendhal. (JK..6. 149.184)											√					Tembung andhahan : Sepisanan = sa- + pisan + -an Kapindho = ka- + pindho Frasa nominal : kapingtelu
185	Mendhung kang peteng, pranyata ora nggawa udan kang deres. Kepyr sedhela, terus ketrajang angin. (JK..7. 154.185)													√			Tembung lingga : kepyur, udan,
186	Lampu liyane, lampu teplok , kuwajibane para sing manggon kamar dhewe-dhewe. Saka padhange lampu gaspom ndhuwur meja makan kono, sumorote bisa nerangi ruwang tengah. (JK..7. 154.186)													√			Tembung lingga : teplok, gaspom

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
187	Lunga menyang ruwang tengah, ngluyur wae ora ninggali omong apa-apa marang Pitrin . Pitrin isih weruh Pak Sanggar nginguki lawang kamare Handaka, sajak ora ketemu wong sing digoleki, terus nerusake ngluyur mmenyang ruwang kantor.(JK..7. 158.187)	√															Tembung lingga : Pitrin
188	Iya aku ngerti! Nanging katresnan kita luwih aji tinimbang bandha iku dakkira. Luwih adi tinimbang kesarjanaanku! (JK.7. 159.188)				√												Tembung lingga : adi, aji
189	Sanggar Padmanaba nyawang Handaka. Handaka manthuk alon, sasmita kanthi subasita, yen kewajibane Sanggar Padmanaba ngumpulake wong saomah ing kantor kono. (JK..7. 165.189)	√															Frasa : Sanggar Padmanaba
190	Sanggar Padmanaba nyawang Handaka . Handaka manthuk alon, sasmita kanthi subasita,...(JK.7. 165.190)	√															Tembung Lingga : Handaka
191	Sampeyan nginten saged nyepeng Tashudin teng griya niki. Sampeyan nginten Tashudin dicancang enten loteng...(K.7. 166.191)	√															Tembung andhahan : Nginten = Ng- + kinten
192	Sampeyan nginten saged nyepeng Tashudin teng griya niki. Sampeyan nginten Tashudin dicancang enten loteng...(JK..7. 166.192)	√															Tembung lingga : Tashudin

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
193	Nanging bab kadurjanan ing Wisma Kalamangga iki, dakira panjenengan perlu bantuanku. Marga wisma iki pancen kaya jarring kalamangga, sakathahing kadurjanan disebar... (JK..7. 167.193)	√															Tembung andhahan : Kadurjanan = ka- + durjana + -an
194	Nalika iku uga keprungu suwarane montor nggereng-nggereng, terus digasi mlayu metu saka pekarangan Wisma Kalamangga. Kanthi oncate montor , suwarane manuk tuhu uga banjur ora keprungu maneh. (JK..7. 171.194)	√															Tembung lingga : montor
195	Gulune lan raine tatu tilas bacok-bacokan . Lan gamane wujud arit pancor gumlethk sacedhake kono. (JK.7.172.195)													√			Tembung adwilingga kanthi wuwuhan :Bacok-bacokan Frasa aran : arit pancor
196	Genah diperjaya kanthi tekad tegel ing siksian, nyatane gulune tatu dhowak-dhowak, siraha uga tatu marga bacokan-bacokan arit pancor. Sajake dibacok saka mburi dhisik, bareng wis tiba.... (JK..7. 175.196)															√	Dwilingga : bacok-bacokan Andhahan : Dibacok = di- + bacok
197	Nemu wong mati, wong diprejaya . Kok kira sapa sing kaprejaya ? (JK..7. 176.197)															√	Tembung andhahan : Diprejaya = di- + prejaya Kaprejaya = ka- + prejaya

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
198	Pitrin katon gumun krungu wangsulane lan sikepe Handaka, si juru ketik . Wong juru ketik kok wai ngurus takon-takon mengkono, pangkate apa? (JK.7.176.198)	√															Frasa aran : juru ketik
199	Mau sore rak ya wis ngurus-ngurus prekara ajis mengkono, ndadekake muriane Pitrin. Mau sore Pitrin wis nampik kanthi sereng. (JK.7.176.199)	√															Frasa katrangan : mau sore
200	Pranyata Dhokter Aziz ora palastra . Kabar palastrane biyen kae pancen mung kanggo ngarah ringkihe atine Mbak Pitrin. (JK..7. 180.200)															√	Tembung lingga : palastra Tembung andhahan : Palastrane = palastra + -ne
201	Antara mbrengengenge tangise Pitrin, keprungu uga montor liwat dalan munggah, ganti presnelling. Montore sapa lan munggah nyang ndi bengi-bengi ngene iki? (JK..7. 180.201)															√	Tembung lingga : montor Tembung andahan : Montore = montor + -e
202	Mesthine ya Wisma Kalamangga iki tujuane montor kang salumrahe. Nanging ora ana sing ngrewes prekara montor liwat munggah kuwi. (JK..7. 180.202)	√															Tembung lingga : montor

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
203	Tetep waspada, prayitna, pistule ora dilebokake bali menyang sarunge. Ngenteni wong teka karo ngacungake pistul menyang lawang menga. (JK..7. 182.203)															√	Tembung andhahan : Pistule = pistol + -e Tembung lingga : pistol
204	Sing perlu kowe mreng ngabarake yen dheweke wis mati . Mati kok pateni! Ngreti?! ..(JK..7. 184.204)	√															Tembung lingga : mati
205	Tak! Sawenehe glathi gedhe mancep ing meja. Pucuk lengene klambine Tashudin kang ireng kepantek gaman mancep iku! ..(JK..7. 185.205)				√												Tembung lingga : glathi, gaman
206	Glathi sing mau mantek lengen klambine ing meja, disaut cepetan, digunakake dadu gegaman. Kepinteran migunakake gaman glathi kanggone Tashudin pancen rada kidhung..... (JK..7. 186.206)	√															Tembung lingga : glathi
207	Nalika jerit rajapati keprungu, ana unine montor nggereng metu mbandhang saka pekarangan Wisma Kalamangga. Montor iku, Fiat kodhok, pacen surup nalika barat gedhe lagi tumiyup katon melbu pekarangan Wisma Kalamangga. (JK..7. 188.207)	√															Tembung lingga : montor

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
208	Niki! Mang urupke lampune sopiran, jawabe karo nuduhake tangan loro pisan, lan ngenteni murupe lampu ing sopiran. Lampu murup , tangan loro-lorone ketara gluprut getih. (JK..7. 191.208)															√	Tembung andhahan : Murupe = murup + -e Tembung lingga : murup
209	Kahaman sopiran dadi padhang. Sopir Fiat nglirik tangan kang diacungke marang dheweke. (JK..7. 191.209)															√	Tembung andhahan : Sopiran = sopir + -an Tembung aran = sopir
210	Kabeh mripat nyawang pemudha pucet iku kanthi nerka ala. Dene pemudha iku dhewe diirit lumpuh menyang cedhak lampu, manut wae. (JK..7. 193.210)	√															Tembung andhahan : Pemudha = pe- + mudha
211	Pranyata sanes mengsah . Mengsah kok sampun njegal, boten terus nyerang? Jebul malah boten tiyang njegal. (JK..7. 195.211)	√															Tembung lingga : megsah
212	Kula sing kesandhung . Tiyang sandhungan niku pun boten ebah. (JK..7. 195.212)															√	Kesandhung = ke- + sandhung Sandhungan = sandhung + -an
213	Atine mantep bareng wis ngreti wong sing mau ndandani sepedhah montor kuwi jebul detektip srayane pulisi. Mesthi wiwit sakawit deteiktip mau wis ngiting dheweke utawa Tinuk... (JK..7. 199.213)	√															Tembung lingga : detektip

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
214	Kanthi ibut dheweke terus nyoba sorog-sorog serepan kanggo mbukak kamare Tinuk. Kena dibukak , terus diengakake. (JK..7. 202.214)															√	Tembung lingga : Mbukak = m- + buka Dibukak = di- + buka
215	Jres! Handaka ngejres korek, terus marani panggonan teplok . Teplok disumet, kamar dadi padhang. (JK..7. 202.215)	√															Tembung lingga : teplok
216	Jres! Handaka ngejres korek , terus marani panggonan teplok. Teplok disumet , kamar dadi padhang. (JK..7. 202.216)													√			Tembung lingga : korek, Tembung andhahan : Disumet = di- + sumet
217	Rana dibukak, ing kamare manten kajaba manten lanang, andher uga tamu-tamu sawatara. Tamu-tamu baku, tamu inti. (JK..8. 206.217)	√															Tembung dwilingga : tamu-tamu
218	“Ah, aku ngaturake sugeng palakrama dhisik. Muga-muga krama karo Dhokter Abdulaziz iki ora gawe nalangsane ati maneh, nanging gedhe atine, cepek rejekine, ayem, tentrem, tata raharja.(JK.8.207.218)				√												Tembung camboran wutuh : palakrama Tembung lingga : krama

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
219	Menawi Tashudin mboten kecepeng, kula inggih lepas. Upami Tashudin kecepeng, ngaken mrejaya margi kengkenan kula, pulisi boten badhe pitados. (JK..8. 212.219)	√															Tembung lingga : Tashudin
220	Menawi Tashudin mboten kecepeng , kula inggih lepas. Upami Tashudin kecepeng , ngaken mrejaya margi kengkenan kula, pulisi boten badhe pitados. (JK..8. 212.220)	√															Tembung andhahan : Kecepeng = ke- + cepeng
221	Menawi Tashudin mboten kecepeng, kula inggih lepas. Upami Tashudin kecepeng, ngaken mrejaya margi kengkenan kula, pulisi boten badhe pitados. (JK..8. 212.221)	√															Tembung lingga : Tashudin
222	Mung ajan-ajan . Nanging ora klakon apa sing diajan-ajanake marang tashudin, kuwi saya ngenthengake paukumane Mas Muin Jingga. (JK..8. 213.222)															√	Dwilingga : ajan-ajan Tembung dwilingga mawi wuwuhan : diajan-ajanke
223	Perlu tinuk digolaekake protektor , tameng pengaman. Nyewa bodyguard sajak kok ngetarani lan nyolok nemen, ora sinandi, mula banjur nyewa detektip. (JK..8. 216.223)				√												Tembung lingga : protector, bodyguard

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
224	Ngerti lan nyekseni nasibe Tuwan Muin Jingga , Pak Sanggar ora wani grusa grusu njaluk bandha minangka nangih utang marga larane atine marang Tuwan Adib Darwan. Nagih terang-terangan marang Tuwan Adib Darwan mesthi muspra, ora oleh gawe nanging malah nemu cintraka kaya Tuwan Muin Jingga . (JK..8. 217.224)	√															Frasa aran : Tuwan Muin Jingga
225	Ngerti lan nyekseni nasibe Tuwan Muin Jingga, Pak Sanggar ora wani grusa grusu njaluk bandha minangka nangih utang marga larane atine marang Tuwan Adib Darwan. Nagih terang-terangan marang Tuwan Adib Darwan mesthi muspra, ora oleh gawe nanging malah nemu cintraka kaya Tuwan Muin Jingga. (JK..8. 217.225)	√															Tembung andhahan : Nagih = n- + tagih
226	Ngerti lan nyekseni nasibe Tuwan Muin Jingga, Pak Sanggar ora wani grusa grusu njaluk bandha minangka nangih utang marga larane atine marang Tuwan Adib Darwan . Nagih terang-terangan marang Tuwan Adib Darwan mesthi muspra, ora oleh gawe nanging malah nemu cintraka kaya Tuwan Muin Jingga. (JK..8. 217.226)	√															Frasa aran : Tuwan Adib Darwan

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
227	Pak Sanggar uga nduwe melik karo bandha sing tinandur ing NV. Kalamangga. Dheweke duwe andhil gedhe saka NV. Kalamangga. (JK.2078. 227)				√												Tembung lingga : melik
228	Aku dikunjara marga sekuthon karo Adib Darwan ngrampog bandhane Pabrik Gula Bringu. Bandhane kasil digawa mlayu Adib Darwan, nanging aku dikurbanke dadi malinge, dicekel ijen... (JK..8. 219.228)	√															Tembung andhahan : Bandhane = bandha + -e
229	Melbu karo gupuh nyambat aku kon enggal nulungi . Aku ya gage tetulung . (JK.8. 224.229)															√	Tembung andhahan : Nulungi = n- + tulung + -i Tetulung = te- + tulung
230yakuwi anane rajapati, lan rekasa anggone nangkep durjanane . Sajrone ngurus-ngurus lan nerka-nerka sapa durjanane , pikiranku uga isih nyanthol pitakon...(JK..8. 225.230)	√															Tembung andhahan : Durjanane = durjana + -e
231	Iku kang marahi muntab ! Atine murup ora bisa dileremake. Kabar kang mentas diprungu saka sliramu bab tingkahe Tuwan Adib Darwan marang Tinuk ing patamanan omah bobrok sisih kulon, ndadekake Pak Sanggar Padmanaba nesu banget !... (JK..8.227.231)					√											Tembung andhahan : Muntab = m- +untab Frasa kaanan : nesu banget

Tabel salajengipun

Katrangan :

1. Nomer
2. Dhata
3. Repetisi a : Repetisi penuh
4. Repetisi b : Repetisi saperangan
5. Sinonim a : Sinonim morfem bebas kaliyan morfem kaiket
6. Sinonim b : Sinonim tembung kaliyan tembung
7. Sinonim c : Sinonim tembung kaliyan frasa
8. Sinonim d: Sinonim frasa kaliyan frasa
9. Sinonim e : Sinonim klausa kaliyan klausa
10. Antonim a : Antonim mutlak
11. Antonim b : Antonim kutub
12. Antonim c : Antonim hubungan

Tabel salajengipun

13. Antonim d : Antonim hirarkial

14. Antonim e: Antonim majemuk

15. Kolokasi

16. Hiponimi

17. Ekuivalensi

18. Analisis